

43/2001

LAPSI JA PERHEVÄKIVALTA
- tuttua vai tuntematonta lastentarhanopettajalle?

Johanna Rissanen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Varhaiskasvatuksen laitos

Kevät 2001

TIIVISTELMÄ

Johanna Rissanen

Lapsi ja perheväkivalta – tuttua vai tuntematonta lastentarhanopettajalle?

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatuksen laitos 2001.

121 sivua, sisältäen 2 liitettä.

Tutkimus käsittelee lapsia ja perheväkivaltaa. Siinä selvitettiin lastentarhanopettajien valmiuksia kohdata työssään sellainen lapsi ja perhe, joiden kotona käytetään perheväkivaltaa. Lastentarhanopettajien valmiuksien tutkimisessa keskityttiin lähinnä hakemaan vastausta tutkimusongelmiin, joissa käsiteltiin lastentarhanopettajien tietoja perheväkivaltaan liittyvistä asioista, kykyä tunnistaa perheväkivallan merkkejä sekä lastentarhanopettajien toimintatapoja, kun havaitaan, että lapsi on joutunut perheväkivallan kohteeksi tai sivustaseuraajaksi. Tutkimusongelmissa noudateltiin tutkimuksen teoriaosaa siten, että tiedoista niissä kerrottiin muun muassa perheväkivallasta ilmiönä sekä sen vaikutuksista, yleisyydestä ja riskitekijöistä. Perheväkivallan tunnistamisessa tutkimusongelmissa keskityttiin lähinnä oireista ja merkeistä kertomiseen. Myös perheväkivaltatilanteissa toimimiseen löytyi taustaa tutkimuksen teoriaosuudesta.

Kyseinen tutkimus tehtiin siksi, että perheväkivallasta puhutaan mediassa nykyään usein ja sen ehkäisemiseksi on meneillään sekä kehitteillä muun muassa erilaisia projekteja. Perheväkivallan käytöstä ollaan huolestuneita niin lapsiin kuin naisiinkin sekä myös miehiin kohdistuen sekä lisäksi miehistä perheväkivallan tekijöinä. Aihe kiinnosti myös siksi, koska henkilökohtaisena kokemuksena oli, ettei perheväkivaltaan liittyvistä asioista ollut riittävästi tietoa. Lastentarhanopettajien valmiuksia perheväkivaltaan liittyen ei tiettävästi ole tutkittu aiemmin, joten pienen aineiston laadullista tutkimusta voidaan pitää perusteltuna.

Tutkimusryhmään kuului kuusi lastentarhanopettajaa, joita kutakin haastateltiin käyttäen menetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelu sopi hyvin menetelmäksi, koska aihe on arka ja vaikea. Tutkimusaineiston analyysi toteutettiin niin, että tutkimusongelmat muodostivat tutkimustulosten kolme pääluokkaa. Tutkimustulokset osoittivat lastentarhanopettajien tietävän perheväkivallasta ainakin sen, mitä se on sekä myös tunnistavan perheväkivallan oireita ja merkkejä. Lisäksi tuloksista voidaan havaita lastentarhanopettajille selkiytyneen jonkinlainen käsitys, kuinka toimia kohdatessaan työssään perheväkivaltaa. Lastentarhanopettajien vastauksista oli kuitenkin havaittavissa epävarmuus niin perheväkivaltaa koskevissa tiedoissaan, tunnistamisessa kuin toiminnassaankin. Tutkimuksesta nousee siis esille lastentarhanopettajien halu saada lisää tietoa, koulutusta ja tukea kaikkiin perheväkivaltaan liittyviin asioihin.

Tutkimuksen avainsanat: perheväkivalta, perheväkivallan oireet ja merkit, trauma, perheväkivallan riskitekijät, lastensuojelu

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 PERHEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ	7
2.1 Mitä on perheväkivalta?	7
2.2 Perheväkivallan oireita ja merkkejä	10
2.3 Perheväkivallan yleisyydestä	14
3 TRAUMAATTINEN KRIISI JA POST-TRAUMAATTINEN STRESSIREAKTIO (PTSD)	16
4 LAPSI PERHEVÄKIVALTA-PERHEESSÄ	20
4.1 Lapsen ikä ja perheväkivaltaan reagoiminen	20
4.2 Perheväkivallan vaikutukset lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin	22
4.3 Riskitekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa väkivallan käyttöön perheissä	25
5 LAPSEN OIKEUDET JA LAPSEN ETU	27
6 PUUTTUMINEN PERHEVÄKIVALTATILANTEISIIN	32
6.1 Lapsen auttaminen perheväkivaltilanteissa	32
6.2 Toimiminen perheväkivaltilanteissa lastensuojelun keinoin	35
6.3 Viranomaisten toimintatavat perheväkivaltilanteissa	37
7 PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYN JA HOIDON KEHITTÄMINEN	41
8 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSONGELMAT	46
9 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	50
9.1 Tutkimuksen kohderyhmä	50
9.2 Haastattelu aineistonhankintamenetelmänä	51
9.3 Aineiston keruu ja organisointi	55
9.4 Aineiston analyysi	57
10 TUTKIMUKSEN TULOKSET	60
10.1 Tiedot	60
10.2 Tunnistaminen	78
10.3 Toiminta	86
11 POHDINTA	97
11.1 Tulosten tulkintaa ja johtopäätöksiä	97
11.2 Tutkimuksen luotettavuuden pohdintaa	104

11.3 Jatkotutkimusaiheet	109
LÄHTEET	112
LIITTEET	117

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani aihe käsittelee perheväkivaltaa. Vuosina 1998-2002 maassamme toteutetaan valtakunnallinen "Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy" -projekti ja Keski-Suomessa on oma väkivaltatyöryhmä, joka toteuttaa tätä valtakunnallista projektia alueellamme. Yksi syy tehdä tutkimukseni perheväkivallasta oli se, että pääsin harjoittelijana mukaan Keski-Suomen Perheväkivaltaprojektiin, jossa suoritin maisteriopintojen asiantuntijuusharjoittelun. Harjoitteluni tehtävä oli kartoittaa päivähoidon henkilökunnan valmiuksia kohdata ja käsitellä perheväkivaltaa, tietämystä perheväkivallasta ilmiönä sekä toimintaa perheväkivaltatilanteissa. Keräsin tietoja *kyselyinä*, jota voidaan pitää myös tutkimukseni *esitutkimuksena*. Toinen syy, miksi olin kiinnostunut tutkimaan perheväkivaltaa on, että koen tietoni perheväkivallasta ja siihen puuttumisesta hyvin vähäiseksi ajatellen tulevaa työtäni varhaiskasvatuksen alueella. Mielestäni en saanut lastentarhanopettajien koulutuksesta riittävästi valmiuksia perheväkivallan kohtaamiseen. Halusin siis lisää tietoa siitä, mitä perheväkivalta on, miten tunnistaa sitä sekä miten voisin työssäni toimia perheväkivallan vähentämiseksi, estämiseksi ja lopettamiseksi.

Perheväkivallan tutkimusalue on hyvin laaja, ja sitä on tutkittu paljon erityisesti sen yleisimpien uhrien, naisten, näkökulmasta. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 87 prosenttia onkin naisia (Perttu 1999, 15). Myös miehiä perheväkivallan tekijöinä, ja joskus uhreina, on alettu tutkia yhä enenevässä määrin. Pertun (1999, 18) tutkimuksen mukaan yleisimmin väkivallan tekijänä on mies (81 % tapauksista). Tutkimukseni ei kuitenkaan kohdistunut miehiin tai naisiin, edes vaikka he olisivat olleet lasten vanhempia, vaan rajasin

aiheeni koskemaan erityisesti *lapsia ja perheväkivaltaa*. Tosin lapset eivät suoraan olleet tutkimukseni kohteita. Tutkin nimittäin *lastentarhanopettajien valmiuksia kohdata perheväkivaltaa*, kun lapsi, jonka kanssa he tekevät työtään, on perheväkivallan kohteena tai todistajana. Lastentarhanopettajien valmiuksia perheväkivaltaan liittyen ei tietääkseni ole tutkittu aiemmin ainakaan omassa maassamme.

Perheissä, joissa esiintyy väkivaltaa, lapset voivat siis olla väkivallan kohteita tai ainakin vanhempiensa välisen väkivallan todistajia. Perheväkivallan sivusta seuraaminen vaikuttaa lasten henkiseen hyvinvointiin ja käyttäytymiseen. Taskinen (1993, 14) toteaa, miten väkivallan todistajina tai kohteina olleet lapset saavat itselleen ainakin väkivaltaisen käyttäytymismallin ja yleensä perheväkivalta herättää heissä pelkoa, vihaa sekä epäluottamusta. Lisäksi lapset eivät ehkä sisäistä yhteiskunnan normeja, vaan tulevat riipuvaisiksi ulkoisesta kontrollista. Pertun (1999, 15) tutkimuksessa 25 prosenttia perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista oli lapsia.

Oman kiinnostukseni lisäksi tutkimuksellani on myös laajemmat yhteiskunnalliset motiivit. Sen tarkoituksena on nimittäin antaa tietoa myös lastentarhanopettajien koulutuksen opetuksen suunnitteluun, jotta opetuksessa huomioitaisiin paremmin esimerkiksi opiskelijoiden tiedonsaanti perheväkivaltaan liittyen sekä toimintamallien oppiminen perheväkivaltilanteissa auttamiseksi. Tietämällä perheväkivallasta sekä siitä, miten perheväkivaltilanteissa toimia, lastentarhanopettajat voisivat vaikuttaa lapsen väkivallattomaan tulevaisuuteen, kasvuun ja kehitykseen. Ehkä lastentarhanopettajat voisivat työnsä kautta olla ehkäisemässä perheväkivaltaa ennalta.

2 PERHEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ

2.1 Mitä on perheväkivalta?

Perheväkivallalla tarkoitetaan usein lähisuhdeväkivaltaa, jota esiintyy perheessä tai muissa sukulais- ja tuttavasuhteissa (Perttu & Söderholm 1998, 4). Perheväkivallalle on olemassa rinnakkaisia käsitteitä, joita käytetään usein tarkoittaen samaa kuin perheväkivallalla. Näitä ovat parisuhde-, aviollinen, vanhempien välinen tai vanhempien ja lasten välinen väkivalta. Mitä nimitystä perheväkivallasta milloinkin käytetään, riippuu siitä, missä asemassa tekijä ja uhri ovat keskenään. Heinänen (1993, 233) määrittelee perheväkivallan lähinnä perheenjäsenten keskinäiseksi, pääasiassa puolisoitten väliseksi voimainkoitokseksi tai häiriöksi vuorovaikutussuhteissa. Lisäksi hän nimeää perheväkivallalle tunnusomaisia piirteitä. Niitä ovat väkivallan teon pitkä mielessä kypsyminen, sen kesto, monitunteisuus sekä ratkaisujen hankaluus ja kipeys. Monet lastensuojelutyössä tai turvakodeissa työskentelevät työntekijät määrittävät perheväkivallaksi vain sellaisen perheessä tapahtuvan väkivallan, joka on jatkuvaa ja usein toistuvaa (Straus 1991, 19).

Paavilainen (1998) on tutkinut väitöskirjassaan perheessä tapahtuvaa lasten kaltoinkohtelua: perheväkivalta voi siis olla myös kaltoinkohtelua. Kyseisessä tutkimuksessa perheväkivallan eri muodoiksi määriteltiin vanhempien taholta kohdistuva fyysinen ja psyykinen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö ja laiminlyönti. Kaltoinkohteluna pidettiin myös sitä, että lapsi joutui jatkuvasti seuraamaan vanhempien

välistä väkivaltaista riitelyä. (Paavilainen 1998, 40-41.) Kaltoinkohtelu voi kohdistua lapseen siis joko suoraan tai epäsuorasti. Suoraa kaltoinkohtelua on nimenomaan vanhempien tai huoltajan tekemä fyysinen, psyykinen tai muu edellä mainittu pahoinpitely ja väkivalta. (Paavilainen 1998, 76.) Edellisten lisäksi väkivallan kohdistumisena suoraan lapseen voidaan Wolakin ja Finkelhorin (1998, 82) mukaan pitää myös sellaista toimintaa, jossa lapsi oppii aggressiivisen käyttäytymisen malleja. Paavilainen (1998, 76) määrittelee epäsuoran kaltoinkohtelun olevan sellaista, joka kohdistuu toisiin perheenjäseniin ja heijastuu sitä kautta lapseen. Wolakin ja Finkelhorin (1998, 82) esimerkin mukaan voi perheessä tapahtuvan väkivallan uhrina olevan äidin viha ja ärtyisyys heijastua lapseen äärimmäisen tiukkana kurina.

Amerikkalaisissa teoksissa käytetään usein perheväkivallan yhteydessä termiä "abuse". Tämä voidaan vapaasti suomentaa "väärinkäyttöksi" tai "hyväksikäyttöksi". Strausin (1992, 78) mukaan väärinkäyttö tai hyväksikäyttö eroavat väkivallasta siinä, miten ne on määritelty sosiaalisissa normeissa. Se, kumpaa termiä milloinkin käytetään riippuu myös epäsuotavan toiminnan useudesta sekä uhrin ja tekijän välisestä suhteesta.

Perheväkivalta määritellään yleensä sen eri *ilmenemismuotojen* kautta. Seuraavaksi esittelemäni väkivallan muodot ovat sellaisia, että niissä määritelty väkivalta voi kohdistua sekä aikuisiin että lapsiin. Tutkimukseni aiheena on lapset ja perheväkivalta, joten väkivallan eri muotojen voidaan ajatella tässä määrittelyssä kohdistuvan erityisesti lapsiin, vaikka väkivallan muodon esittelyn kohdalla sitä ei erikseen mainitakaan.

Taskinen (1993,15) on koonnut yhteen perheväkivallan eri muotoja. Väkivalta voi olla muodoltaan joko aktiivista tai passiivista. Väkivallan *fyysinen aktiivinen* muoto pitää sisällään esimerkiksi tönimistä, puristelua, lyömistä, potkimista, tupakalla polttamista, hiuksista repimistä ja kuristamista. Myös lasten pakkosyöttäminen on yksi pahoinpitelyn muoto. *Passiivinen muoto* on puolestaan hoidon ja avun laiminlyöntiä, jolloin tarpeelliset palvelut, kuten ruokailu, hygienia ja lääkitys, laiminlyödään. Passiivista fyysistä väkivaltaa on myös esimerkiksi se, että lapsi joutuu olemaan jatkuvasti yksin kotona tai että hänet suljetaan pimeään komeroon. Hoidon laiminlyöntiä voidaan pitää passiivisena fyysisenä väkivaltana silloin, kun sitä tapahtuu toistuvasti.

Aktiivista henkistä eli psyykkistä väkivaltaa on se, että pelotellaan ja uhkaillaan väkivallalla. Lisäksi toistuva syyttely ja nimittely, moittiminen, nöyryyttäminen, pilkkaaminen, kiristäminen ja ihmissuhteista eristäminen ovat henkistä väkivaltaa. *Passiiviseksi psyykkiseksi väkivallaksi* puolestaan luetaan kuuluvaksi huomiotta jättäminen. Lapselle tai hänen teoilleen ei anneta mitään arvoa, hänen saavutuksiaan väheksytään tai hänen mielipidettään ei kysytä missään asiassa.

Seksuaalisen väkivallan aktiiviseksi muodoksi kutsutaan sukupuolielinten pahoinpitelyä, yhdyntään pakottamista tai muuta koskemattomuuden loukkaamista, kuten seksuaalista ahdistelua ja pelottelua. *Passiivista seksuaalista väkivaltaa* on seksuaaliseen toimintaan suostuttelu esimerkiksi aikuisen tyydyttämiseksi, seksuaalisten ärsykkeiden tarjonta sekä johdattelu seksuaaliobjektiksi tai prostituutioon.

Kemiallinen väkivalta on myös yksi väkivallan muoto, joka voidaan jakaa aktiiviseen ja passiiviseen. Sen *aktiivisella toimintamuodolla* tarkoitetaan sitä, että lapselle annetaan päihteitä, esimerkiksi alkoholia, lääkkeitä tai rauhoittavia lääkkeitä, tarpeettomasti. *Passiivista kemiallista väkivaltaa* on taas se, että lapselle ei anneta hänen tarvitsemiaan lääkkeitä. Lisäksi väkivaltana tässä voidaan pitää äidin alkoholin ja huumeiden käyttöä raskauden aikana, jotka saattavat vaurioittaa lasta.

Taloudellista väkivaltaa voidaan kutsua myös *sosioekonomiseksi* väkivallaksi. Sen *aktiivisiin toimintamuotoihin* kuuluu nimenomaan taloudellinen riisto ja hyväksikäyttö, toisen rahojen tai omaisuuden luvaton käyttö sekä toisen oman rahan käytön estäminen ja kontrollointi. Lisäksi se voi olla rahojen kiristystä tai toisen asunnon väärinkäyttöä. *Passiivista taloudellista väkivaltaa* on avuttoman ihmisen heitteillejättö, kun hänelle ei järjestetä asuntoa ja turvata riittävää toimeentuloa. (Taskinen 1993, 15-20; ks. myös Perttu ym. 1998, 4.)

Rakenteellisen väkivallan käsite on melko uusi. *Aktiivista rakenteellista väkivaltaa* harjoittavat sellaiset ihmiset tai ryhmät, jotka ovat ottaneet itselleen oikeuden määrällä tai alistaa muita, piittaamatta heidän tarpeistaan, tunteistaan ja oikeuksistaan. *Passiivista rakenteellista väkivaltaa*, joka kohdistuu lapsiin ovat sellaiset yhteiskunnan säädökset, käytännöt ja normit, jotka eivät huomioi lapsen oikeutta kasvuun, suojeluun ja turvallisuuteen. (Taskinen 1993, 20.) Rakenteellisesta väkivallasta on kyse myös silloin,

kun lapset ja nuoret, joiden esimerkiksi kotiolot ovat huonot, joutuvat päiväkodissa tai koulussa toisia lapsia heikompaan asemaan. Nämä lapset eivät saa tarvitsemaansa tukea riittävästi, vaan heitä pidetään vain persoonattomina, hoidon ja valvonnan kohteina. (Sariola 1993, 220-221.) Lisäksi köyhyyttä ja aliravitsemusta, globaalissa mielessä, voidaan pitää rakenteellisena väkivaltana.

On olemassa myös *uskonnollista väkivaltaa*, jossa uskonnollisilla säännöillä pelotellaan, uhkaillaan sekä painostetaan. Tähän väkivallan muotoon liittyy oman uskonnon harjoittamisen kieltäminen. (Perttu ym. 1998, 4.) Uskonnolliseen väkivaltaan liittyvät myös esimerkiksi tyttöjen ympärileikkaukset sekä sellainen sairaalahoidosta kieltäytyminen, jossa uskonnolliset säännöt rajoittavat hoidon saamista silläkin uhalla, että potilaan henki on vaarassa.

Olipa perheväkivalta millaista tahansa muodoltaan, on sillä hyvin laajat vaikutukset lapseen, koska perheen sisäiset suhteet vaikuttavat aina syvästi lapsen kehitykseen (Hartup, 1989, 121). En halunnut rajata tutkimustani niin, että siinä käsiteltäisiin vain joitakin tiettyjä väkivallan muotoja, koska pyrin saamaan tietoa lastentarhanopettajien tiedoista koko perheväkivaltailmiötä koskien sekä heidän kyvyistään puuttua kaikkiin havaitsemiinsa perheväkivallan muotoihin.

2.2 Perheväkivallan oireita tai merkkejä

Vanhemmat, jotka ovat itse joutuneet väkivallan uhreiksi lapsuudessaan, saattavat olla tavallista herkemmin väkivaltaisista omille lapsilleen (Straus 1992, 410; Haapasalo 1999, 11). Straussin (1992) tutkimustulosten mukaan ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että poikkeuksetta näin olisi aina. Hänen mukaansa väkivallan raakuus ja se, kuinka kauan uhri on joutunut kärsimään häneen kohdistuneesta väkivallasta, voivat osaltaan vaikuttaa väkivallan käyttöön sukupolvesta toiseen (Straus 1992, 410, 421). Wolak ja Finkelhor (1998, 76) toteavat, että usein sellaiset ihmiset, jotka ovat selviytyneet tavalla tai toisella kotinsa väkivaltaisista oloista, joko unohtavat tapahtumat tai ne saattavat tulla heille

mieleen tahtomattaan noloissa tai sellaisissa tilanteissa, jotka nostavat mieleen kipeitä muistoja.

Väkivallan kierteen jatkuminen näkyy perheessä myös siten, että jos vanhemmat ovat väkivaltaisia lapsilleen, ovat lapset väkivaltaisia sisaruksilleen; mitä enemmän miehet käyttäytyvät väkivaltaisesti vaimojaan kohtaan, sen väkivaltaisempia ovat äidit puolestaan lapsilleen ja niin edelleen. (Bentovim 1995, 9.) Voidaankin sanoa, että väkivaltaisen käyttäytymisen tausta löytyy ihmisen omasta historiasta, (perhe)tilanteesta ja kulttuurista. Tieteellisesti väkivaltaa ei ole pystytty selittämään ihmisen aggressiivisuudella, vaan näyttäisi siltä, että väkivaltaisessa käyttäytymisessä ihminen haluaa omistaa, hyötyä, kontrolloida ja hallita toisia. (Taskinen 1993, 21.) Väkivallan oireet ja merkit ilmenevät kuitenkin samalla tavoin niin aikuisissa kuin lapsissakin.

Fyysisesti perheväkivalta näkyy mustelmina, ruhjeina ja haavoina (Taskinen 1993, 69). Väkivallan fyysiset vaikutukset voivat näkyä myös murtumina, selkänikamien sijoiltaan menona ja sisäisinä verenvuotoina (Paavilainen 1998, 86). On myös aihetta epäillä väkivaltaa, jos syytä siihen, mistä vamma on tullut, ei haluta sanoa tai annetaan vain välittelevä vastaus. Vanhempien tai hoitajan taholta lapsen vammojen vähättely tai se, että he eivät tunnu olevan laisinkaan kiinnostuneita lapsesta, saattaa olla myös merkki perheessä esiintyvistä väkivallasta. Jos avun hakemisessa viivytellään, hoitoon tullaan poikkeukselliseen aikaan tai lapsen toistuviin oireisiin haetaan apua aina eri lääkäreiltä tai terveyskeskuksista, on myös syytä epäillä perheväkivallan kohteeksi joutumista. (Taskinen 1993, 69-70.)

Lapsen *psykykinen* pahoinpitely alentaa hänen itsetuntoaan. Psykykisen väkivallan uhri saattaa helpommin kärsiä myös masennuksesta (Briere 1992, 25, 31.) Lisäksi joissakin tapauksissa on havaittu, että lapsuudessa tapahtuneella psykykisellä pahoinpitelyllä on jopa suuremmat ja pitkäaikaisemmat vaikutukset lapseen kuin esimerkiksi fyysisellä väkivallalla (Briere 1992, 30). Lasten henkisen hyvinvoinnin lisäksi perheväkivalta saattaa vaurioittaa vakavasti lapsen terveyttä, kasvua ja kehitystä (Perttu & Söderholm 1998, 7). Kanadalaisten tutkijoiden mukaan perheväkivalta vaikuttaa myös lapsen aivojen kehitykseen. Suoraan tai epäsuorasti perheväkivallan kohteeksi joutuneiden lasten aivot saattavat saada jopa pysyviä vaurioita. (Vainio 1997.) Pertun (1999, 14) tutkimuksessa on esimerkki vanhempien

välisestä psyykkisestä väkivallasta. Siinä miehen käyttäytyminen vaimoan kohtaan oli sellaista, josta saattaisi epäillä kotona käytettävän väkivaltaa. Perhe oli neuvolan vastaanotolla, jolloin äiti kiinnitti kaiken huomionsa vain lapseen. Miehen käytös vaimoan kohtaan oli alentavaa, vähättelevä ja alistavaa.

Lapsen *seksuaalisen väkivallan* uhriksi joutumisesta kertoo todennäköisesti fyysisesti hänellä todettava sukupuolitauti tai se, että hänellä on selvää ärsytystä sukupuolielimissä (Taskinen 1993, 70). Inestien uhrilla saattaa olla myös halu tappaa kaltoinkohtelijansa tai olla tekemisissä vain itseään huomattavasti vanhempien miesten kanssa. Inestien uhrin kokemukset saattavat lisäksi siirtyä hänen omaan toimintaansa käyttäytymismallina sen kautta, että hänellä esiintyy halua inestiin, joka kohdistuu pieniin lapsiin. (Paavilainen 1998, 86.) Tutkimukset osoittavat myös, että usein sellaiset henkilöt, jotka ovat joutuneet lapsena seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi, ovat aikuisena edelleen seksuaalisesti alistetussa asemassa seurustelusuhteissaan tai avioliitossaan. Tähän voi olla syynä se, että aikuiset, joita on käytetty lapsena seksuaalisesti hyväksi, saattavat joutua myös aikuisina helpommin seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi herkkyytensä vuoksi. Mahdollinen selitys voi olla myös se, että seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten vanhemmat eivät ole tukeneet lapsiaan seksuaalisesti, fyysisesti tai henkisesti, jolloin myös lasten sosiaaliset taidot ovat saattaneet jäädä heikoiksi. (Murphy 1991, 85.)

Hoidon laiminlyönnin puolestaan yleensä paljastaa lapsen aliravitsemus ja hitaasti kehittyneisyys. Perheväkivallan uhrina olleella lapsella saattaa esiintyä myös psykosomaattisia oireita, kuten pysyviä syömisvaikeuksia, unihäiriöitä, tuhimista tai vatsahaava. (Taskinen, 1993, 70.)

Lapsissa perheväkivalta näkyy lisäksi *käyttöoireina* (Taskinen 1993, 70-71):

- Lapsella on jatkuva masennus ja hän on olemukseltaan sulkeutunut. Lapsi karttaa aikuisia sekä ylipäänsä muita ihmisiä, eikä hän halua turvaa tai lohdutusta aikuiselta. Lisäksi lapsi saattaa olla alistunut ja suostuu passiivisesti kaikkeen.
- Lapsi käyttäytyy kuin hän pelkäisi jompaa kumpaa vanhemmistaan tai saattaa pelästyä kosketusta.
- Lapsi on jatkuvasti levoton, ahdistunut, ylikiihottunut, seksuaalisesti latautunut sekä korostuneen viettelevä suhteessaan aikuisiin. Lapsi saattaa masturboida pakonomaisesti

tai julkisesti. Lisäksi lapsi käyttäytyy hyvin aggressiivisesti sekä kiusaa muita lapsia julmasti.

- Lapsi saattaa karata kotoaan, eikä osaa kertoa syytä karkaamiselleen.
- Lapsessa tapahtuu äkillinen muutos ja hän taantuu. Peukalon imemisen uudelleen aloittaminen tai kastelu, vaikka on jo oppinut wc:ssä käynnin, ovat esimerkkejä jonkin *trauman* aiheuttamasta taantumisesta. Jos lapsi taantuu, hän saattaa helposti jopa rankaista itseään tai päätyä itsemurhaan. Myös Paavilaisen (1998, 85) tutkimustuloksista käy ilmi, että kouluikäisillä lapsilla tai nuorilla itsetuhoajatukset tai itsemurhayritykset ovat tavallisia.

Kearney (1999, 292-293) on raportoinut seuraavanlaisista perheväkivallan merkkejä, jotka näkyvät lapsessa:

- Lapsi saattaa toivoa, että opettaja olisi hänen vanhempansa tai lapsella saattaa olla "fantasiaperhe".
- Lapsi huolehtii liikaa aikuisten vastuulle kuuluvista asioista, jotta järjestys kotona säilyisi ja hän miellyttäisi aikuista.
- Lapsi on väsynyt ja nukahtaa helposti koulussa. Lapsi ei saa nukuttua yöllä kotona vanhempien riitojen takia tai hän pelkää nukahtamista. Kotona lapset saatetaan myös herättää katsomaan vanhempien välistä väkivaltaa.
- Lapsi vaipuu helposti omiin ajatuksiinsa.
- Lapsi puhuu väkivallasta ja alkoholin tai huumeiden käytöstä kotona.
- Lapsella on alhainen pettymyksen sietokyky ja vaikeudet alkavat itkettää herkästi lasta.
- Lapsen mieliala vaihtelee nopeasti ja hänellä on asioihin aivan omanlaisensa reagoititavat.
- Vanhemmat tuntuvat salaavan jotain opettajan mielestä tai näyttelevät opettajan edessä mallivanhempia.

Edellisten lisäksi Wolak ja Finkelhor (1998, 81) ovat koonneet eri amerikkalaisten tutkijoiden tuloksia, joiden mukaan lapsella ilmeni seuraavanlaisia oireita, jos perheessä oli perheväkivaltaa:

- Mahdollisesti huono koulumenestys.
- Kielellinen hitaus on mahdollista.

- Saattaa heijastua lapseen myös huonona itsetuntona ja epäkypsyytenä.
- Lapsi saattaa kärsiä unihäiriöistä, ettei hän pysty nukkumaan lainkaan.
- Lapsella saattaa olla huonot motoriset taidot sekä alisuoriutumista (epäonnistumista lähes kaikessa, mihin hän ryhtyy). Kaverit voivat hyljeksiä häntä myös perheväkivallan takia.
- Lapsi pinnaa ehkä herkemmin koulusta sekä saattaa käyttäytyä jopa rikollisesti.

Ei ole kuitenkaan olemassa mitään tiettyä kaavaa, miten perheväkivaltaa kohdanneet lapset käyttäytyisivät. Reagoitavat kotona tapahtuvaan väkivaltaan vaihtelevat yksilöistä toiseen. (Kearney 1999, 293). Kuitenkin Wolak ja Finkelhor (1998,86) nimeävät joitakin tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen reagointiin perheväkivaltilanteissa. Esimerkiksi lapsen ikä ja kehitystaso sekä se, millaista väkivaltaa ja kuinka usein lapsi on joutunut näkemään perheväkivaltaa, vaikuttavat lapsen reagoititapaan. Myös se, onko perheen tilanteeseen yritetty puuttua ulkopuolelta ja miten, sekä lisäksi mahdollisten väkivallasta johtuvien stressitekijöiden kasautuminen lapseen vaikuttavat hänen reagointiinsa. Bentovim (1995) sekä Wolak ja Finkelhor (1998) viittaavat tutkimustuloksiin, joiden mukaan sukupuolten välillä on eroja siinä, miten perheväkivallan vaikutukset näkyvät lapsissa. Pojat näyttäisivät käyttäytyvän aggressiivisemmin kuin tytöt. Tyttöillä puolestaan näyttäisi olevan enemmän esimerkiksi masennusta ja levottomuutta kuin pojilla. (Bentovim 1995, 45; Wolak & Finkelhor 1998, 89.)

2.3 Perheväkivallan yleisyydestä

Pertun (1999) tekemässä kaksiosaisessa Suomessa tehdyssä kyselytutkimuksessa selvitettiin perhe- ja lähisuhteissaan väkivaltaa kokeneiden auttamista eri sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piirissä. Kyseisen tutkimuksen mukaan kaikista väkivaltatapauksista 49 prosenttia oli parisuhdeväkivaltaa ja 19 prosenttia oli vanhempien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa. Kaikista väkivallan uhreista puolestaan 25 prosenttia oli lastensuojelulain piiriin kuuluvia alle 18 –vuotiaita lapsia. (Perttu 1999, 23.)

Lapsiin ei kohdistu väkivaltaa ainoastaan kotona, vaan he saattavat joutua esimerkiksi fyysisen väkivallan kohteiksi muuallakin, kuten päiväkodissa. Kankaan (1990, 16-17) helsinkiläisille päiväkotien työntekijöille tekemän tutkimuksen mukaan 21 prosenttia kyselyyn vastanneista kertoi nähneensä, että lasta tukistetaan ja seitsemän prosenttia kertoi nähneensä lasta lyötävän. Tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä 14 prosenttia kertoi itse tukistaneensa lasta ja kaksi prosenttia lyöneensä lasta. Tutkimuksessa kasvattajat selittivät myös voimakeinojen käyttöönsä lasta kohtaan. 32 prosenttia kertoi syyksi oman väsymyksensä ja lähes 80 prosenttia sanoi suojelleensa lasta käytettyjen voimakeinojen avulla tämän omilta väkivaltaisilta kohtauksilta. (Kangas 1990, 19.)

Amerikkalaisten turvakotitutkimusten ja poliisiraporttien mukaan fyysinen väkivalta puolisoa kohtaan on tavallisimmin miesten tekemää. Kuitenkin koko väestöä koskevilla tutkimuksilla on huomattu, että vaimot lyövät miehiään lähes yhtä usein kuin miehet heitä. (Straus 1991, 17; Stets & Straus 1992, 154-155.) Myös Bentovimin (1995, 39-40) mukaan fyysistä väkivaltaa käyttävät sekä miehet että naiset, mutta 95 prosenttia lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä oli miesten ja poikien tekemää. Straussin ja Smithin (1992, 254) tutkimuksen mukaan on lisäksi huomattu, että, jos vanhempien välillä on väkivaltaa, kohdistavat he sitä hyvin todennäköisesti myös lapsiinsa. Sekä ulkomaisissa että suomalaisissa tutkimuksissa on todettu lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kuitenkin se, että isän tekemä väkivalta on vakavampaa ja kovempaa kuin perheen äidin tekemä väkivalta (Paavilainen 1999, 105).

Onko perheväkivalta sitten yleisempää maalla vai kaupungissa? Johnsonin (1996) mukaan todennäköisempää on joutua väkivallan uhriksi kaupungissa. Tätä eroavaisuutta voidaan selittää ainakin maaseudun ja kaupungin elämäntyylien eroilla. Myös erilainen kulttuuri sekä se, kuinka paljon ihmisillä on mahdollisuuksia sosiaalisiin kontakteihin vaikuttavat tähän. Maaseudulla ihmiset tuntevat toisensa paremmin, jolloin myös sosiaalinen paine on voimakkaampaa ja se puolestaan vähentää riskiä joutua väkivallan uhriksi. (Heiskanen & Piispa 1998, 59.)

3 TRAUMAATTINEN KRIISI JA POST-TRAUMAATTINEN STRESSIREAKTIO (PTSD)

Wolak ja Finkelhor (1998) viittaavat Mc Nallyn (1993) kirjoitukseen artikkelissaan, jonka mukaan jokin fyysinen vaara tai muu väkivallan uhka voi laukaista *post-traumaattisen stressireaktion (PTSD) eli traumaperäisen stressireaktion* lapsilla. PTSD on erityinen psyykinen häiriö, joka aiheutuu nimenomaan äärimmäisestä stressistä, kun esimerkiksi ahdistava muisto joudutaan kokemaan uudestaan jonkin tapahtuman yhteydessä. (Wolak & Finkelhor 1998, 82; ks. myös Bentovim 1995, 230.)

Traumaattisessa kriisissä ihminen kohtaa sellaisen ulkoisen tapahtuman, joka uhkaa hänen omaa fyysistä olemassaoloaan, sosiaalista identiteettiään ja turvallisuuttaan. Perheväkivaltatilanteet voivat olla nimenomaan traumatisoivia. Traumaattinen kriisi etenee vaiheittain: 1) shokkivaihe, 2) reaktiovaihe, 3) käsittelyvaihe ja 4) uudelleen suuntautumisen vaihe. Jos väkivaltaa kokeneella on mahdollisuus kohdata ja käsitellä tunteitaan, nämä vaiheet pääsevät toteutumaan ja ihminen voi vaiheiden kautta alkaa selviytyä kriisistään. (Perttu & Söderholm 1998, 6.)

Myös Pertun (1999, 26) tutkimus osoitti, että joillekin syntyi trauma väkivallan henkisenä ja sosiaalisena seurauksena. Tällöin trauman merkkeinä olivat uhrin masennus, passiivisuus, kyvyttömyys ratkaista väkivaltainen tilanne, arkuus, pelokkuus sekä ihmissuhde- ja alkoholiongelmat. Bentovimin (1995, 46) mukaan lapsen traumatisoituminen on sitä pahempaa, mitä useammin häneen on kohdistunut väkivaltaa. Myös se, millaista väkivaltaa lapseen on kohdistunut vaikuttaa yhtenä tekijänä lapsen

traumatisoitumisen asteeseen. Lisäksi se, miten vanhemmat ovat uskoneet, tukeneet ja lämpimästi pitäneet huolta lapsesta, vaikuttaa myöskin siihen, kuinka pahasti lapsi saattaa traumatisoitua.

PTSD:n oireet ovat Pertun ja Söderholmin (1998, 6; ks. myös Bentovim 1995, 25) mukaan seuraavat:

- ristiriitaiset tunteet, levottomuus, ahdistuneisuus, hermostuneisuus;
- syyllisyys, viha, vihanpurkauksia;
- pelkoa olla yksin tai pelkotila, fyysisen vahingoittamisen pelkoa;
- masennus, epätoivo, toivottomuus ja jopa itsemurha-ajatukset;
- nukahtamis- ja univaikeudet, väkivaltaiset painajaiset;
- syömishäiriöt;
- keskittymisvaikeudet ja
- eristäytyminen.

Kyseisistä oireista kärsitään yleensä traumaattisen kriisin reaktio- ja käsittelyvaiheessa.

Traumaperäisen stressin oireet saattavat ilmetä välittömästi traumaattisen kokemuksen jälkeen tai vasta pidemmän ajan kuluttua. Yleensä ihminen ei pysty itse kontrolloimaan traumaattisia kokemuksiaan ja niille on tyypillistä, että ne tapahtuvat yllättäen ja että ihminen kokee ne hyvin negatiivisina. (Haapasalo 1999, 48.) Näiden negatiivisten kokemusten vuoksi myös lapsen käsitys itsestään on hyvin vääristynyt. Väkivallan uhrina ollut lapsi saattaa esimerkiksi yliarvioida vastoinkäymisiä, joita hänelle sattuu. Väkivallan uhriksi joutuneen negatiiviset ajatukset johtuvat yleensä kahdesta syystä: ajatukset ovat psykologinen reaktio väkivallan tapahtumiin tai uhri yrittää löytää mielestään syyntä ja selityksen sille, miksi hän joutui väkivallan uhriksi (Briere 1992, 25). Usein uhri kehittää mielestään tarinan väkivallan kohteeksi joutumisestaan ja väkivallan kohteena olemisestaan, johon hän itse uskoo vahvasti. Tällainen tarina auttaa uhria selviytymään ahdistuksestaan. (Bentovim 1995, 52.) Toisaalta uhri saattaa aliarvioida omaa arvoaan ja tehokkuuttaan. Lisäksi väkivallan uhri saattaa ajatella ansainneensa väkivaltaisen kohtelun ja hän ajattelee olevansa luonnostaan paha (Briere 1992, 23, 27.)

Trauma voi johtaa myös *välttämisoireisiin*. Ne voivat ilmetä joko ajatustoiminnoissa dissosiaationa tai häiritä tunne-elämää niin, että lapsi ei tunne mitään

traumaan liittyviä tuntemuksia. Dissosiaatiolla tarkoitetaan sitä, että lapsi yrittää eristää ajatuksistaan kipeään kokemukseensa liittyviä tunteita tai unohtaa koko kokemuksen. (Haapasalo 1999, 49.) Välttämisoireet voivat vaikuttaa myös käyttäytymiseen, kun lapsi pakenee traumaan liittyviä asioita esimerkiksi kotoa karkaamalla (Haapasalo 1999, 49). Lapsella saattaa esiintyä myös kyvyttömyyttä palauttaa mieleen traumaan liittyviä tärkeitä asioita, hän saattaa vieraantua toisista ja hänen tunneilmaisunsa saattavat olla rajoittuneita. Lisäksi kiinnostus tärkeisiin toimintoihin voi vähetä huomattavasti: esimerkiksi pienten lasten, jotka ovat oppineet jo siistiksi, täytyy alkaa harjoitella taitoa uudelleen. (Pykkänen 1989, 58.) Lapselle saattaa syntyä äärimmäisissä tapauksissa myös identiteetti- tai ruumiinkuvan häiriöitä ja jopa sivupersoonia, jos lapsi vääristelee itseensä liittyviä havaintoja. (Haapasalo 1999, 49.)

Persoonallisuuden jakautumisella on huomattu olevan yhteyttä lapsuuden traumaan (Briere 1992, 41). Esimerkiksi Rossin (1990) tutkimuksessa oli mukana 102 persoonallisuuden jakautumisen häiriöstä kärsivää potilasta. Heistä 90 prosenttia oli joutunut lapsena seksuaalisesti hyväksikäytetyksi ja 82 prosenttia fyysisen väkivallan kohteeksi (Briere 1992, 41). Joskus väkivallan uhriksi joutunut ei tiedosta uhriksi joutumistaan. Tämä johtuu siitä, että uhriksi joutuminen on aiheuttanut hänelle niin suuren trauman, että hän on ikään kuin unohtanut koko asian. Näin hän voi välttää kipeiden muistojen aiheuttaman tuskan. Myöhemmin väkivallan uhri saattaa joutua hoidettavaksi esimerkiksi huumeiden tai alkoholin käytön takia, jolloin terapeutti "huomaa" väkivallan uhriksi joutumisen selvitellessään syytä huumeiden käyttöön. (Briere 1992, 59.)

Joillakin ihmisillä traumaattisiin kokemuksiin liittyy myös *uudelleenkokemisoireita*. Lapselle saattaa esimerkiksi tulla mieleen ajatuksia tai painajaisia koetusta traumasta. Traumaattisen kokemuksen uudelleenkokeminen saattaa vaikuttaa lapseen siten, että hän alkaa itse käyttäytyä hyvin äkillisesti aggressiivisesti ja hyökkäävästi sekä on muutenkin tunne-elämältään erityisen ahdistunut ja vihamielinen. On tavallista, että lapsella, joka on joutunut kokemaan häntä traumatisoineen tilanteen, on välttämis- ja uudelleenkokemisoireita. (Haapasalo 1999, 49.)

Graham-Bermannin ja Levendoskyn (1998) tutkimuksessa oli mukana 64 iältään 7-12 -vuotiasta lasta, joiden äidit olivat olleet perheväkivallan uhreja kuluneen vuoden

aikana. 13 prosentilla tutkimuksessa mukana olleella lapsella oli diagnosoitu PTSD. 52 prosenttia tutkimuksessa mukana olleista lapsista kärsi häiritsevistä traumatisoivien tapahtumien muistoista, kuten painajaisista, 19 prosentilla lapsista ilmeni traumasta johtuvaa välttelyä sekä 42 prosentilla oli alkavia traumaattisia oireita.

PTSD:n ja trauma-käsitteen mukaan ottaminen ja käsittely yhdeksi tutkimukseni teoriaosuuden asiaksi oli mielestäni perusteltua. Perheväkivalta vaikuttaa aina jollain tavalla ja jossain elämän vaiheessa ihmiseen. Perheväkivalta tai myös sen uhka voi laukaista traumaperäisen stressireaktion (PTSD) tai vaikuttaa muuten traumatisoivasti ihmiseen. Siksi mielestäni oli tärkeää selvittää, mitä trauma tai PTSD tarkoittavat ja miten ne ilmenevät perheväkivallasta kärsivillä ihmisillä.

4 LAPSI PERHEVÄKIVALTA-PERHEESSÄ

4.1 Lapsen ikä ja perheväkivaltaan reagoiminen

Alle viisivuotiaat lapset ovat erittäin haavoittuvaisia ja kärsivät eniten perheväkivallasta (Fantuzzo ym. 1997,118). Wolak ja Finkelhor (1998) viittaavat artikkelissaan Layzeriin (1986) ja Jaffeen (1990), joiden mukaan perheväkivalta saattaa vaikuttaa jopa vastasyntyneiden terveyteen. Lisäksi Wolak ja Finkelhor (1998) viittaavat Graham-Bermanniin (1996), joka toteaa, että kaksi - viisivuotiaille lapsille on nimenomaan tyypillistä käyttäytyä aggressiivisesti ja näyttää sen avulla pahaa oloaan väkivaltaperheissä (Wolak & Finkelhor 1998, 87.) Myös Paavilaisen (1998, 85) tutkimustulosten mukaan eri-ikäiset lapset oireilivat eri tavoin. Pienet lapset olivat arkoja, levottomia tai rauhattomia. He säpsähtivät herkästi kuullessaan kovemman äänen tai puhuivat tavallista vauvamaaisemmin. Heidän reagointinsa vanhemman äkkinäiseen käyttäytymiseen oli esimerkiksi sellaista, että he suojasivat itseään käsillään. Näistä oireista mainitsee myös Briere (1992, 25), lisäten kuitenkin, että joskus vaaran ei tarvinnut olla todellinen, vaan oireita esiintyi reaktiona kuviteltuun vaaraan. Lapsen pelko häneen kohdistuvaa väkivaltaa kohtaan saattoi ilmetä psykosomaattisina oireina (Briere 1992, 35).

Paavilaisen (1998) tutkimuksen mukaan kouluikäisillä lapsilla keskittymis- ja koulunkäyntivaikeudet olivat tavallisia. Heillä saattoi esiintyä myös alkoholin, lääkkeiden ja huumeiden käyttöä, varastelua, yöpoissaoloja sekä oleskelua koulun jälkeen kaupungilla,

kun he eivät halunneet mennä kotiin. Usein kaltoinkohdellut nuoret olivat hyvin surullisia ja he ajattelivat elämästään, ettei sillä ollut mitään väliä. Lapsilla ja nuorilla, jotka olivat joutuneet kaltoinkohdelluiksi esiintyi lisäksi kovuutta, uhoamista, kostamista, tappeluherkkyyttä, yksinäisyyttä ja kyvyttömyyttä solmia sosiaalisia suhteita. (Paavilainen 1998, 86.) Väkivallan uhreiksi joutuneilla on myös havaittu passiivisuutta, itsesyytöksiä ja alhaista itsearvostusta (Briere 1992, 28).

Paavilaisen (1998,86) tutkimuksesta käy myös ilmi, että myöhemmin elämässään, jo aikuisina, perheväkivallan uhriksi joutuneilla oli havaittu kyvyttömyyttä opiskella, aviollisia vaikeuksia, pelkoa kaltoinkohtelun perinnöllisyydestä sekä ylipäänsä kyvyttömyyttä suorituksiin. Heillä ei ollut kykyä toteuttaa haaveitaan eivätkä he osanneet selvittää asioita puhumalla. Yhtenä syynä tähän oli myös se, että hallitsevana asiana heidän lapsuudessaan oli ollut jatkuva pelkääminen. Kaltoinkohdeltu koki itsensä syylliseksi itsensä kaltoinkohteluun ja tunsivat olevansa huono ja arvoton sekä häpesi tästä syystä itseään. Heillä ei ollut hyviä muistoja lapsuuden kodistaan (Paavilainen 1998, 86.) Jaffen (1990) mukaan, johon Wolak ja Finkelhor (1998, 88-89) ovat viitanneet artikkelissaan, lapset häpeävät kotiaan, koska siellä käytetään väkivaltaa. Siksi lapset yrittävätkin pitää perheensä tapahtuvan väkivallan usein salassa, joka puolestaan saattaa johtaa siihen, että lapsi eristäytyy kavereistaan. On myös nuoria, jotka pystyvät näkemään perheväkivallan vanhempiensa ongelmana ja hakevat tällöin itselleen tukea kavereiltaan sekä muilta aikuisilta. Pertun (1999, 14) tutkimuksen mukaan kotona tapahtuvasta väkivallasta kärsivän koululaisen oireena oli lisäksi se, että hän oli toistuvasti nälissään kouluun tullessaan.

Tutkimuksilla on myös selvitetty sellaisten lasten yleisempiä tunteita, joiden perheissä käytetään väkivaltaa. Lapset tunsivat vihaa väkivallan tekijää kohtaan. Lisäksi he saattoivat tuntea vihaa myös itseään kohtaan, koska eivät voineet vaikuttaa väkivallan loppumiseen. Vihan tunteita saattoi olla myös koko maailmaa kohtaan, koska väkivaltaa sallittiin tapahtuvan. Lisäksi lapsi pelkäsi äidin tai isän loukkaantuvan vakavasti tai kuolevan, sekä jonkun hänen sisaruksistaan tai hänen itsensä vahingoittuvan väkivallan jatkuessa. (Rosenberg & Rossman 1990, 190; Kearney, 1999, 291.) Graham-Bermannin (1996, 280) tutkimuksen mukaan erityisesti 6-12 -vuotiaat lapset olivat huolissaan sisarustensa tai äitinsä vahingoittumisesta, kun kotona käytettiin väkivaltaa. Myös Wolak ja Finkelhor

(1998) viittaavat Jaffen (1990) sekä Rosebyn ja Johnstonin (1995) raportoimiin tutkimustuloksiin, joiden mukaan erityisesti esikouluikäiset lapset tunsivat vastuuta vanhempiensa välisestä väkivallasta. (Wolak & Finkelhor 1998, 88.)

4.2 Perheväkivallan vaikutukset lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin

Usein perheissä, joissa on väkivaltaa lapset joutuvat hyvin nuorina vastaamaan vanhempiensa tehtävistä kotona. Vanhempien voimavarat menevät keskinäiseen välien selvittelyyn, jolloin perheen vanhimmat lapset ovat pakotettuja esimerkiksi vastaamaan perheen ruokailuista. Lasten terveyden huonontumiseen sekä kasvun ja kehityksen hidastumiseen voi vaikuttaa myös se, että lapset päättävät itse nukkumaanmenoajoistaan eikä heidän päivärytmensä ole säännöllinen. (Heinänen 1993, 238.)

Esimerkiksi Wolakin ja Finkelhorin (1998) mukaan perheissä, joissa on väkivaltaa, lapset joutuvat olemaan perheväkivallan todistajia ja sivustaseuraajia tai kohteita (Wolak & Finkelhor 1998, 78-79). Perheessä esiintyvä väkivalta näkyy lasten käyttäytymisessä ja vaikuttaa heidän henkiseen hyvinvointiinsa. Heiskasen ja Piispan (1998, 33) tutkimuksesta käy ilmi, miten väkivalta vaikuttaa lasten elämään myös ilman, että he henkilökohtaisesti olisivat kuulleet tai nähneet sitä. Heiskasen ja Piispan tutkimustuloksista löytyi ainakin kaksi sellaista seikkaa, jotka vaikuttivat lapsen henkiseen hyvinvointiin. Ensimmäisenä seikkana he nimesivät vanhempien keskinäisten kireiden välien vaistoamisen. Toisena seikkana he nimesivät lapsen joutumisen vanhempiensa välisen psyykkisen väkivallan välikappaleeksi. Tällaista vanhempien välisten riitojen ristituleen joutumista oli esimerkiksi tilanne, jossa mies väkivallan tekijänä uhkaili lasten hyvinvointia ja sitä kautta kiristi naista tekemään tahtonsa mukaisesti. Myös esimerkiksi äidin nimittely halventavasti lasten kuullen vaikutti lasten elämään kielteisesti. Pertun (1999, 16) tutkimuksessa oli tapauksia, joissa lapsen täytyi katsella, kun äitiä pahoinpideltiin. Joissakin tapauksissa aikuisten välinen väkivalta kohdistui lapseen sellaisina paineina, ettei lapsi uskaltanut jättää äitiä isän kanssa kahdestaan kotiin, koska pelkäsi isän pahoinpitelevän tätä.

Myöskin Törrönen (1994, 65) sekä Perttu ja Söderholm (1998, 7) kuvaavat sitä, miten perheväkivallan todistajana olemiseen kuuluu olennaisena osana juuri kodin kireän ilmapiirin vaistoaminen. Kun lapsi vaistoaa tämän, tarttuu kireys myös helposti häneen. Kireästä ilmapiiristä johtuen lapsi kärsii henkisesti. Hän ei välttämättä tunne kuuluvansa perheeseen. Saattaa olla myös niin, että lapsi kokee ettei häntä kuunnella kotona. Perheväkivallan sivustaseuraajana olleen lapsen toivomus usein onkin, että hänet huomattaisiin enemmän ja hän saisi kokea turvallisuutta.

Wolak ja Finkelhor (1998, 74-75) toteavat, että lapsi altistuu perheväkivallalle heti, kun kuulee tai huomaa sitä olevan vanhempiensa välillä. Perheväkivalta vaikuttaa lapseen aina, riippumatta millä tasolla se tapahtuu eli olipa se esimerkiksi alkamistavaltaan ja kestoltaan millaista tahansa. Kotona käytetty perheväkivalta saa lapsen aina hämmennyksiin: mikä on rakkauden, väkivallan ja läheisten ihmissuhteiden merkitys ja niiden keskinäinen suhde, kun niitä kaikkia on kotona?

Rosenbergin ja Rossmanin (1990, 190) tutkimusten mukaan lapsilla on yleensä vaikeuksia siinä, miten he käsittelevät pelon, vihan ja tuskan tunteitaan, joita kotona tapahtuvan väkivallan näkeminen on herättänyt heissä. Kearneyn (1999) mukaan pelon tunteisiin kuului myös se, että lapsi pelkäsi vanhempiensa joutuvan vaikeuksiin tai ettei vanhemman annettaisi olla perheen kanssa, jos jotkut muut saisivat tietää perheen väkivaltatilanteesta. Lapset tunsivat voimattomuutta, koska eivät voi estää väkivaltaa tapahtumasta tai lopettaa sitä. Lapset kokivat myös yksinäisyyttä ja eristyneisyyttä. He tunsivat itsensä erilaisiksi kuin muut ovat ja miettivät, onko missään muussa perheessä väkivaltaa. Lapsi oli hämmentynyt perheväkivallasta: miksi väkivaltaa tapahtui kotona, kumman vanhemman puolella hän olisi, mikä oli oikein ja mikä väärin sekä miten väkivaltainen vanhempi oli välillä rakastava ja huolehtivainen, välillä taas väkivaltainen? (Kearney, 1999, 291.)

Paavilaisen (1998) tutkimuksessa lasta kaltoinkohtelevissa perheissä lasten ja vanhempien väliset suhteet olivat ristiriitaiset ja vanhemmat saattoivat kohdella lapsiaan epätasa-arvoisesti ja epätasapuolisesti. Vanhempien ja lasten suhde saattoi olla myös välinpitämätön toisiaan kohtaan esimerkiksi siten, että vanhempi ei puhunut lapselleen mitään, ei vastannut tämän kysymyksiin tai ei kannustanut lastaan missään asiassa.

Tällaisessa suhteessa, jossa vanhempi kaltoinkohteli lastaan, lapsi saattoi joutua ottamaan itselleen perheen huoltajan tehtäviä. Paavilaisen (1998) tutkimuksesta kävi ilmi myös esimerkkejä lapsen ja vanhemman suhteiden vääristymisestä. Tällaisia olivat lapsen joutuminen olemaan vanhempien välisten riitojen välittäjä, tai se, että lapsi joutui palvelemaan vanhempiaan, kun häntä uhattiin rangaistuksella. Lasta saatettiin myös kieltää ilmaisemasta omia mielipiteitään perheen asioista. Vanhemmat saattoivat olla kasvatuksessaan myös hyvin ankaria. Jotkut vanhemmat eivät puolestaan asettaneet lapsille mitään rajoja. Lasten mielestä rajattomuus oli kuitenkin ankaruutta pahempi. (Paavilainen 1998, 73.) Holdenin ja Ritchien (1991, 313) tutkimustuloksista käy edellisten lisäksi ilmi, että väkivaltaisilla vanhemmilla oli muita vanhempia vähemmän positiivista kanssakäymistä lastensa kanssa sekä epäjohdonmukaisemmat kasvatusmenetelmät.

Paavilaisen (1998) tutkimuksessa mukana olleilla perheillä, joissa lasta kaltoinkohdeltiin, normaalit ihmissuhteet kodin ulkopuolelle olivat vähäisiä. Usein välit sukulaisiin ja ystäviin olivat katkenneet. Joskus kuitenkin esimerkiksi perheen äiti piti salaa yhteyttä ystäviinsä tai sukulaisiinsa. Usein hän kuitenkin salasi perheen sisällä tapahtuvan väkivallan. Oli tavallista, että jos lasta kaltoinkohtelevalla perheellä tai jollain sen jäsenellä oli perheen ulkopuolisia ihmissuhteita, heille ei haluttu kertoa perheen asioista. (Paavilainen 1998, 75-76.)

Lisäksi Paavilaisen (1998) tutkimustuloksista käy ilmi, että sellaisissa perheissä, joissa tapahtui lasten kaltoinkohtelua, perheenjäsenillä oli heikommin hahmottunut käsitys omasta itsestään ja rajoistaan sekä he olivat riippuvaisempia muista perheenjäsenistä kuin yleensä lapsiperheissä. Tällaisissa perheissä perheenjäsenillä ei ollut riittävästi omaa tilaa ja vapautta. Lasta kaltoinkohtelevissa perheissä perheenjäsenet kokivat myös enemmän vieraantumista toisista perheenjäsenistä, yhteenkuuluvuudentunne oli heikompi ja perheen yhteinen tekeminen oli melko vähäistä. Ristiriidat ja käyttäytymisen väärinymmärrys olivat helposti seurauksena, kun lasta kaltoinkohtelevien perheiden tavat reagoida erilaisiin ratkaisuihin ja muutoksiin olivat usein joustamattomia ja kaavamaisia. Perheenjäsenillä oli siis rajoittuneet resurssit ja keinot vastata muutoksiin. Myös perheenjäsenten väliset suhteet olivat vaihtelevammat, epäjohdonmukaisemmat ja ennustamattomammat kuin tavallisissa lapsiperheissä. Lisäksi se, miten vastuunjako perheissä ymmärrettiin, oli epäselvä. Niinpä

perheenjäsenet kokivat enemmän turvattomuutta kuin tavallisissa lapsiperheissä koetaan. Tiedonkulku ja viestintä olivat epämääräistä ja sekavaa. Asioista ei keskusteltu, jotta kaikkien olisi helpompi ymmärtää asiat oikein. Seurauksena tästä olivat epäloogisuus ja väärinymmärrykset. Perheenjäsenten roolit eivät olleet myöskään jäsentyneet kovinkaan selkeästi. Tästä aiheutui epäselvää roolikäyttäytymistä ja jatkuvia ristiriitoja perheenjäsenten käyttäytymisessä sekä perheensisäisen vastuun ja tehtävien jakautumisessa. (Paavilainen 1998, 63-64.)

4.3 Riskitekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa väkivallan käyttöön perheissä

Paavilaisen (1998) tutkimuksen mukaan sellaisen perheen keskinäinen toiminta, jossa tapahtui lapsen kaltoinkohtelua, ei ollut niin toimivaa kuin tavallisessa lapsiperheessä. Tutkimuksessa havaittiin myös erityisiä riskitekijöitä, jotka olemassaolollaan vaikuttivat lapsen kaltoinkohtelun esiintymiseen perheessä. Tällaisia olivat vanhemman matala koulutustaso, vanhemman poissaolo työelämästä, monilapsisuus, perheenjäsenten heikko yksilöityminen sekä perheen sisäinen pysyvyys. (Paavilainen 1998, 65-66.)

Haapasalon ja Aaltosen (1999, 15) tutkimustulokset todistavat myös osaltaan sen, että tiettyjen riskitekijöiden olemassaolo vaikuttaa perheväkivallan käyttöön perheessä. Heidän tutkimuksessaan mukana olleet lastensuojelu-ryhmään kuuluvat äidit elivät melko harvoin yhdessä lapsen isän kanssa, olivat vähemmän koulutettuja, sosioekonomisesti huonommassa asemassa ja kärsivät päihdeongelmista, mielenterveyden häiriöistä sekä rikollisuusongelmista useammin kuin tutkimuksen vertailuäidit.

Aiemmin mainittujen riskitekijöiden lisäksi perheen toimintaan vaikuttavia riskitekijöitä olivat myös vanhemman alkoholin liikakäyttö, huumeiden käyttö, opiskelu, vuorotyö ja sen aiheuttama väsymys ja vuorokausirytmien erilaisuus, asunto-ongelmat (esimerkiksi liian pieni asunto), taloudelliset ongelmat, mielenterveysongelmat, hormonitoiminnasta johtuva aggressiivisuus sekä lasten hankkiminen liian tiheästi tai nuorena tai parisuhteen korjaamiseksi. Myös lapsi itse saattoi olla vaikeasti käsiteltävä tai

hankala. Yhtenä riskitekijänä voitiin pitää myös uusperheen kautta muodostuneita uusia perhesuhteita, jotka eivät välttämättä olleet hyviä ja toimivia. (Bentovim 1995, 95; Paavilainen 1998, 81.) Myös Straus ja Smith (1992, 260) ovat havainneet amerikkalaisten perheiden keskuudessa tekemässään tutkimuksessa monien edellä mainittujen riskitekijöiden aiheuttavan väkivaltaa perheissä.

Wolak ja Finkelhor (1998, 91) mainitsevat myös sekaantumisen rikolliseen toimintaan olevan erään tekijän, joka on yhteydessä väkivallan ilmenemiseen perheissä. Edellisten tekijöiden lisäksi Pertun (1999, 18) tutkimuksesta selviää, että siinä mukana olleilla väkivallan tekijöillä 52 prosentilla oli alkoholiongelmia, 40 prosentilla taloudellisia vaikeuksia, 36 prosentilla oli psyykkisiä ongelmia sekä 15 prosentilla huume- ja lääkeongelmia.

Myös Paavilainen (1998, 65-66) havaitsi, että mitä enemmän tietty riskitekijä vaikuttaa negatiivisesti (esimerkiksi vähemmän koulutusta tai pitkä poissaolo työelämästä), sitä enemmän perheessä esiintyi lapsen kaltoinkohtelua. Tutkimuksen kuluessa oli kuitenkin havaittu, että lasten kaltoinkohtelua esiintyi kaikenlaisissa suomalaisissa perheissä koulutuksesta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta. Mikään riskitekijöistä ei yksinään aiheuttanut lapsen kaltoinkohtelua. Yleensä riskitekijöillä oli taipumus kasaantua ja ne tehostivat toistensa vaikutusta. Usein lapsen kaltoinkohtelu oli seurausta siitä, että tilanne perheissä kiristyi vähitellen, eikä kiristymistä huomattu tai ei tiedetty, miten siihen olisi voitu vaikuttaa. Tutkimuksen mukaan lapsia ei kuitenkaan kaltoinkohdeltu kaikissa useitakin riskitekijöitä omaavissa perheissä.

Lastaan kohtaan fyysistä väkivaltaa tehneet vanhemmat puolustelivat usein väkivaltaista käyttäytymistään sillä, että lapsi oli ansainnut heiltä saamansa väkivaltaisen rangaistuksen. Koska vanhemmat puolustelivat tekoaan, heidän lapsensa kokivat enemmän syyllisyyttä, häpeää ja itsensä pahaksi. (Briere 1992, 24-25.) Paavilaisen (1998) tutkimuksessa mukana olleet selittivät lapsen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa äkkipikaisuudella tai halulla kasvattaa lasta. Fyysisellä väkivallalla ei haluttu varsinaisesti vahingoittaa lasta, vaan kasvattaa hänet paremmaksi ihmiseksi kuin vanhemmat itse olivat. (Paavilainen 1998, 77-78.) Lastaan kaltoinkohdelleet vanhemmat kokivat kuitenkin tutkimustulosten mukaan häpeää ja syyllisyyttä teoistaan (Paavilainen 1998, 86).

5 LAPSEN OIKEUDET JA LAPSEN ETU

Lapsen oikeuksien *yleissopimus* on ratifioitu Suomessa. Sopimuksen 19. artiklassa on tärkeitä asioita nimenomaan tutkimukseni aiheen kannalta. Kaikkien lapsen oikeuksien sopimusvaltioiden tulee ryhtyä lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimenpiteisiin lapsen suojelemiseksi kaikelta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä, välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä, jollaiseksi luetaan esimerkiksi seksuaalinen hyväksikäyttö. Kyseisen artiklan 2. kohdassa määritellään, että tällaisten suojelutoimien tulisi sisältää menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä tuettaisiin, samoin kuin edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapauksia ehkäistäisiin, tunnistettaisiin, niistä raportoitaisiin, ne saataisiin käsiteltäviksi, niitä tutkittaisiin, ne hoidettaisiin ja niitä jatkoseurattaisiin.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 36. artiklan mukaan lasta tulee suojella kaikilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa on myös oma kohtansa, artikla 34, jossa määritellään sopimusvaltioiden sitoutumista suojelemaan lasta seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä. Kyseisen artiklan mukaan lasta ei saa houkutella tai pakottaa osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin. Lasta ei saa myöskään hyväksikäyttää prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa eikä pornografisissa esityksissä tai aineistoissa. 37. artiklan mukaisesti lasta ei saa myöskään kiduttaa, kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Lisäksi lapsen vapautta ei saa riistää

laittomasti tai mielivaltaisesti. Jos lapsen vapauden riisto on vältämätöntä, tulee sen olla mahdollisimman lyhytaikaista. Jos lapsi on joutunut millään tavoin esimerkiksi fyysisesti tai henkisesti huonosti kohdelluksi, velvoittaa lapsen oikeuksien yleissopimuksen 39. artikla sopimusvaltioitaan edistämään kaikin tavoin lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista lapselle sopivassa ympäristössä.

Myöskin lapsen oikeuksien *julistuksen* periaatteet on ratifioitu Suomessa. Julistuksesta löytyvät periaatteet, joita noudattamalla lapset voivat elää ja heitä voidaan kasvattaa ilman, että he joutuisivat kohtaamaan perheväkivaltaa. YK onkin julistanut ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa lasten olevan oikeutettuja erityiseen suojeluun, huolenpitoon ja apuun. Lapsen oikeuksien julistuksen 6. periaatteen mukaan “lapsen tulee mahdollisuuksien mukaan saada kasvaa vanhempiensa huolenpidon ja vastuun alaisena tai muutoin sellaisessa ilmapiirissä, jossa saa tuntea hellyyttä sekä moraalista ja siveellistä turvallisuutta.” Lisäksi julistuksen 2. periaatteen mukaan “lapsen tulee saada nauttia erityistä suojelua, ja hänelle tulee lainsäädännöllä ja muulla tavoin suoda edellytykset ruumiillisesti, henkisesti, moraalisesti, sielullisesti ja sosiaalisesti terveeseen ja normaaliin kehitykseen vapaissa ja ihmisarvon mukaisissa oloissa.” Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 9. artiklan mukaan on kuitenkin lapsen edun mukaista, että tietyissä erityistapauksissa toimivaltaiset viranomaiset erottavat lapsen vanhemmistaan. Tällainen erityistapaus voi olla sellainen, että lapsen vanhemmat esimerkiksi pahoinpitelevät tai laiminlyövät lasta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 20. artiklan mukaan, jos lapsi on vailla perheen turvaa, on hänellä oikeus sopimusvaltion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. Tällainen vaihtoehtoinen hoito voi olla kyseisen artiklan 3. kohdan mukaan sijaisperheessä tapahtuvaa, lapseksiotto tai sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen.

UNICEF:kin on määritellyt lapsen oikeuksia: “Lapsilla on kaikki samat oikeudet kuin aikuisillakin, liittyen kansalaisuuteen, politiikkaan, yhteiskuntaan ja talouteen” (UNICEF, 1997). Myös Franklinin (1986, 14-16) mielestä lapsilla pitäisi olla samat oikeudet kuin aikuisilla. Ihmisten oikeuksia ei pitäisi määritellä iän perusteella. Lisäksi lasten täytyisi saada olla itsenäisempiä eli heidän tulisi saada päättää vapaammin asioista ilman, että aikuinen on päättänyt jo hänen puolestaan. Edelliseen Franklin kuitenkin lisää, että asioista päätettäessä lasten pitäisi osata ottaa myös vastuuta omista päätöksistään. Lapsen

oikeuksien yleissopimuksessakin, sen 12. artiklan mukaan lapsella, joka pystyy muodostamaan oman näkemyksensä, on oikeus ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Kyseisessä artiklassa todetaan kuitenkin, että nämä lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Virta (1994, 73) puolestaan näkee lapsen oikeuksien toteutuvan parhaiten silloin, kun lapsi saa olla lapsi ja elää lapsuuden aikaa. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 32. artiklassa puututaan myös siihen, että lapsi saisi todella olla lapsi eikä hänellä olisi aikuisen velvotteita. Sopimusvaltioiden tulee nimittäin kiinnittää huomiota siihen, että lasta suojellaan taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä sellaiselta työnteolta, joka todennäköisesti vaarantaa, on haitallista tai vahingollista hänen koulutukselleen, terveydelleen sekä ruumiilliselle, henkisellevä, moraalisellevä tai sosiaaliselle kehitykselleen.

Mikkola ja Helminen (1994, 20) toteavat, että lapselle läheisten ihmissuhteiden säilyminen on hyvin tärkeää ja eri ikäisille lapsille eri ihmiset läheisistä ovat tärkeitä. Tämä seikka on Mikkolan ja Helmisen mukaan huomioitava lapsen edun toteutumiseksi. Virta (1994, 70, 75) näkee, että lapsen edun mukaisesti toimimisessa on otettava huomioon se, mikä on lapsen tuen, hoidon ja kasvatuksen tarve sekä se, että lapsi saisi viettää rauhallista perhe-elämää, eikä joutuisi olemaan vanhempiensa välisten riitojen kiistakapulana.

Lapsen edun määrittelyssä on huomioitava kaikki lapseen liittyvät asiat niin, että lapsen elämää koskevat ratkaisut arvioidaan nimenomaan *lapsen näkökulmasta* käsin sekä valitaan ratkaisuksi se vaihtoehto, joka on lapsen tulevaisuuden kannalta paras tai vähiten huono (Virta 1994, 67). Myös lastensuojelulain (1983) pykälässä 10 puhutaan siitä, miten lapsen edun mukaisesti tulee toimia: "Lapsen etua selvitettäessä on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide, perehdyttävä lapsen kasvuoloihin sekä arvioitava, miten eri lastensuojelutoimet todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen". Myös lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3. artiklan mukaan lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa.

Lapsen edun toteuttaminen käytännössä on kuitenkin vaikeaa. Lapsen edun mukaisen toiminnan lähtökohtana on se, että pysähdymme jokaisessa yksittäisessä tilanteessa miettimään ensin, miksi ja miten toteutuisi parhaiten juuri tämän lapsen etu. (Törrönen

1994, 138, 140.) Virran (1994, 68, 70) näkökantana lapsen edun toteutumisesta on se, että lapsi saa osakseen rakkautta ja hellyyttä sekä että hän tuntee olevansa toivottu, hyväksytty ja rakastettu.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 18. artiklan mukaan lapsen vanhemmat vastaavat ja heillä on vastuu yhteisesti lapsensa kasvatuksesta ja kehityksestä. Kuitenkin lapsen edun on määrättävä heidän toimintaansa. Yleensä lapsen edun mukaista on nimenomaan pyrkiä siihen, että lapsen suhteet molempiin vanhempiinsa säilyisivät. Vanhempia tulisikin tukea, jotta he osaisivat ottaa huomioon yhä paremmin lapsensa kaikki tarpeet. (Virta 1994, 70-71.) Lapsen oikeuksien sopimusvaltioiden tulee antaa asianmukaista apua vanhemmille heidän hoitaessa lastenkasvatustehtäväänsä. Tämä on määritelty lapsen oikeuksien yleissopimuksen 18. artiklassa, kohdassa 2. Ymmärtääkseni joskus lapsen edulla voidaan tarkoittaa *lapsen tarpeita*.

Törrönen (1994, 60) määrittelee lapsen tarpeita niin, että ne ovat lapsen omia käsityksiä ja kokemuksia hyvinvoinnistaan. Kun lasta kuuntelee, saa käsityksen hänen hyvinvoinnistaan. Törrönen kuvaileekin lapsen hyvinvointia sosiaalisena, henkisenä sekä fyysisenä osallisuutena ja turvallisuutena. Hyvinvointia ovat perustarpeiden, kuten ravinnon, asumisen ja vaatetuksen, tyydyttäminen.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 27. artiklan mukaan vanhemmilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdolluuksiensa mukaan turvata lapselle tämän kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet. Myös Franklin (1986, 14-16) nostaa esille lapsen oikeuden hyvinvointiin. Franklinin mukaan hyvinvointia ovat riittävä ravinnon saanti, lääkärihoito, kunnollisessa asunnossa asuminen sekä mahdollisuus koulutukseen (vrt. Törrönen 1994). Lisäksi lapsella on suojelullinen oikeus, joka tarkoittaa sitä, että lasta suojellaan hoidon laiminlyönniltä ja fyysiseltä tai henkiseltä väkivallalta kotona sekä sen ulkopuolella. Lapsen suojelullisen oikeuden mukaan lasta pyritään lisäksi suojelemaan kaikilta muilta sellaisilta vaaroilta, jotka saattavat vaarantaa lapsen suotuisan kasvun ja kehityksen.

Lapsen oikeuksien, lapsen edun ja lastensuojelun ottaminen mukaan tutkimukseni teoreettiseen viitekehyksen käsitteistöön on mielestäni perusteltua. Lastentarhanopettajanhan tulisi tietää, mitä nämä käsitteet pitävät sisällään, koska kyseisiin

käsitteisiin liittyy lakeja, määritelmiä ja periaatteita lapsen parhaaksi, esimerkiksi juuri lapsen väkivallattoman elämän puolesta.

“Lapsen tulee aina ja kaikissa olosuhteissa olla ensisijalla suojelua ja apua annettaessa“, todetaan Lapsen oikeuksien julistuksen periaatessa 8. Kun lastentarhanopettaja tekee työtään, tulisi hänen asettaa lapsi tarpeineen aina aikuisten edelle. Näin tehdessään lastentarhanopettaja toimisi lapsen oikeuksien julistuksen periaatteiden mukaisesti.

6 PUUTTUMINEN PERHEVÄKIVALTATILANTEISIIN

6.1 Lapsen auttaminen perheväkivaltatilanteissa

Perheväkivallan todistajana tai kohteena olleen lapsen auttamiseksi sekä hänelle paremman itsetunnon saamiseksi voi vaikuttaa se, että hänellä on edes yksi turvallinen aikuissuhde. (Egeland, Jakobvitz ja Sroufe 1988, 1085; Heinänen 1993, 238-239.) Tällaisen turvallisen aikuisen tulisi välittää juuri kyseisestä lapsesta, uskoa ja luottaa häneen. Turvallisista aikuisia lapselle voivat olla esimerkiksi isovanhemmat, päiväkodin työntekijät, opettajat tai harrastusten ohjaajat. (Heinänen 1993, 238-239.) Daviesin (1991) mukaan lapsen, joka on joutunut olemaan perheväkivallan sivustaseuraaja, täytyy saada jutella jonkun aikuisen kanssa kokemuksistaan. Tällöin aikuinen voi auttaa lasta selvittämällä ja selittämällä, mitä hän on nähnyt. Jos lapsella ei ole mahdollisuutta jutella kokemuksistaan kenenkään kanssa, saattaa hänen ahdistuksensa purkautua esimerkiksi raivokohtauksina. (Wolak ja Finkelhor 1998, 87.)

Taskinen (1993, 87) esittää menettelytapoja perheväkivaltaa kohdanneen lapsen auttamiseksi. Aikuisen tulisi saada lapselle turvallisuudentunne ja hänet tulisi saada vakuuttuneeksi siitä, ettei hän itse ole syyllinen tapahtuneeseen. Myös lapsen mahdollisesti vääristynyttä ruumiinkuvaa pitäisi pystyä muuttamaan. Paavilaisen (1998, 109) mukaan olisi nimenomaan tärkeää, että lasta itseään hoidettaisiin, koska usein lasta hoidetaan vain hänen vanhempiansa kautta. Opettajakin voi siis auttaa ja olla tukena perheväkivallasta

kärsivälle lapselle monella tapaa. Hän voi kuunnella lapsen kertomusta ja yrittää kysellä asioista varmistuakseen, että perheessä todella on väkivaltaa. Lapselle tulisi saada varmuuden tunne siitä, että opettaja uskoo häntä. Opettajan on hyvä kertoa lapselle sen olevan normaalia, että hän tuntee sellaisia tunteita kuin tuntee. Opettajan tulee siis puuttua perheen väkivaltatilanteeseen ja kertoa lapselle, mitä tulee tapahtumaan, kun asia tulee nyt muidenkin tietoon. Opettaja voi lisäksi kehitellä lapselle turvallisia selviytymiskeinoja. (Kearney 1999, 293-294.)

On myös todettu, että perheissä, joissa on väkivaltaa, sisarukset ovat yleensä suurena tukena ja apuna toisilleen (Heinänen 1993, 238-239). Kun lapset ovat perheessä kaltoinkohdeltuja, kokivat sisarukset yleensä läheisyyttä keskenään ja pyrkivät yhdistämään voimiaan kaltoinkohtelevia vanhempiaan vastaan. Sisarukset saivat turvaa toisistaan ja kestivät siten paremmin kaltoinkohtelua vanhempiensa taholta. Sisarukset jakoivat usein kokemuksiaan esimerkiksi keskustelemalla siitä, mitä heidän tulisi tehdä tai linnoittautumalla huoneeseensa väkivaltaisista vanhempiin pakoon siirtämällä pöytiä ja tuoleja oven eteen. Toisaalta myös vanhempien väkivaltaiset tappelut heijastuivat sisarusten välisiin suhteisiin ja heidän välilleen saattoi syntyä paljon väkivaltaa, riitaa ja tappeluita. Lapsen kulloiseenkin käyttäytymiseen vaikuttaa myös luonnollisina tekijöinä lapsen ikä ja kehitysvaihe. (Paavilainen 1998, 72-73.)

Kullakin perheenjäsenellä oli yleensä oma voimavaransa, jonka avulla hän kesti ankeaa perhetilannetta. Yleensä joku henkilö tai ihmissuhde koettiin voimavaraksi. Lapset saattoivat kokea äidin omaksi voimavarakseen ja äiti puolestaan lapset. (Paavilainen 1998, 80.) Wolak ja Finkelhor (1998) tarkastelevat tilannetta, jossa lapset pitävät voimavaranaan äitiään, joka on perheväkivallan uhri. Tällöin ongelmana on se, että äiti on niin stressaantunut omasta tilanteestaan, ettei jaksa vastata lastensa avuntarpeeseen. (Wolak & Finkelhor 1998, 84.) Paavilaisen (1998, 80) tutkimuksessa isovanhemmat, joku muu sukulainen, kaverit, ystävät tai mukava harrastus saattoi myös toimia lapsen voimavarana. Vaikka kaltoinkohtelusta kärsivä ei halunnutkaan kertoa omista perheoloistaan suoranaisesti kellekään, tutkimustulosten mukaan auttoi jo tunne siitä, että oli mahdollisuus puhua ja kertoa jollekin, jos haluaisi.

Lapsena perheväkivallasta kärsineitä ja sen seurauksena traumatisoituneita voidaan auttaa myös esimerkiksi itseän suuntautuneiden, kognitiivisten ja erityisten traumaterapioiden avulla (Briere 1992, 112). Terapian päämääräksi asetetaan, että väkivallan uhri pystyisi terapian aikana saamaan itselleen positiivisen identiteetin, jonka avulla hänen olisi helpompi käsitellä omia sisäisiä asioitaan (Briere 1992, 113). Kognitiivisen näkökulman mukaan tehokkaan psykoterapian avulla voitaisiin vaikuttaa uhrin traumaan siten, että se auttaisi uhria niin, ettei hän pitäisi itseään enää uhrina ja syyllisenä tapahtuneeseen. Uhria opetettaisiin tunnistamaan ja muuttamaan niitä ajatuksia, jotka koskevat häneen kohdistunutta väkivaltaa, uskomuksia ja käsityksiä sekä löytämään selityksiä tapahtuneelle. Edellä mainittua prosessointia nimitetään kognitiiviseksi uudelleen järjestelyksi. (Briere 1992, 123; ks. myös Bentovim 1995, 109.) Bentovimin (1995, 109) mukaan väkivallan uhria voidaan hoitaa myös emotionaalisen prosessoinnin avulla. Siinä käsitellään tunnetasolla tapahtumaa, joka aiheutti trauman uhrille. Prosessointi tapahtuu esimerkiksi tapahtuman uudelleen kokemisella tai sen herättämien tunteiden käsittelyllä tukea saaden.

Wolak ja Finkelhor (1998) tarkastelevat lapsen auttamista lyhytkestoisessa hoidossa. Eräs keino on saada lapsi kohtaamaan häntä traumatisoineet kokemukset leikkiterapiassa, esimerkiksi leikkien ja piirtäen tai vuorovaikutuksellisissa äiti-lapsi - tilanteissa. Tällaiset tilanteet on huomattu toimiviksi pienillä lapsilla. Ryhmä- tai yksilöterapia toimii puolestaan parhaiten vähän vanhempien lasten tai nuorten kanssa. Tavoitteena on, että lapsi oppisi hallitsemaan voimakkaat tunteensa ja kokemuksensa. (Wolak & Finkelhor 1998, 107.) Bentovim (1995, 57) toteaa, että yleensä fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhriksi joutunut lapsi leikkii anatomisilla nukeilla terapiassa. Lapsen leikki on monesti hyvin spontaania ja lapsen kokemat väkivallan kokemukset näkyvät siinä selvästi sivusta seuraaville aikuisille.

6.2 Toimiminen perheväkivaltatilanteissa lastensuojelun keinoin

Eräs toimintamuoto, jolla päivähoidossa voidaan puuttua perheväkivaltaan, on *lastensuojelu*. Lastensuojelu kuuluu osana lasten ja nuorten julkisia huolenpitojärjestelmiä (Mikkola & Helminen 1994, 28). *Lastensuojelulain* (1983) 1. pykälän mukaan lastensuojelun tarkoituksena on pyrkiä turvaamaan “lapsen oikeudet turvallisesta ja virikkeitä antavasta kasvuympäristöstä, tasapainoisesta ja monipuolisesta kehityksestä sekä erityisestä suojelusta.” Lastensuojelulla tarkoitetaan siis lapsen oikeuksien turvaamista “vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua,” kuten lastensuojelulain (1983) pykälässä 2 kirjoitetaan.

Jos lastensuojelun vastaista toimintaa havaitaan, lastensuojelulaki (1983) asettaa velvotteita viranomaisille. Pykälässä 16 todetaan, että: “sosiaalilautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä.” Sosiaaliviranomaiset puuttuvat perhekriisiin siten, että ensiksi huomioidaan lapset lastensuojelullisin toimenpitein, vaikka vanhemmatkin oireilisivat jollain tavoin (Mikkola ym. 1994, 101). Lisäksi lastensuojelulain pykälä 40 velvoittaa jokaisen päivähoidon työntekijän, kuten myös muiden esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluksessa toimivien henkilöiden, tekemään ilmoituksen sosiaalilautakunnalle, jos he työaikanaan saavat tietää tai havaitsevat lastensuojelun tarpeen jonkin lapsen kohdalla.

Pertun (1999) suorittamassa kyselytutkimuksessa selvitettiin, miten eri alan ammattilaiset kohtaavat perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa eri puolilla Suomea. Kyselyyn osallistui lääkäreitä, terveyden- ja sairaanhoitajia sekä sosiaalityöntekijöitä sosiaali- ja terveysasemilta, äitiys- ja lastenneuvoloista, kotisairaanhoidosta sekä koulujen oppilashuollosta, seitsemästä eri kunnasta. (Perttu 1999, 30.) Suurin osa (89 %) kyselyyn vastanneista työntekijöistä vastasi, että lapseen kohdistuvissa väkivaltatapauksissa jo epäilyskin riitti työntekijän puuttumiseen tilanteeseen. Terveyden- ja sairaanhoitajista kuuden prosentin, lääkäreistä kolmen prosentin ja sosiaalityöntekijöistä yhden prosentin

mielestä oli oltava täysin varma väkivallan käytöstä lasta kohtaan, ennen kuin siihen voitiin puuttua. Omia valmiuksiaan lapseen kohdistuvan väkivallan kohtaamiseen puolestaan piti melko tai täysin riittämättöminä yli puolet (66 %) kyselyyn vastanneista. Myös perheväkivallan tunnistamisen valmiudet koettiin melko tai täysin riittämättömiksi: terveyden- tai sairaanhoitajista 67 prosenttia vastanneista, sosiaalityöntekijöistä 38 prosenttia vastanneista ja lääkäreistä 35 prosenttia vastanneista. (Perttu 1999, 34-36.)

Epäillessään asiakkaansa joutuneen perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhriksi, Pertun (1999) tutkimuksen mukaan 70 prosenttia kyselyyn osallistuneista kysyi usein tai erittäin usein suoraan asiasta asiakkaaltaan. Noin 30 prosenttia ilmoitti odottavansa usein tai erittäin usein asiakkaan omaa aloitetta asian esille ottamisessa. 50 prosenttia vastanneista ei joskus puuttunut tilanteeseen, vaan ainoastaan kirjasi havaintonsa. 41 prosenttia vastanneista ei puuttunut joskus lainkaan tilanteeseen. Lisäksi 61 prosenttia ilmoitti ottavansa ensin yhteyttä muihin viranomaisiin, jotta saisivat kuulla, olivatko muut havainneet myös jotakin samanlaista ennen kuin itse puuttuvat asiakkaan tilanteeseen. Vastauksista kävi ilmi myös, että oli työntekijöitä, jotka siirsivät asiakkaansa suoraan toiselle viranomaiselle tai seurasivat asiakkaan tilanteen kehittymistä myöhempää puuttumista varten. (Perttu 1999, 37-38.)

Myös *Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetyn lain* (1983) 1. pykälä liittyy kiinteästi lastensuojeluun: "lapsen huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä". Edelleen tässä laissa sanotaan, että "lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti".

Päivähoito on alkanut lastensuojelun ennaltaehkäisevänä toimintana (Mikkola ym. 1994, 28). Päivähoitoa alettiin järjestää turvapaikaksi lapsille huonoilta vaikutteilta suojelemiseksi. Ennen kaikkea painotettiin päivähoiton huollollista ja kasvatuksellista tehtävää. Jo päivähoiton alkuvuosista lähtien päiväkotien tehtävä oli kotien hoidon sekä kasvatuksen tukeminen ja täydentäminen. Tämä tehtävä vahvistettiin lastensuojelulaissa vuonna 1936, kyseisen lain tullessa voimaan. (Hänninen & Valli 1986, 24, 85, 143.)

Tänä päivänä päivähoiton tehtävä on edelleen sama. Päivähoidossa tulee kiinnittää huomiota "lapselle jatkuviin, turvallisiin ja lämpimiin ihmissuhteisiin, toimintaan sekä suotuisaan kasvuympäristöön." Nämä tavoitteet on vahvistettu *päivähoitolain* (1973)

pykälässä 2a. Nykyään päivähoito on edelleen yksi sosiaalityön tehtävistä ja kuuluu kaikille lapsille ja perheille yhtenä peruspalveluiden muotona. Juuri peruspalveluiden selkeänä tehtävänä nähdään lastensuojelun ongelmien havaitseminen ja poistaminen. (Mikkola ym. 1994, 28.) Päivähoidon myönteistä merkitystä lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle sekä esimerkiksi työttömien vanhempien jaksamiselle on pohtinut myös Paavilainen (1998, 104) väitöskirjatutkimuksessaan. Hänen johtopäätöksensä on, että erilaiset lapsiperheiden tukipalvelut voivat nimenomaan ennaltaehkäistä kaltoinkohtelua perheissä.

6.3 Viranomaisten toimintatavat perheväkivaltilanteissa

Myös Pertun ja Söderholmin (1998, 8) mukaan muun muassa ne eri ammattiryhmien edustajat, jotka osallistuivat Pertun (1999, 30) kyselytutkimukseen ovat avainasemassa huomaamaan perheiden ongelmia ja mahdollisia perheväkivaltapauksia. Näiden työntekijöiden mukaan väkivalta voitiin katkaista uhria auttamalla (esimerkiksi tukemalla häntä, informoimalla häntä palveluista ja lainsäädännöstä sekä, jos uhri on nainen, tukemalla häntä irrottautumaan väkivaltaisesta parisuhteesta) 30 prosentissa tapauksista, käytännön ratkaisulla (kuten avioero, muutto pois yhteisestä kodista, rikosilmoitus, laitossijoitus tai huostaanotto) 29 prosentissa tapauksista, tekijän auttamisella ja hoitoon ohjaamisella 26 prosentissa tapauksista, yhteisneuvottelulla 12 prosentissa tapauksista sekä parisuhde- ja perheterapialla 11 prosentissa tapauksista. (Perttu 1999, 22.)

Eräissä amerikkalaisissa tutkimuksissa ensisijaisena keinona väkivallan katkaisussa nähtiin väkivaltaan mahdollisimman aikainen puuttuminen (Campbell 1991, 46). Paavilainen (1998) puolestaan kehittäisi tutkimustulostensa perusteella perheväkivallan ennaltaehkäisyä. Hänen mielestään eri ammattiryhmien tekemiä kotikäyntejä tulisi lisätä, koska niiden avulla voidaan ennaltaehkäistä perheväkivaltaa neuvomalla perheitä ihmissuhdetaidoissa, lasten kasvatuksessa sekä perheenjäsenten toinen toisistaan välittämisessä. Kotikäynnit ovat nimenomaan eräs perheiden tukipalvelujen muoto. (Paavilainen 1998, 109.)

Kun viranomainen puuttuisi tilanteeseen, tai viimeistään varmistuisi väkivallan kohdistumisesta asiakkaaseensa, ryhtyisi hän Pertun (1999) tutkimuksen mukaan seuraavanlaisiin toimenpiteisiin: 73 prosenttia väkivalta-asioissa auttavista työntekijöistä rohkaisisi asiakasta toimimaan itse väkivaltaongelmassaan, 67 prosenttia antaisi väkivallan uhrille hänen turvallisuuteensa liittyviä ohjeita, 32 prosenttia viranomaisista tekisi heti jotain konkreettista, kuten soittaisi jatkohoitotoimipaikkaan, 22 prosenttia tekisi suunnitelman pahoinpitelijän auttamiseksi ja huolehtisi siitä, että joku ottaisi tähän yhteyttä. Lisäksi 35 prosenttia tekisi hoitosuunnitelman asiakkaansa kanssa. 35 prosenttia auttavista ja hoitavista työntekijöistä ottaisi asiakkaan väkivaltaongelman esille omassa työnohjauksessaan, arvioisi asiakkaansa valmiuksia avun vastaanottamiseen, ottaisi yhteyttä muihin viranomaisiin sekä motivoisi asiakastaan hakemaan pitkäaikaista apua itselleen ja kertoisi asiakkaalle eri jatkohoitopaikoista. (Perttu 1999, 38-39.)

Tavallisimpia paikkoja, johon perheväkivallan uhri ohjattiin työntekijöiden toimesta saamaan lisäapua olivat sosiaalitoimisto 29 prosentissa tapauksista, terveyskeskus 22 prosentissa tapauksista, mielenterveystoimisto 22 prosentissa tapauksista, turvakoti 19 prosentissa tapauksista, poliisi 17 prosentissa tapauksista, perheneuvola 12 prosentissa tapauksista, psykiatrinen hoito, psykologin vastaanotto, kriisikeskus tai sairaala 12 prosentissa tapauksista sekä päihdehuolto seitsemässä prosentissa tapauksista. (Perttu 1999, 20-21.)

Pertun (1999) tutkimuksessa mukana olleet lääkärit, terveyden- ja sairaanhoitajat sekä sosiaalityöntekijät pitivät sosiaaliviranomaisia tärkeimpinä (67 %) yhteistyökumppaneinaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyössä. Terveyskeskus oli toiseksi tärkein (52 %), kolmanneksi tärkein oli turvakoti (50 %), neljänneksi poliisi (39 %), viidenneksi perheneuvola (35 %) ja kuudenneksi mielenterveystoimisto (21 %). Edellä mainitut ammattiryhmät kokivat koulu- ja päivähoitoviranomaiset tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi vain viiden prosentin osuudella. Kyselyyn vastaajat ohjasivat väkivallan uhrin usein tai erittäin usein lääkärille. Muita jatkohoitopaikkoja olivat perheneuvola, mielenterveystoimisto, sosiaalityöntekijät, A-klinikka tai poliisi. (Perttu 1999, 43.)

Usein perheen väkivaltaongelma tuli ilmi yhdessä muiden ongelmien ja vaikeuksien kanssa. Uhrit hakivatkin yleensä apua nimenomaan perheväkivallan fyysisten vammojen henkisiin ja sosiaalisiin seurauksiin. Perheväkivalta paljastuikin tavallisimmin, jos perhe tai joku sen jäsen oli sosiaalitoimiston asiakas, melko harva fyysisen väkivallan uhreista hakeutui hoitoon. Tästä syystä perheväkivalta tuli esille terveyskeskuksissa vain hyvin vähäisissä määrin. (Perttu 1999, 25.) Heiskanen ja Piispan (1998) suorittaman kyselytutkimuksen mukaan väkivallan tavallisimmat uhrit, naiset, hakivat apua tilanteeseensa vähän ja epävirallista kautta eli keskustelivat mieluiten asiasta jonkun läheisen henkilön kanssa. Viranomaisten apuun turvautuminen oli melko harvinaista. Apua haettiin yleensä vain fyysisiin vammoihin. (Heiskanen & Piispa 1998, 61-62.) Perttu (1999, 26) toteaaakin, että koska perheväkivaltaan liittyy yleensä muitakin ongelmia, olisi auttavan työntekijän hyvä tutustua huolellisesti uhrin väkivaltahistoriaan. Sen avulla voidaan uhria auttaa tunnistamaan muita väkivallan vaikutuksia elämässään. Lisäksi se voi olla yksi väkivallasta irrottavista tekijöistä.

Heiskanen ja Piispan (1998) kyselytutkimuksessa väkivallan uhreiksi joutuneilta kysyttiin myös itseltään, minkälaisia neuvoja he antaisivat toisille, jotka ovat joutuneet väkivallan uhriksi. Yleisimmin vastauksissa neuvottiin keskustelemaan omasta tilanteesta jonkun kanssa. Lisäksi ensisijaisen tärkeänä pidettiin sitä, että lapset olisi saatava pois väkivaltatilanteista. (Heiskanen & Piispa 1998, 62-63.) Bentovimin (1995, 91) mukaan väkivallan uhrin, olipa hän sitten lapsi tai aikuinen, turvallisuus ja suojeleminen täytyy aina varmistaa, kun salaisuus väkivallan käytöstä on tullut ilmi.

Heiskanen ja Piispan (1998, 62) tutkimuksesta käy ilmi, että uhrien tarvitessa apua parisuhdeväkivallan vammoihin, oltiin terveydenhuoltopalveluihin tyytymättömiä 13 prosentissa kyseisen tutkimuksen vastauksissa. Poliisin apuun ja palveluihin oltiin tyytymättömiä noin viidesosassa kyselyn vastauksista. Syitä tyytymättömyyteen oli se, että väkivallan uhriksi joutunutta naista vähäteltiin, asiakas koki itsensä kohtelun epäasialliseksi ja poliisin sanottiin jopa syyllistäneen uhria. Tämä saattaa olla yksi selittävä tekijä, miksi väkivallan uhrit hakevat apua tilanteeseensa niin vähän viranomaisilta.

Perheväkivalta-asioiden kanssa työskentelevät pyrkivät luonnollisestikin toimimaan perheen auttamiseksi ja sen hyvinvoinnin lisäämiseksi. Erityisesti kuitenkin pyritään

ottamaan huomioon lasten hyvinvointi, koska suurinta osaa sosiaali- ja terveystalvelujen sekä kasvatusalan tehtävissä toimivia velvoittaa lastensuojeluun liittyvät lait. Vaikka lastensuojelu määritellään pikemminkin toiminnallisena käsitteenä, liittyy se silti lapsen oikeuksiin. Lastensuojelu ja lasten oikeuksien suojelu ilmiöinä täydentävät toisiaan (Franklin 1986, 17-18). Myös Perttu ja Söderholm (1998, 30) toteavat yhden lastensuojelun tarkoituksista olevan juuri lapsen oikeuksien turvaaminen.

7 PERHEVÄKIVALLAN EHKÄISYN JA HOIDON KEHITTÄMINEN

Pertun (1999) kyselytutkimuksessa tuli esille seikkoja, jotka vaikeuttivat työntekijän mielestä asiakkaan väkivalta-asian esille ottamista tai käsittelyä. Asiakas ei joko halunnut keskustella väkivallasta lainkaan tai oli haluton etsimään ratkaisua väkivaltatilanteeseen. Noin puolet kyselyyn vastanneista työntekijöistä kokivat väkivalta-asian olevan hyvin arkaluontoisen ja vaikean ratkaista sekä yhteistyökumppaneiden puutteen vaikeuttavan auttamistyötä. Jotkut työntekijät kokivat myös epävarmuutta omassa roolissaan eli miten he aloittaisivat keskustelun asiakkaansa kanssa, kun asiakkaat saattoivat salata joskus koko asian, pelätä väkivallan tekijää tai olla niin väsyneitä, masentuneita tai kaaoksessa, etteivät jaksaneet tai halunneet käsitellä koko asiaa. Lisäksi työntekijät kokivat oman kiireisen työtahdin ja ajanpuutteen, asiakkaan päihtymyksen tai humalatilän sekä epävarmuuden siitä, oliko todella kyseessä väkivaltatapaus, asian käsittelyn hankaloittaviksi tekijöiksi. (Perttu 1999, 40-41.)

Pertun (1999) kyselytutkimukseen vastanneet sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijät pitivät perhe- ja lähisuhdeväkivallan palvelujärjestelmää sekavana. Lisäksi työntekijöillä oli tunne, ettei heillä ollut riittävästi tietoa olemassa olevista palveluista, joita tarjota asiakkaille eikä toisaalta myöskään yhteisiä toimintatapoja muiden saman asian parissa työskentelevien kanssa. (Perttu 1999, 47.)

Miten sitten Pertun (1999) tutkimukseen vastanneet työntekijät kehittäisivät väkivallan hoitoa ja ehkäisyä? Eniten vastauksissa oli yhteistyön eri muotojen kehittämistä puoltavia vastauksia. Tiimityö olisi yksi yhteistyön muoto, jonka avulla saisi enemmän

tukea muilta työryhmän jäseniltä väkivalta-asioiden käsittelyyn. Myös esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisin ja mielenterveystoimiston moniammatillisen yhteistyön ja verkostotyön kehittämistä pidettiin tärkeänä. Viranomaistenhan on ensiarvoisen tärkeää puuttua perheiden väkivaltatilanteisiin heti. Monialaista yhteistyötä kehittämällä on yksittäisten työntekijöiden helpompi puuttua perheiden ongelmiin, koska silloin he voivat tuntea, etteivät ole yksin ja ainoina vastuunottajina asiasta. (Perttu 1999, 46.) Eri tahojen yhteistyön kehittämällä tähdätään myös väkivaltaa ennaltaehkäisevään toimintaan sekä siihen, että palvelujen saatavuus ja sujuvuus paranisivat. (Perttu & Söderholm 1998, 24, 26). Sosiaalityössä puolestaan työparityöskentelyn kehittäminen mainittiin kehittämisen arvoisena. Kyselyyn vastanneiden mukaan yhteistyö antaa mahdollisuuden selkeiden hoitosuunnitelmien ja strategioiden tekemiseen asiakkaiden auttamiseksi heidän väkivaltaongelmissa. Olisi myös ehdottoman tärkeää tuntea omat yhteistyökumppaninsa eri viranomaisista. Toinen toisensa tuntemalla asiat pystyttäisiin hoitamaan luottamuksellisemmin. (Perttu 1999, 46.)

Viranomaisten kanssa tehtävän yhteistyön esteinä nähtiin salassapitosäädökset, ajan puute, hoitosuhteen luottamuksellisuus, hoidosta vastaavan viranomaisen ja toimintaohjeiden puute. Myös se, ettei ollut tarpeeksi tietoa toisista viranomaisista, joiden kanssa työntekijät voisivat käsitellä väkivalta-asioita tai toisten viranomaisten haluttomuus hoitaa väkivalta-asioita nähtiin ongelmina viranomaisten yhteistyössä. Lisäksi yhteistyötä haittaavina tekijöinä mainittiin esimerkiksi se, että asiakas kieltää viranomaisten yhteisneuvottelun, viranomaiset eivät ole riittävän perehtyneitä väkivaltaongelmien käsittelyyn tai tapausten yhteiskäsittelyyn, viranomaiset kokevat henkilökohtaista keinottomuutta tai neuvottomuutta ja se, ettei työntekijä saanut muita viranomaisia kiinni kriisitilanteissa. (Perttu 1999, 44.)

Väkivallan katkaisemiseksi ja uhrin henkisen trauman hoitamiseksi tarvitaan viranomaisten ja muiden auttajatahojen systemaattista yhteistyötä. Yhteistyötahojen joustava ja aukoton toiminta vaatii harjaantumista, koulutusta, aikaa ja yhteisiä sopimuksia. Toimivan yhteistyömallin avulla voitaisiin ehkäistä myös yksittäisten työntekijöiden uupumista ja toivottomuuden tunteita väkivaltatyössä. (Perttu 1999, 26-27). Koulutuksen kautta työntekijä voi saavuttaa entistä paremman ammattitaidon työntekijän persoonaan

liittyvissä taidoissa (Perttu 1999, 28). Paavilaisen (1998, 108) tutkimuksesta käy ilmi ainakin sellaiset seikat, jossa koulutuksen avulla parannetaan työntekijöiden vuorovaikutustaitoja ja erilaisia haastattelutekniikoita sekä kaltoinkohtelun merkkien ja vaikutusten tunnistamista.

Myös suoran asiakastyön ja väkivallan katkaisukeinojen kehittämistä ja tehostamista pidettiin hyvänä ratkaisuna väkivallan hoidon ja ehkäisyn kehittämiseksi. Vastausten mukaan keinoja tähän olivat esimerkiksi valmiuksien lisääminen väkivallan tunnistamiseen, pitkäaikaiset hoitosuhteet asiakkaiden kanssa, erilaisten menetelmien käytön opettelu, keskustelutaitojen, esimerkiksi suoran kysymisen harjoittelu sekä empatian osoittaminen ja tuen antaminen asiakkaalle. Myös henkisen ensiavun antamisen harjoittelu nähtiin tärkeänä. Tällä tarkoitetaan työntekijän mahdollisimman tehokasta työskentelyä asiakkaan ja hänen ongelmiansa kanssa heti, kun väkivaltatapaus ilmenee. Lisäksi tulisi kiinnittää enemmän huomiota asiakkaan asiaan suhtautumiseen vakavasti heti, vaikka ei olisikaan täyttä varmuutta väkivallasta. (Perttu 1999, 46-47.) Paavilainen (1998, 108) mainitsee edellä mainittujen lisäksi hoidon aktiivisen tarjoamisen asiakkaille. Työntekijät kaipaisivat kuitenkin Pertun (1999, 46-47) mukaan lisää omaa rohkeutta puuttua väkivaltatilanteeseen sekä sitä, että he osaisivat ja pystyisivät avoimimpiin keskusteluihin asiakkaan kanssa. Myös oma työnohjaus ja nopeasti saavutettava konsultaatioapu mainittiin työntekijälle tärkeinä asioina.

Perheväkivalta-asiassa auttavan ja hoitavan työntekijän tulisi olla työssään pitkäjänteinen, kärsivällinen ja ymmärtäväinen (Perttu 1999, 26). Paavilaisen (1998) mukaan perheväkivallan uhrien tai tekijöiden kanssa työskentelevän työntekijän tulisi olla myös aktiivinen ja rohkea. Hänen tulisi siis olla sellainen, joka haluaa tukea perheitä, antaa tietoa ja apua, ohjaa perheen heille sopivien palvelujen piiriin sekä tekee aktiivisesti yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa perheen hyvinvoinnin lisäämiseksi (Paavilainen 1998, 95.) Lisäksi hän tarvitsee henkilökohtaista työnohjausta, konsultaatioapua ja muuta tukea emotionaalisesti raskaaseen työhönsä (Perttu 1999, 28). Perttu ja Söderholm (1998, 28) ovat lisäksi maininneet toimivan tiimityön, selkeän tehtävien ja vastuun jaon sekä verkostoneuvottelut muun ammattihenkilöstön kanssa työntekijän hyvinvoinnin lisäämiseksi ja tueksi.

Kyselyyn vastanneiden työntekijöiden mielestä myös parempien toimintamallien ja -ohjeiden luominen väkivaltatyöhön on tärkeää. Eri viranomaisten vastuualueiden selkiyttäminen ja toiminnan koordinoiminen nähtiin vastauksissa tärkeinä. Kyselyyn vastanneet työntekijät ehdottivat myös "väkivaltaseulan" kehittelyä, jotta väkivalta voitaisiin tunnistaa paremmin. Siinä asiakkaille esitettäisiin aina tietyt samat, paljon tietoa antavat kysymykset väkivallasta sovituisissa hoitopisteissä. Tärkeänä nähtiin myös nimetä perhe- ja lähisuhdeväkivallasta vastaavat henkilöt, yksiköt tai työryhmät, jotka olisivat erityisesti perehtyneet väkivaltakysymyksiin. Näin työntekijät, jotka joutuvat kohtaamaan väkivaltaa työssään tietäisivät, mistä saisivat konsultaatioapua tai muuta apua, jota tarvitsisivat työssään. (Perttu 1999, 47.)

Myös erilaisten erityis- ja kriisipalvelujen (esimerkiksi päivystävät puhelimet ja kriisikeskukset) lisäämistä ehdotettiin työntekijöiden vastauksissa. Näillä tarkoitettiin myös esimerkiksi turvakotien ja kriisiasuntojen lisäämistä. Kriisikeskusten tulisi olla sellaisia, jonne apua tarvitsevan on helppo tulla sekä myös sellaisia, joista ammattihenkilöstö voi saada neuvoja ja ohjeita. Päivystävät puhelimet nähtiin tärkeinä asiakkaiden neuvonnassa ja hoitohajauksessa. Lisäksi erilaisten yksilö- ja ryhmämuotoisten hoito- ja tukipalvelujen, esimerkiksi uhrien oma-apuryhmien, tukiryhmien, keskusteluiltojen, tukihenkilötoiminnan ja pahoinpitelijöiden hoito-ohjelmien sekä lakineuvonnan kehittämistä ehdotettiin.

Myös yhteiskunnassa vallitseviin asenteisiin vaikuttaminen nähtiin tärkeänä. Tiedotusta, neuvontaa, koulutusta ja ohjausta pitäisi olla enemmän vastaajien mielestä, jolloin esimerkiksi kasvatus ja varhainen puuttuminen nousevat tärkeiksi. Asenteisiin voitaisiin lähteä vaikuttamaan esimerkiksi tietoiskuilla, yleisötilaisuuksilla sekä antamalla ihmisille tietoa, mistä he voivat hakea apua väkivaltatilanteeseensa. Kouluihin ehdotettiin tiedotusta ja informaatiota sekä vanhemmille koulutusta vanhemmuudesta, avioliitto- ja parisuhdeneuvontaa sekä perheenperustamiskouluja. Vastaajien mielestä myös maassa asuvat ulkomaalaiset tarvitsisivat lisää tietoa naisen asemasta ja oikeuksista Suomessa. Ihmisten yhteisöllisyyttä pitäisi myös lisätä esimerkiksi asukastoiminnalla ja järjestämällä kohtaamispaikkoja. Ihmisten toisistaan eristäytyminen pitäisi siis saada vähenemään. Myös lainsäädäntöä pitäisi tarkistaa ja kehittää. Ylipäänsä peruspalvelujen kehittäminen ja

lisääminen nähtiin tärkeänä. Jotta voitaisiin lisätä jotain palveluja, täytyisi samanaikaisesti myös eri työntekijöiden määrää lisätä. Lisäksi ehdotettiin järjestöjen työn lisäämistä. (Perttu 1999, 48; ks. myös Paavilainen 1998, 108.)

8 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSONGELMAT

Aloittaessani tutkimuksen tekoa rupesin miettimään tutkimuksen aihetta omien kokemusteni pohjalta. Koin nimittäin, ettei Jyväskylän yliopiston lastentarhanopettajien koulutuksessa ainakaan silloin, kun minä opiskelin siellä, käsitelty riittävästi perheväkivaltaan liittyviä asioita. Koulutuksen jälkeen minusta tuntui, etten opiskelijana ollut saanut koulutuksesta tietoa perheväkivallasta ilmiönä, sen tunnistamisesta tai keinoista puuttua siihen. Kävimme kyllä sosiaalipolitiikan kurssilla läpi lastensuojelulakia sekä lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lisäksi kurssilla, jossa perhettä tarkasteltiin yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin, perheväkivallan eri muodot tulivat esille luennoilla. En kuitenkaan koe, että nämä koulutuksesta saamani tiedot olisivat antaneet minulle käytännön valmiuksia kohdata perheväkivaltaa tulevassa työssäni. Ainoa tapa, jolla osaisin koulutukseni pohjalta puuttua perheessä ilmenevään väkivaltaan lastentarhanopettajana, on lastensuojeluilmoituksen teko. En esimerkiksi osaisi ottaa asiaa puheeksi vanhempien kanssa, lähteä käsittelemään ilmennyttä väkivaltaa heidän kanssaan tai tukea heitä perheväkivaltilanteessa.

Toiseksi ajatusteni perustana tutkimuksen aihetta hahmotellessani oli tieto, että perheissä, joissa on väkivaltaa, lapset joutuvat olemaan perheväkivallan todistajia ja sivustaseuraajia tai jopa kohteita. Perheessä esiintyvä väkivalta näkyy varmasti lasten käyttäytymisessä ja vaikuttaa heidän henkiseen hyvinvointiinsa.

Tutkimuksen tavoitteeksi hahmottui siis selvittää lastentarhanopettajien tietoja perheväkivaltailmiöstä kokonaisuutena sekä heidän valmiuksiaan kohdata perheväkivaltaa.

Mielestäni lastentarhanopettajien *valmiuksiin* perheväkivallan kohtaamisessa kuuluu heidän tietonsa perheväkivallasta (sisältäen myös kyvyn tunnistaa perheväkivallan merkit lapsessa) ja se, mitä he tekevät, jos havaitsevat perheväkivallan merkkejä lapsesta, joka on joutunut väkivallan kohteeksi tai todistajaksi (osaavatko ja uskaltavatko puuttua perheessä ilmenneeseen väkivaltaan).

Tutkimustehtävä muotoutui seuraavanlaisiksi ongelmiksi:

1) Mitä lastentarhanopettajat *tietävät* perheväkivallasta?

Hakiessani vastausta ensimmäiseen tutkimusongelmaan, oli mielestäni tärkeätä selvittää, tietävätkö lastentarhanopettajat, mitä perheväkivalta on ja mitkä ovat sen muodot. Taskinen (1993, 15-20) ja Perttu ym. (1998, 4) ovatkin määritelleet perheväkivaltaa sen eri ilmenemismuotojen kautta. Taskinen (1993, 15) jakaa perheväkivallan muodot lisäksi aktiiviseen ja passiiviseen muotoon. Mielestäni lastentarhanopettajien on myös tärkeää tietää perheväkivallan vaikutuksista lapseen. Perttu ja Söderholm (1998, 7) toteavat perheväkivallan vaikuttavan ainakin lapsen terveydentilaan, kasvuun ja kehitykseen.

Lisäksi lastentarhanopettajien olisi hyvä tietää, että perheväkivallan kohde on yleensä jompikumpi vanhemmista tai kuka tahansa muu perheenjäsen. Tämä selviää myös Strausin (1991, 17) sekä Stetsin ja Strausin (1992, 154-155) tutkimustuloksista. Perheväkivallan yleisyydestä saadaan puolestaan suuntaa antavia tietoja ainakin Pertun (1999, 23) tutkimuksesta. Halusin selvittää myös, mikä on lastentarhanopettajien käsitys siitä, kuinka yleistä perheväkivalta on. Tärkeää on lisäksi se, että lastentarhanopettajat tietävät sellaiset riskitekijät, jotka saattavat vaikuttaa väkivallan käyttöön perheessä. Useiden tutkijoiden (mm. Paavilainen 1998, 65-66, 81, Haapasalo ja Aaltonen 1999, 15 sekä Perttu 1999, 18) tutkimustuloksissa on noussut nimenomaan näitä riskitekijöitä esille. Tietämällä perheväkivallan riskitekijöistä lastentarhanopettajalla on parempi mahdollisuus havaita ajoissa perheessä esiintyvä väkivalta ja siten hän voi myös paremmin auttaa ja vaikuttaa perheen väkivaltatilanteeseen.

Lisäksi halusin ensimmäisen tutkimusongelman avulla selvittää, mitä lastentarhanopettajat tietävät lapsen oikeuksia ja etua koskevista laeista sekä mitä ovat ne yhteistyötahot, joilta he voivat hakea apua havaittuaan, että perheessä käytetään väkivaltaa. Pertun (1999, 20-21) tutkimuksesta käy ilmi tavallisimpia paikkoja ja yhteistyötahoja, joista lastentarhanopettajatkin voivat saada apua havaitsemiinsa perheväkivaltatilanteisiin. Kaikista edellä mainituista asioista tietäminen auttaa lastentarhanopettajia myös perheväkivallan tunnistamisessa.

2) *Tunnistavatko lastentarhanopettajat perheväkivallan merkit?*

Pidän toista tutkimusongelmaa tärkeänä aiheeni kannalta, koska halusin selvittää, tietävätkö lastentarhanopettajat millaisia oireita perheväkivallan kohteeksi tai todistajaksi joutuneella lapsella saattaa esiintyä. Näitä oireita ja merkkejä on kuvannut Taskinen (1993, 70-71; ks. myös mm. Kearney 1999, 292-293; Paavilainen 1998, 86 ja Briere 1992, 25, 30-31). Pysin saamaan selville, osaavatko lastentarhanopettajat yhdistää nämä oireet ja merkit perheväkivaltaan vai ajattelevatko he oireita esimerkiksi ohimenevinä, mahdollisesti lapsen normaaliin kehitykseen kuuluvina. Jos lastentarhanopettajat tunnistavat perheväkivallan oireet ja merkit, heillä on todennäköisesti entistä paremmat valmiudet auttaa perheväkivallasta kärsivää lasta omalla toiminnallaan tai pyrkiä vaikuttamaan siihen, että perheen väkivaltatilanne saadaan ratkaistua.

3) *Mitkä ovat lastentarhanopettajien toimintatavat, jos he havaitsevat, että lapsi on joutunut perheväkivallan kohteeksi tai sivustaseuraajaksi?*

Lastensuojelu on yksi niistä toimintatavoista, joilla perheväkivaltaan voidaan puuttua. Siksi onkin tärkeää selvittää, tietävätkö lastentarhanopettajat, mitä lastensuojelulla tarkoitetaan ja miten he voivat toimia työssään toteuttaen lastensuojelua. Eräs päivähoidon tehtävistä onkin juuri lastensuojelun keinojen ongelmien havaitseminen ja poistaminen (Mikkola ym. 1994, 28). Kolmas tutkimusongelma on aiheeni kannalta tärkeä myös siksi, että pyrin saamaan selville, osaavatko lastentarhanopettajat käyttää hyväkseen esimerkiksi

lastensuojelulaissa esitettyjä mahdollisuuksia lapsen oikeuksien ja edun toteutumiseksi. Yksi lastensuojelun tarkoituksista on nimenomaan lapsen oikeuksien turvaaminen (Perttu ym. 1998, 30).

Tämän tutkimusongelman avulla pyrin myös selvittämään, miten tutkittavani toimisivat, jos havaitsevat, että jossakin perheessä käytetään väkivaltaa. Ensiarvoisen tärkeänä pidetään esimerkiksi sitä, että lastentarhanopettaja kuuntelee perheväkivallan kohteeksi joutunutta lasta ja juttelee hänen kanssaan väkivallan tapahtumista (Kearney 1999, 293-294) sekä saa näin lapselle turvallisuuden tunteen (Taskinen, 1993, 87).

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

9.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimusjoukkoni koostui kuudesta keskisuomalaisesta lastentarhanopettajasta. Viisi heistä oli naisia ja yksi oli mies. Lastentarhanopettajien työssäoloaika päivähoidon alalla vaihteli 18 kuukauden ja 22 vuoden välillä. Kaikki haastateltavat olivat osallistuneet myös tekemääni esitutkimukseen, jota koskevassa lomakkeessa olin kysynyt lisäksi vastaajien suostumista haastateltavakseni pro gradu-tutkimustani varten. Kuusi lastentarhanopettajaa lupautui haastatteluun. Se, että tutkimusjoukkoni oli näin pieni, on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle. Pientä määrää tapauksia pyritään laadullisessa tutkimuksessa analysoimaan sitäkin perusteellisemmin (Eskola & Suoranta 1998, 18). Tälläisen harkinnan varaisen näytteen eli vain muutamien henkilöiden haastattelujen avulla voin kuitenkin saada laadullisessa tutkimuksessa merkittävää tietoa tutkimastani asiasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 59).

9.2 Haastattelu aineistonhankintamenetelmänä

Keräsin tutkimusaineiston yksilöhaastatteluina toteutettuina teemahaastatteluina. Mielestäni haastattelu sopi hyvin menetelmäksi, koska laadullisen tutkimuksen yhtenä päämenetelmänä voidaan pitää juuri haastattelua (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 201). Laadullisia haastatteluja voidaan kutsua myös strukturoimattomiksi tai standardoimattomiksi haastatteluiksi (Kvale 1996, 13). Tässä tutkimuksessa käytin teemahaastattelua. Se on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Teemahaastattelussa, jota voidaan kutsua myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastatteluissa aihepiirit, teema-alueet, ovat etukäteen suunniteltu ja määritelty. Haastattelu etenee näiden teemojen varassa. Haastattelujen avulla pyritään siis keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan luotettavasti tehdä päätelmiä tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48, 66). Menetelmän valintaani pidän perusteltuna myös siksi, että tutkimuksen aihe on arka ja vaikea; teemahaastattelun katsotaan soveltuvan tällaisiin aiheisiin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35).

Tekemieni haastattelujen rungon muodostivat kysymyksiksi muotoilemani haastatteluteemat. Muotoilin haastatteluteemat perheväkivaltaa käsittelevän kirjallisuuden, siis teoriataustan, avulla. Tutkijalle tutkittavan asian teoreettinen tuntemus on hyvin tärkeää myös siksi, koska sen avulla hän pystyy muotoilemaan haastattelukysymykset (Ahonen 1995, 115). Lisäksi haastattelukysymysten laatimisessa auttoi esitutkimuksena suorittamani kysely. Nimenomaan ne vastaukset, jotka kyselylomakkeeseen vastanneilta lastentarhanopettajilta sain, auttoivat minua miettimään tarkempia ja syventäviä teemoja ja kysymyksiä haastattelurunkoon.

Testasin haastattelurunkoa suorittamalla yhden esihaastattelun eräälle aikaisemmin työssä olleelle ja tällä hetkellä opiskelevalle lastentarhanopettajalle. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 72) esittävät esihaastattelun tarkoituksiksi haastattelurungon ja aihepiirien järjestyksen testaamisen. Esihaastattelulla voidaan arvioida myös varsinaisten haastattelujen keskimääräistä pituutta. Koin esihaastattelun tekemisen hyödylliseksi. Sen kautta sain itse

varmuutta siihen, miten kysyä kysymyksiä haastattelijana sekä pystyin vielä tarkastamaan haastattelurunkoa ja joidenkin kysymysten tarpeellisuutta tai puutteellisuutta.

Vaikka esitutkimuksen kyselylomakkeen ja varsinaisen tutkimuksen haastattelun aiheet käsittelivät samaa asiaa, on erona kuitenkin se, että esitutkimus kohdistui koko päivähoidon henkilökuntaan kun taas varsinaista tutkimusta - pro gradu -tutkielmaa -varten haastattelin vain lastentarhanopettajia. Lisäksi koen haastattelut suoritettuani, että esitutkimuksen kysymykset olivat luonteeltaan lähinnä sellaisia, joiden avulla selvitettiin sitä, tiesivätkö vastaajat, mitä perheväkivalta on sekä mitä he käsitteellä ylipäänsä ymmärtävät. Tekemäni haastattelut puolestaan keskittyivät enemmän toiminnalliseen alueeseen eli haastattelujen teemat pyrin laatimaan sellaisiksi, että ne ollettivat haastateltavilla olevan tietoa perheväkivallasta tai heidän kohdanneen sitä työssään. Niinpä oletin vastausten kertovan siitä, miten lastentarhanopettajat ovat itse toimineet perheväkivaltatilanteissa työssään eli minkälaisia kokemuksia heille oli syntynyt perheväkivaltaan liittyvistä asioista.

Haastattelujen teemat olivat lyhyesti esitettynä seuraavanlaisia:

- perheväkivallan kanssa tekemisiin joutuminen tai perheväkivallan epäily jossakin perheessä,
- perheväkivallan eri muodot ja miten ne tulevat esille,
- perheissä tavallisimmin ilmenevä väkivallan muoto,
- perheväkivallan ilmenemisen yleisyys,
- perheväkivallan yleisyys, muodot sekä tekotavat maalla ja kaupungissa,
- perheet / perhetyypit, joissa käytetään väkivaltaa,
- perheväkivallan vaikutukset lapseen ja hänen kehitykseensä,
- lapsen väkivaltainen käyttäytyminen, jos hän on joutunut perheväkivallan uhriksi tai todistajaksi,
- vanhemmilta suoraan kysyminen, jos heidän epäillään käyttävän väkivaltaa lastaan kohtaan,
- perheväkivaltaan liittyvien lakien tuntemus, jotka velvoittavat lastentarhanopettajaa työssään,

- paikat, joista lastentarhanopettaja tietää saavansa apua kohdatessaan lapsen, jonka perheessä tiedetään käytettävän perheväkivaltaa
- lastentarhanopettajan valmiudet perheväkivallan kohtaamiseen ja käsittelemiseen,
- työntekijän oma turvallisuus / pelot hänen toimiessaan, jos hän epäilee tai tietää perheessä esiintyvän väkivaltaa,
- työyhteisön tuki ja apu työntekijälle tämän auttaessa perhettä, jossa tiedetään käytettävän väkivaltaa,
- moniammatillinen yhteistyö perheväkivaltaa koskevilla asioilla,
- mistä lisätietoa tai millaista koulutusta lisää, jotta lastentarhanopettajan valmiudet kohdata perheväkivaltaa paranisivat. (ks. liite 1)

Haastattelutilanteita luonnehtisin lähinnä tutkimuskeskusteluiksi. Haastattelun tulee olla luonteeltaan nimenomaan keskustelua, ei haastateltavan kuulustelua (Ahonen 1995, 137; Hirsjärvi & Hurme 2000, 103). Tutkimushaastattelussa kyseessä ei kuitenkaan ole mikä tahansa keskustelu. Haastattelutilanteissa minulla oli luonnollisestikin haastattelun aihe tiedossani. Sain aiheestani tietoa haastateltavilta lähinnä keskustellen, kuitenkin niin, että itse johdin keskustelua kysymyksilläni. Haastattelu eroaa tavallisesta ja spontaanista arkipäivän keskusteluista siinä, että käsiteltävää aihetta ei ole viimeksi mainituissa problematisoitu. Tutkimushaastattelussa kiinnitetään huomiota kysymysten muotoon ja kysymystekniikkaan, haastattelijan ja haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen sekä asennoidutaan kriittisesti siihen, mitä sanotaan. (Kvale 1996, 20.) Haastattelu eroaa muista keskusteluista myös siinä, että haastattelulla pyritään tietojen keräämiseen ja se on ennalta suunniteltua, päämäärähakuista toimintaa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 42, 98).

Varsinaiset haastattelutilanteet aloitin aina samalla tavalla kunkin haastateltavan kanssa. Kerroin ensin itse nauhalle haastattelun päivämäärän ja paikan sekä kuinka kauan haastatteleman lastentarhanopettaja oli työskennellyt päivähoidon alalla. Tutkijan tehtävänä on aina aloittaa keskustelu (Eskola & Suoranta 1998, 86). Lisäksi haastattelijan tehtäviin kuuluvat tiedon kulun ja jäsentämisen helpottaminen sekä haastateltavan motivoiminen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 102). Sitten kysyin ensimmäisen kysymyksen, joka koski sitä, onko haastateltava kohdannut työssään perheväkivaltaa. Aloituskysymys oli kaikille haastateltaville sama (kts. liite 1) ja se johdatti mielestäni hyvin aiheeseen. Koin

hyväksi sen, että puhuin itse aina ensin nauhalle ja kysyin vasta sitten ensimmäisen kysymyksen. Mielestäni tämä oli onnistunut tapa aloittaa haastattelu, koska se varmaankin omalta osaltaan vapautti haastattelun alkutilanteen ja haastateltavan oli helpompi alkaa puhua. Tutkijalla on myös oma roolinsa haastatteluissa: hänen tehtävänä on ohjailta, määritellä ja kontrolloida haastattelutilannetta. (Kvale 1996, 6; Hirsjärvi & Hurme 2000, 42, 68). Tutkijan tulee luoda haastattelutilanteeseen sellainen ilmapiiri, että haastateltava tuntee turvallisesti ja vapaasti voivansa puhua kokemuksistaan ja tunteistaan. Täytyy kuitenkin muistaa, ettei haastattelu ole mikään terapeuttilinen tilanne. (Kvale 1996, 125-126.) Haastattelutilanne on myös valta-asemaltaan epäsymmetrinen, tutkija tekee muun muassa haastattelukysymykset, edellisten tehtävien lisäksi. Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat lisäksi haastattelijan roolista haastattelutilanteessa: ”Haastattelijalla on haastattelutilanteessa samalla sekä osallistuva että tutkiva persoona. Haastattelijalta vaaditaan kuitenkin yleensä oman osuuden minimoimista. Hänen tulisi siis olla puolueeton, hän ei saisi osoittaa mielipiteitä, ei heittäytyä väittelyyn eikä hämmästellä mitään.” Haastattelutilanteet ovat usein kuitenkin sellaisia, että haastattelijalla joutuu joustamaan edellä mainituista periaatteista. Teemahaastattelun tavoitteena onkin kommunikation luontevuus, ei kaavamaisuus. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 97.)

Sen mukaan, mitä kukin haastateltava vastasi ensimmäiseen haastattelukysymykseen, kysyin seuraavan kysymyksen. Haastattelut eivät siis aina edenneet alkuperäisen järjestyksen mukaisesti, vaan kysyin haastateltavalta aina hänen edelliseen vastaukseensa liittyvää kysymystä. Kävin kaikkien haastateltavien kanssa läpi kuitenkin jokaisen kysymyksen. Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan haastatteluaiheiden järjestystä ja muotoa haastattelujen suorittamisen aikana on mahdollista säädellä. Kustakin aihealueesta voidaan kysyä juuri siinä järjestyksessä, mikä on sopivaa kyseisen haastattelun etenemiselle, kunhan kaikki aiheet tulee käytyä läpi kaikkien haastateltavien kanssa. Haastattelutilanteessa tarkentavia kysymyksiä kysymällä on mahdollista saada selville esimerkiksi vastausten taustalla olevia motiiveja. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34, 48, 104.)

Haastattelun edetessä pyrin tekemään jatkuvasti teemoja tarkentavia kysymyksiä haastateltavalle pohjautuen teoretietooni. Tutkijan kannattaa tuntea tutkimansa aiheen teoria mahdollisimman hyvin, koska sen kautta hänen on helpompi muotoilla myös

syventäviä haastattelukysymyksiä sekä vastausten luokittelujen perusteita haastattelun aikana. Teoreettinen perehtyneisyys auttaa tutkijaa myös erottamaan tutkimushenkilöiden käsitysten elementtejä toisistaan heitä haastatellessaan. (Ahonen 1995, 123.) Haastattelijan tulisi yrittää tulkita sitä, mitä haastattelussa sanottiin siten, ettei asian merkitys kärsisi tai katoaisi (Kvale 1996, 30). Teemahaastattelun etuna on nimenomaan se, että haastattelija voi kysyä haastateltavalta heti lisäkysymyksen, jos huomaa, että tämä ei täysin ymmärtänyt haastattelijan kysymystä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 104). Pyrin myös toistamaan joitakin haastateltavan vastauksia, jolloin voin varmistaa, että ymmärsin vastauksen oikein ja sain mahdollisesti haastateltavan myös tarkentamaan ilmaisuaan (Ahonen 1995, 137; Hirsjärvi & Hurme 2000, 109). Haastattelutilanteissa vallitsi mielestäni keskusteleva ja vuorovaikutuksellinen ilmapiiri, koska pystyin kysymään ja saamaan vastauksen teemaa tarkentaviin kysymyksiin.

9.3 Aineiston keruu ja organisointi

Suoritin tutkimuksen haastattelut helmi- ja maaliskuussa 2000. Kuitenkin hyvissä ajoin ennen haastatteluja otin haastateltaviin yhteyttä puhelimitse haastatteluajankohdan sopimiseksi. Tällaiseen yhteydenoton toimintatapaan ohjaavat myös Hirsjärvi ja Hurme (2000, 84). Haastattelin kaikkia lastentarhanopettajia kunkin työpaikalla. Haastatteluista viisi tapahtui päiväkodeissa, joissa haastateltavat olivat eri ikäisten lasten ryhmissä lastentarhanopettajina. Yksi haastattelu tapahtui kunnantalolla, jossa haastateltavan työhuone sijaitsi. Haastattelua tehdessäni hän toimi päiväkodin hallinnollisena johtajana ja perhepäivähoidon ohjaajana.

Valmistauduin haastattelutilanteisiin ja valmiina oleviin haastatteluteemoihin huolella. Luin ennen kutakin haastattelua jokaisen haastateltavan kyselyn (esitutkimus) vastaukset, jotta sain käsityksen, mitä he olivat käsittäneet perheväkivallan olevan. Opettelin muistamaan ulkoa myös haastattelukysymykset, jotta voisin keskittyä kuuntelemaan vastauksia ja tekemään teemoja tarkentavia kysymyksiä. Kuten Hirsjärvi ja

Hurme (2000, 92) painottavat, olisi haastattelun teema-alueet hyvä osata ulkoa. Haastattelua tutkimusmenetelmänä käytettäessä on nimittäin tärkeää, että haastattelija on aktiivinen ja empaattinen kuuntelija. Haastattelijan täytyy yrittää ymmärtää haastateltavan tarkoitukset nopeasti ja tehdä seuraavat kysymykset näiden johtolankojen avulla. Näin voidaan saavuttaa laadullista tietoa. (Ahonen 1995, 136-137; Hirsjärvi & Hurme 2000, 103.)

Nauhoitin kaikki haastattelut. Aineiston organisoinnin aloitin siten, että litteroin kaikki haastattelut. Aloitin litteroinnin mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Kuuntelin aluksi nauhoja, jotta saisin kokonaiskäsityksen haastattelusta. Kuunnelllessani kahta ensimmäistä samassa kunnassa tekemääni haastattelua, huomasin heti, että kumpikaan näistä haastatteluista ei ollut sellainen, joiden vastaukset olisivat olleet täysin selviä ja tarkkoja. Toisen kyseisistä haastatteluista tein kysymyksestä numero seitsemän alkaen uudestaan (ks. liite 1). Vika tämän haastattelun epäonnistumisessa oli tekninen. Toisen haastattelun epäonnistumisen syynä oli puolestaan se, että haastateltava puhui melko hiljaa. Lisäksi kuuluvuutta ja puheen ymmärrettävyyttä häiritsivät leikkivien lasten äänet. Tämän haastattelun kohdalla toimin niin, että litteroin aluksi alkuperäisen haastattelun niin hyvin kuin pystyin ja toimitin tällaisen vaillinaisen, puhtaaksikirjoitetun version haastateltavalle etukäteen. Puutteellisten puhtaaksikirjoitettujen vastausten avulla teimme sitten haastattelun uudestaan siten, että haastateltava yritti muistella, mitä oli vastannut kuhunkin kysymykseen. Näin menetellen sain laajemman, ja joissakin kohdin aiemmasta poikkeavan vastauksen joihinkin kysymyksiin. Kyseisten haastattelujen kohdalla toimin niin, että yhdistin ensimmäisen ja toisen haastattelukerran haastattelut sekä litteroin ne sanatarkasti puhtaaksi, jolloin kumpikin haastattelu muodostaa nyt, uudestaan tehtynä ja yhdistettynä, kokonaisen haastattelun.

Erään, jo puhtaaksikirjoitetun, haastattelun kohdalla huomasin, että en ensimmäisellä kerralla huomannut kysyä tarkentavia kysymyksiä joistakin tapausesimerkeistä, joista haastateltava kertoi. Näissä esimerkeissä oli mielestäni aiheen kannalta olennaista tietoa. Niinpä kävin, kevättalvella 2000, kysymässä vielä selventäviä kysymyksiä eräältä haastateltavalta ja pyysin häntä kertomaan lisää muutamasta tapausesimerkistä, joista hän oli kertonut ensimmäisellä haastattelukerralla.

Kolme haastattelujen litterointia tein maaliskuussa, yhden heinäkuussa ja loput kaksi elokuussa 2000. Yhteensä tutkimusaineistoa oli litteroinnin jälkeen 89 sivua ja se on kirjoitettu rivivälillä yksi. Pidin litterointia tärkeänä, koska haastatteluihin on litteroitujen tekstien kautta helppo palata yhä uudelleen tulkinnan ja johtopäätösten teon aikana. Litteroinnissa on tärkeää säilyttää haastattelun vivahteet, joten haastattelut tulee litteroida puhutun kielen mukaisesti. Myös esimerkiksi haastateltavan naurahdukset, äänensävyn muutokset on hyvä merkitä ylös. Tämä on erityisen tärkeää, jos halutaan tutkia haastattelun ilmapiiriä. (Ahonen 1995, 140; Hirsjärvi ja Hurme 2000, 142.) Litteroidessa merkitsin epäsystemaattisesti ylös muutamiin haastattelujen kohtiin, jos haastateltava esimerkiksi naurahti. Vaikka en varsinaisesti tutkinut haastattelun ilmapiiriä, halusin merkitä kyseiset asiat muistiin, jotta voisin palata niihin, mikäli niillä olisi merkitystä vastausten tulkinnan kannalta.

Kaikki haastattelut litteroituani huomasin, että ainakin kysymyksen kohdalla, jossa kysyin perheväkivallan eri muodoista (kysymys 2), en kysynyt tarkentavaa kysymystä. Huomasin kyllä heti haastatteluja tehdessäni haastateltavien vastauksista, että he kaikki kertoivat vain väkivallan fyysisistä ja psyykkisistä muodoista. Joku saattoi mainita vastauksessaan jotakin sellaista, jonka olen tulkinnut viittaukseksi seksuaaliseen väkivaltaan. Kukaan ei kuitenkaan puhunut muista väkivallan ilmenemismuodoista, joita tutkimuksen teoriaosuudesta käy ilmi. Tyydyin tähän, koska koin, että tarkentava kysymys olisi ollut haastateltavan johdattelua haluamaani, omaa tietoa tukevaan vastaukseen.

9.4 Aineiston analyysi

Tulosten analyysin aloitin niin, että ensin luin litteroitua tekstiä useampaan kertaan. Mietin myös sopivaa luokitusta, jonka mukaisesti voisin jakaa aineiston. Aineistoa yhä uudelleen lukiessani, vaikutti sopivimmalta tavalta järjestää se siten, että tutkimusongelmat muodostaisivat kolme pääluokkaa. Niinpä teemoitin tutkimusaineiston aiheeseen mielestäni oleellisesti liittyvät asiat kolmeen eri pääalueeseen, tutkimusongelmien mukaisesti. Lisäksi

mietin, myös teoriataustaa avuksi käyttäen, mitkä haastattelujen asiat ja lastentarhanopettajien vastaukset kuuluivat tiedot-, tunnistaminen- ja toiminta-teemoihin. (ks. liite 2.) Litteroidun tekstin lukeminen sekä sen vertaaminen tutkimuksen teoriaan ja tutkimusongelmiin auttaa tulkintayksiköiden rajojen muotoilemisessa. Usein esimerkiksi teemahaastattelun teemat muodostavat tutkimuksen tulkintayksiköt (Ahonen 1995, 143; Eskola & Suoranta 1998, 152) tai nimenomaan tutkijan teoreettinen ajattelutapa tutkimastaan asiasta on pohjana kategorioiden muodostamiselle. (Ahonen 1995, 127; Eskola & Suoranta 1998, 153.) Tämän jälkeen aloitin varsinaisen analyysin. Poimin teemoitetusta aineistosta asioita, jotka kuuluivat aina tiettyyn pääluokkaan. Yhdistelin sitten eri vastausten samaan asiaan liittyviä asioita toisiinsa ja muotoilin niistä lauseita tiettyihin pääluokkiin sopiviksi. Laadullisen tutkimuksen tekijä etsii tutkimushenkilöidensä vastauksista vastausten merkityksiä, siis mitä ajatuksia ja tarkoituksia vastaus sisälsi (Ahonen 1995, 123). Tietty kategoria muodostuu esimerkiksi niin, että tutkimushenkilöiden vastausten merkityksillä on sama teoreettinen yhteys. Tutkija voi perustellusti tulkita jonkin merkityksen vain sellaisesta tutkimushenkilön vastauksesta, joka muodostaa tietyn ajatuksellisen kokonaisuuden. (Ahonen 1995, 143-146.) Tietyt merkitykset, joista saadaan tutkimuksen tulokset, voidaan siis saada esimerkiksi kategorisoimalla, tiivistämällä tai tulkitsemalla merkityksiä haastatteluista. (Kvale 1996, 187.)

Haastatteluvastauksista tuli esille myös sellaisia asioita, jotka eivät soveltuneet suoraan minkään pääalueen otsikon aihealueeseen, mutta pidin niitä tärkeinä tutkimuksen kannalta; kuitenkin ne liittyivät aina jotenkin tiettyyn pääalueeseen. Niinpä muotoilin muun muassa teoriataustan avulla haastattelujen vastauksista vielä joitakin alaluokkia otsikoineen kolmen pääalueen sisälle. Luokittelin siis tietyt vastaukset ja maininnat joihinkin kolmesta pääluokasta kuuluviksi sekä näiden luokkien sisälle muodostin alaluokkia, joilla oli omat otsikot. Ensimmäisen pääluokan (tiedot) alaluokkien otsikoita olivat: perheväkivallan muodot, vaikutukset, perheväkivallan kohde, perheväkivallan yleisyys, riskitekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa perheväkivallan käyttöön perheissä, lapsen oikeuksia ja etua koskevien lakien tuntemus sekä paikat, joista lastentarhanopettaja voi hakea apua perheen väkivaltatilanteeseen. Toisen pääluokan (tunnistaminen) alaluokkien otsikoita olivat: merkit lapsessa ja merkit perheessä. Kolmannen pääluokan (toiminta) alaluokkien otsikoita olivat:

lasten kanssa, vanhempien kanssa, työyhteisön kanssa sekä lastentarhanopettajien valmiudet kohdata ja käsitellä perheväkivaltaa. Kuhunkin alaluokkaan on lisäksi erotettu asioita kursivilla, jos alaotsikon alla olevat asiat jakaantuvat vielä useammiksi asioiksi. Tutkimuksen tulokset on siis analysoitu "kolmiportaisesti". "Luokitellessamme jäsenämme tutkittavaa ilmiötä vertailemalla aineiston eri osia toisiinsa" toteavat Hirsjärvi ja Hurme (2000, 147). Luokittelun avulla on mahdollista tulkita, yksinkertaistaa tai tiivistää haastatteluaineistoa sekä tyypitellä tapauksia. Se, miten tutkija muodostaa tutkimuksensa luokat on yhteydessä tutkimustehtävään, aineiston laatuun ja myös siihen, miten hyvin tutkija tuntee tutkimansa aiheen teoriataustan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 147-148.)

10 TUTKIMUKSEN TULOKSET

10.1 Tiedot

Perheväkivallan muodot

Kaikissa haastatteluissa perheväkivallan muotoina mainittiin fyysinen väkivalta ja psyykinen väkivalta. Vain yksi haastateltava viittasi vastauksessaan inestiin, jonka olen tulkinnut niin, että hän tiesi yhden väkivallan muodoista olevan seksuaalinen väkivalta.

“Kyllä jokainen aikuinen tietää, mikä on ihan normaali hellyyttä ja taas tämmöstä inestiä.” H.6., S.78.

Haastateltavat kertoivat *fyysisen* väkivallan olevan toisen “mätkimistä” ja pahoinpitelyä. Se voi olla myös tukkapölyn tai luunapin antamista, läimäytys, tönäisy tai sitä, että jollakin esineellä heitetään toista ihmistä. Joka tapauksessa fyysisen väkivallan tarkoitus on satuttaa toista keinolla millä tahansa. Muutama lastentarhanopettaja epäili kuitenkin vastauksessaan, ettei lapsille annettaisi nykyään enää ollenkaan “vanhanaikaisia selkäsaunoja”.

Jotkut lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että aina täytyy muistaa kuitenkin se raja, mikä katsotaan väkivallaksi ja mikä ei. Haastateltavat pitivät oikeutettuna, että lapselle annetaan joissakin tapauksissa tukkapölyä tai pieni luunappi. Tällaisia fyysisiä keinoja

pidettiin nimenomaan oikeutettuina silloin, jos lasta ei voi muuten saada kuriin. Kuitenkaan kyseiset keinot eivät saa olla käytössä lastentarhanopettajien mielestä jatkuvasti; nämä keinot vaikuttavat lapseen vain silloin, jos niitä käytetään oikeaan aikaan.

Psyykkinen väkivalta ilmenee haastateltavien mukaan järjestelmällisenä toisen kiusaamisena, kontrollointina ja nujertamisena. Se voi olla myös joko mustasukkaisuutta, vähättelyä, mollaamista tai toisen ihmisen aliarvioimista ja halveksimista, ettei toinen osaa mitään. Lastentarhanopettajien mielestä edellä mainittujen keinojen kautta henkisen väkivallan tekijä yrittää kohottaa itseään toista ylemmäksi, että hän olisi parempi kuin toinen on. Henkiseksi väkivallaksi nimettiin myös sellainen, että ihminen pelkää toista ihmistä ja tämän sanomisia.

“...perheen äiti on ollut isän otteessa tiukasti ja eikä siitä oo ollu niinku sellasta normaalin parisuhteen hengittämistä ulospäin.” H.3., S.40.

“...äiti kerto sitten päivähoitossa, et hän on jo vuosia ollut tämmösessä miehen henkisen väkivallan otteessa. Mies on pitänyt häntä ihan tiukissa rajoissa ja aisoissa, et hän ei oo voinu elää omana ihmisenä ollenkaan.” H.3., S.41.

Vähättely ja huonosti kohtelu voi kohdistua myös lapseen. Tällöin lasta ei oteta täydestä, hänelle puhutaan rumasti, häntä ei kuunnella tai ei oteta huomioon sekä vertaillaan muihin jatkuvasti. Lapseen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa on lisäksi se, että aikuisella ei ole aikaa olla lapselle läsnä, siis antaa lapselle omaa aikaansa. Aikuinen ei jaksa olla kiinnostunut lapsen asioista eikä keskustele tämän kanssa. Lastentarhanopettajien mukaan lapseen kohdistuva henkinen väkivalta voi olla juuri aikuisten välinpitämättömyyttä lapsesta, jolloin hänestä ei pidetä huolta. Myös liian kovan kotikurin mainittiin olevan joskus selvästi lapseen kohdistuvaa väkivaltaa. Lisäksi melko yleistä lapseen kohdistuvaa väkivaltaa sanottiin olevan, että lasta syyllistetään, aliarvostetaan tai häpäistään.

“...mikä mun mielest on aika, loppujenlopuks aika yleistä, et niinku tavallaan semmonen lapsen, lapsen niinku syyllistäminen tai joku aliarvostaminen tai semmonen niinku, semmonen häpäiseminen. Monet vanhemmat tekee sitä ihan tietämättään, et tavallaan lastaki pitäs kohdella niinku semmosella

loukkaamattomana, ettei häntäkään sais sillon niinku sillonkaan ees ku on vihanen ja komentaa, ni häpäistä tai.” H.4., S.52.

Eräänlaista aikuisen lapsen laiminlyöntiä eli henkistä perheväkivaltaa on nykyaikana myös se, kun lapsi on aamusta iltaan päiväkodissa vanhempien ollessa itse vapaalla. Lapsen laiminlyöntiä on lisäksi sellainen, etteivät vanhemmat huolehdi lapsen perustarpeista tai toisaalta lasta kohtaan ollaan ylisuojelevia. Lastentarhanopettajien mielestä ylisuojelevuus tulee ilmi siten, etteivät vanhemmat anna lapsen tehdä mitään itsenäisesti. Lisäksi nykyajan ilmiö on se, ettei lapsen kanssa osata elää normaalia arkielämää kotona. Haastateltavien mielestä edellä mainitut asiat saattavat saada lapsen tuntemaan myös, että hän ei kelpaa aikuiselle. Lapsi voi kokea siis olevansa vanhemmilleen “elämän onnen este” tai “riippa”. Lopulta lapsesta saattaa tuntua jopa, että ehkä olisi helpompaa, jos häntä ei olisi ollenkaan olemassa.

Erään haastateltavan mielestä jatkuva väkivallan uhka on myös henkistä väkivaltaa. Kyseisen lastentarhanopettaja kertoi esimerkin perheestä, jossa isällä oli ollut aseita kotona ja hän oli uhkaillut perheen jäseniä aseella sekä ampunut perheen koiran lasten nähden. Lisäksi isä oli uhannut ampua itsensä ja jopa laittanut aseensa suuhunsa, jonka lapsetkin olivat nähneet.

Vastausten mukaan perheissä yleisemmin ilmenevän väkivallan muodon sanottiin olevan henkistä väkivaltaa, jota esiintyy jokaisessa perheessä aina silloin tällöin.

“...ihmisiä kun kaikki on, niin ei pysty aina käsittelemään niitä asioita asioitten oikeilla nimillä, vaan sitten lähdetään niinku omaa oloa helpottaakseen kiusaamaan toista...” H1., S.3.

Perheväkivalta alkaa ensin henkisellä väkivallalla siten, että toista vähätellään ja esimerkiksi kontrolloidaan hänen rahan käyttöönsä, menojaan ja harrastuksiaan. Perheväkivallan kierteen edetessä pidemmälle, väkivalta raaistuu eli aletaan käyttää myös fyysistä väkivaltaa, esimerkiksi hakataan toista.

“...sen niinku ymmärsi sen, että tota, et se lähtee just sillä toisen vähättelemisellä ja sillä, että ei arvosta ja kunnioita ja sit siitä se pahenee ja pahenee. Tai sit se lähtee jostain mustasukkasuudesta,

mut kuitenkin, se on hyvin pientä se alku ja sitte se siitä raastuu tavallaan, et se yleensä se kierre on sitte se.” H.4., S.52.

Hastatteluissa väkivallan kierteestä puhuttiin myös nimittämällä sitä “ketjureaktioksi”. Sen sanottiin vaikuttavan siten, että jos on itse joutunut kärsimään perheväkivallasta aikaisemmin, käyttäytyy ihminen vaikeassa tilanteessa nimenomaan oppimallaan tavalla. Ainakin riski oman väkivallan käyttöön kasvaa, jos on itse ollut aiemmin perheväkivallan uhrina. Lastentarhanopettajien mielestä perheväkivallan malli vaikuttaa myöskin helposti lapsen persoonaan ja siirtyy tämän toimintamalliksi tai taipumukseksi käyttäytyä väkivaltaisesti myöhemmin omassa elämässään.

“...lapsella tää sama kierre voi jatkua sitten, jos ei sitä joku jossain vaiheessa katkaise ja saa tälle lapselle niinku hyviä malleja aikaseks.” H.3., S.44.

Lastentarhanopettajien mielestä kuitenkin fyysinen väkivalta perheessä tulee herkemmin esille kuin psyykinen väkivalta. Tähän sanottiin olevan syynä sen, että fyysinen väkivalta näkyy ja kuuluu myös perheen ulkopuolelle. Henkinen väkivalta ei yleensä näy, vaan se osataan peittää paremmin ja pitää perheen sisäisenä asiana. Henkinen väkivalta voi olla kuitenkin paljon rankempaa uhrille kuin fyysinen väkivalta.

“...onhan sekin kuluttavaa, jos vuoskausia toinen kokoajan kontrolloi tekemisiä ja harrastuksia ja menoja.” H.4., S.53.

Haastateltavat eivät maininneet olevan suurta eroa siinä, onko perheväkivalta muodoltaan tai tekotavaltaan erilaista *kaupungissa tai maaseudulla*. Joitakin eroja väkivallan muodossa ja tekotavassa arveltiin kuitenkin olevan. Esimerkiksi eräs lastentarhanopettaja vastasi, ettei hänen tiedossa ollut sellaisia väkivaltatapauksia maaseudulta, joissa olisi käytetty henkistä väkivaltaa. Myös toisen haastateltavan mielestä maalla väkivalta on näkyvää, luonteeltaan lähinnä fyysistä väkivaltaa.

“...maalta ainakin kuuluu näit tämmösiä rajumpia, sillon kun on kyseessä tämmöset isot aikuiset pojat perheessä, niin näitä väkivallan tekoja ja perheväkivaltaa, et ne tuntuu, et ne on fyysistä

rajumpaa siellä. Et kaupungissa se tietysti peittoutuu tähän yleiseen muuhun nuorison käyttäytymiseen ja tämmöseen.” H.3., S.43.

Haastattelemi lastentarhanopettajat tiesivät perheväkivallan muodoista fyysisen ja psyykkisen väkivallan sekä kertoivat näistä joitakin esimerkkejä. Myös Pertun ym. (1998, 4) tutkimuksessa ja Taskisen (1993, 15-20) eri lähteistä kootussa luettelossa nousivat esille nämä samat väkivallan muodot sekä myös samantyyppisiä esimerkkejä.

Vaikka haastateltavien mielestä jonkinlaista henkistä väkivaltaa esiintyy jokaisessa perheessä, määrittävät lastensuojelutyössä tai turvakodeissa työskentelevät työntekijät perheväkivallaksi kuitenkin vain sellaisen väkivallan, joka on jatkuvaa ja usein toistuvaa (Straus 1991, 19). Haastateltavien vastauksista käy ilmi myös, ettei henkinen väkivalta tule perheissä niin helposti esille kuin fyysinen väkivalta. Sen sanottiin olevan kuitenkin monesti paljon pahempaa kuin fyysinen väkivalta on. Myös Briere (1992, 30) viittaa siihen, miten henkinen väkivalta voi olla pahempaa kuin fyysinen väkivalta.

Lastentarhanopettajat puhuivat myös sellaisesta henkisestä väkivallasta, joka ilmenee vanhempien välinpitämättömyytenä tai tiukkana kurina lasta kohtaan. Myös Paavilaisen (1998, 40-41) tutkimustulosten mukaan tämän tyyppinen lasten kaltoinkohtelu on osa perheväkivaltaa. Samoin Jaffe (1990) näkee lapsiin kohdistuvana epäsuorana väkivaltana sen, että äiti heijasta itseensä kohdistuvan väkivallan lapsiin äärimmäisen tiukkana kurina (Wolak ja Finkelhor 1998, 82).

Haastatteluissa väkivallan jatkuvan uhkan sanottiin olevan myös henkistä väkivaltaa. Paavilaisen (1998, 86) tutkimuksesta käy ilmi, miten väkivallan jatkuva pelkääminen lapsuudessa vaikuttaa aikuisen toimintaan ja ajatuksiin myöhemmin elämässä. Lastentarhanopettajat kertoivat haastatteluissa siitä, miten lapset saattavat tuntea olevansa “riippoja” tai “vanhempien onnen esteitä”. Saman asian toteavat myös Törrönen (1994, 65) sekä Perttu ja Söderholm (1998, 7).

Lastentarhanopettajien mielestä väkivallan kierre tarkoittaa sitä, että väkivalta raaiuu, mitä kauemmin väkivaltaa on käytetty perheessä. Straussin (1992, 421) tutkimustulokset osoittavat väkivallan kierteestä sen, että väkivallan raakuus ja se, kuinka kauan uhri on joutunut kärsimään häneen kohdistuneesta väkivallasta, voivat osaltaan vaikuttaa väkivallan käyttöön sukupolvesta toiseen. Haapasalon (1999, 11) tutkimuksesta

käy ilmi hieman toisenlainen tapa ymmärtää väkivaltaisuuden olevan tietynlainen kierre. Hänen tutkimustulostensa mukaan väkivallan kierteessä on nimittäin kyse siitä, että yleensäkin sellaiset vanhemmat, jotka ovat itse joutuneet väkivallan uhreiksi lapsuudessaan, ovat herkemmin väkivaltaisia myös omille lapsilleen. Väkivallan kierre ymmärrettiin lastentarhanopettajien vastausten mukaan myös hyvin samantapaisesti kuin Haapasalon tutkimustulokset osoittivat.

Vaikutukset

Vastauksissa perheväkivallan *fyysiset vaikutukset* nimettiin “fyysisiksi vammoiksi”. Siis, jos perheväkivalta aiheuttaa lapselle fyysisiä vammoja, haastateltavien mukaan se vaikuttaa myös lapsen kasvuun: lapsi ei ehkä kasva kuten pitäisi.

Haastateltavat katsovat, että perheväkivalta vaikuttaa kuitenkin eniten lapsen *henkiseen* kehittymiseen. He sanoivat perheväkivallan vaikuttavan nimenomaan lapsen minuuden kehittymiseen ja itsetunto saattaa kärsiä; siis kuinka hyvä tai huono lapsi tuntee olevansa sekä kuinka hän kokee kelpaavansa toisille. Perheväkivalta voi vaikuttaa myös kaikkiin niihin mahdollisuuksiin, mitä lapsesta saattaisi joskus tulla. Lapselle voi helposti tulla tunne, ettei hänestä ole mihinkään. Vanhemmat ovat saattaneet jopa sanoa lapselle, ettei hänestä tule mitään. Henkinen väkivalta vaikuttaa lisäksi siten, että lapsesta voi tulla aloitekyvytön ja alisuoriutuja.

“...myöhemmässä elämässä, ni siltä lapselta saattaa jäähä, taikka siltä ihmiseltä saattaa jäähä paljon semmosia asioita, mihinkä kyvyt ois riittäneet, ni ne jää sit kokonaan käyttämättä elikkä tulee semmonen eräänlainen alisuoriutuja monessa asiassa.” H.2., S.23.

Esimerkkinä eräs lastentarhanopettaja kertoi lapsiryhmässään olevasta lapsesta, johon hän arveli perheväkivallan näkemisen ja aistimisen vaikuttaneen siten, että lapsi joutui ottamaan perheessä vastuun monista asioista. Lastentarhanopettajan mielestä lapsella oli hänelle kuulumattomia “turhia huolia” kotona tapahtuvista asioista. Lapsi oli tavallaan

kuin kyseisen perheen aikuinen: käyttäytyi todella hyvin ja oli kohtelias. Lastentarhanopettajan sanojen mukaan tämä lapsi oli “liian hyväkäytöksinen lapsi”.

“...laps ei uskalla olla oikeen tavallinen laps. Se ei uskalla niinkun heittäytyä siihen lapsen rooliin, ku se tajuaa, et ne vanhemmat on niin heikoilla. ...tää tämmönen niinku tosi vastuullisuus, et se on niinku kaikesta, et se ei oo enää niinku lapsenomainen.” H.5., S.64.

Vastauksissaan lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että lapsi projisoi perheväkivallan mallia kotoaan itseensä. He arvelivat, että lapsella täytyy olla epävarmempi kuva itsestään, jos hän ei ole saanut terveen perheen mallia tai oppinut kotona, miten asioita ratkotaan väkivallattomin keinoin.

“...siinä tulee lapselle se malli, et se on hyväksyttävää, et jos isä lyö äitiä tai äiti isää, niin pakkohan lapsen on ajatella, jos niinku nuoki aikuiset sitä tekee, ni, senhän täytyy olla sillon hyväksyttävää.” H.4., S.55.

Kodin roolimallit vaikuttavat ilman muuta siihen, käyttäytyykö lapsi väkivaltaisesti vai ei. Sukupuolten välillä on kuitenkin ero, miten ja missä muodossa väkivalta tulee esille tytöillä ja pojilla.

“...kyllä pojilla yleensä on rajummat otteet. ...ne tappelee reilusti ja sitte se asia on pois päiväjärjestyksestä... ...tytöillä tulee enemmän niitä “me ei olla sun kanssa –juttuja”... Tytöt pystyy just niinku selän takana tekemään niitä omia juoniaan, et se on sitä henkistä.” H.2., S.25.

Lastentarhanopettajien mielestä lapselle on myöskin epäsuotuisampaa, jos hän näkee vanhempiensa välistä, esimerkiksi fyysistä väkivaltaa, kuin että häntä itseään lyötäisiin. Lapsen sanottiin kokevan valtavaa syyllisyyttä siitä, mitä hän joutuu näkemään ja se saattaa jopa aiheuttaa traumoja lapselle. Lastentarhanopettajien käsitysten mukaan lapsi kestää paremmin itsensä kurituksen ja pitää sitä oikeampana kuin vanhempiensa keskinäistä väkivaltaa.

Ihmiselle saattaa aiheutua pahoja traumoja, jos hän on kokenut lapsuudessaan perheväkivaltaa. Kaikki ihmiset eivät löydä omaa kanavaa purkaa traumojaan ja väkivaltaan

liittyvät asiat kasautuvat mieleen. Eräs lastentarhanopettaja kertoi puolestaan esimerkin lapsesta, jonka kotona on väkivaltaa. Kyseinen lapsi kertoi erikoisia juttuja, joista ei aina lastentarhanopettajan mukaan tiedä, mitä ne tarkoittavat. Hänen mielestään perheväkivalta on antanut oman "leimansa" kyseiselle lapselle siten, että lapsi on ottanut omaksi tavakseen purkaa kodin tapahtumia kertomalla outoja juttuja.

Haastatteluissa mainittiin myös siitä, että lapsi on ainut perheenjäsen, joka ei voi lähteä pois väkivaltaisesta kodistaan, vaikka haluaisikin. Vanhemmat voivat kyllä lähteä, kun eivät enää kestä väkivaltaisuutta jonkun perheenjäsenen taholta. Lapsi puolestaan joutuu ottamaan kaikki "iskut" vastaan ja on yksin vaikeassa tilanteessa. Toisaalta perheväkivallan käyttö nähtiin perheessä myös niin, ettei se, mitä lapsi on kotonaan nähnyt tapahtuvan, välttämättä vaikuta lapsen päivittäiseen elämään mitenkään juuri sillä hetkellä. Monesti perheväkivaltaa kohdannut lapsi saattaa unohtaa vaikeat asiat tapahtumahetkellä ja käsittelee niitä vasta myöhemmin elämässään, esimerkiksi aikuisena puhumalla toisten kanssa tapahtuneesta.

Lastentarhanopettajat olettivat, että perheväkivalta voi vaikuttaa kielteisesti lapsen kasvuun. Hartupin (1989, 121) mukaan mikä tahansa väkivalta vaikuttaa lapsen kehitykseen. Myös Pertun ja Söderholmin (1998, 7) mukaan perheväkivalta vaikuttaa lapsen kasvuun, kehitykseen ja terveyteen. Briere (1992, 25, 31) ja Taskinen (1993, 70-71) mainitsevat perheväkivallan näkyvän lapsen itsetunnon alenemisena ja masentuneisuutena. Näitä perheväkivallan psyykkisiä vaikutuksia toivat esille myös haastatteleman lastentarhanopettajat.

Lastentarhanopettajat kertoivat vanhempien henkisen väkivallan lasta kohtaan olevan sellaista, että vanhemmat eivät usko lapsen kykyihin, jolloin lapsen itsetunto kärsii. Perheväkivallan sanottiin vaikuttavan lapseen siten, että hänestä tulee alisuoriutuja. Myös Paavilaisen (1998, 86) tutkimustuloksista käy ilmi samanlaisia perheväkivallan vaikutuksia lapseen kuin edellä on mainittu.

Lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että kotona tapahtuva väkivalta vaikuttaa lapseen siten, että hän projisoi perheväkivallan mallia itseensä. Tämä käy ilmi myös Straussin (1992, 410) ja Haapasalon (1999, 11) tutkimustuloksista. Kearneyn (1999, 292-293) tutkimustulokset puolestaan osoittavat, miten perheväkivallasta kärsivä lapsi saattaa

huolehtia liikaa aikuisten vastuulle kuuluvista asioista (ks. myös Heinänen 1993, 238). Myös eräs haastateltava kertoi esimerkin lapsen liiallisesta vastuun ottamisesta perheessä.

Sukupuolten välillä nähtiin olevan eroja väkivaltaisessa käyttäytymisessä myös lastentarhanopettajien vastausten mukaan. Bentovim (1995) sekä Wolak ja Finkelhor (1998) viittaavat eri tutkijoiden saamiin tuloksiin, joiden mukaan sukupuolten välillä näyttäisi olevan eroja perheväkivallan vaikutusten ilmenemisessä eri sukupuolta olevissa lapsissa.

Lastentarhanopettajien vastauksista käy ilmi, että lapset pitivät itsensä kuritusta enemmän oikeutettuna kuin vanhempiansa välistä väkivaltaa. Myös Kearneyn (1999, 291) sekä Rosenbergin ja Rossmanin (1990, 190) tutkimusten mukaan lapsi saattaa nimenomaan tuntea vihaa itseään kohtaan, koska ei pysty vaikuttamaan vanhempiansa välisen väkivallan loppumiseen. Jaffen (1990) sekä Rosebyn ja Johnstonin (1995) mukaan, erityisesti esikouluikäiset lapset tuntevat vastuuta vanhempiansa välisestä väkivallasta (Wolak ja Finkelhor 1998, 88).

Jokin fyysinen vaara tai muu väkivallan uhka voi laukaista lapsella post-traumaattisen stressireaktion (PTSD) eli traumaperäisen stressireaktion ja aiheuttaa traumaattisen kriisin (Wolak & Finkelhor 1998, 82; ks. myös Bentovim 1995, 230 sekä Perttu & Söderholm 1998, 6). Jos vanhemmat eivät siis esimerkiksi usko lapsensa kykyihin, tue häntä myönteisesti tai häneen kohdistuu väkivaltaa, vaikuttaa se Bentovimin (1995, 46) mukaan traumatisoivasti lapseen. Myös lastentarhanopettajien mukaan lapsen kokemana perheväkivalta tai jopa johonkin muuhun perheenjäseneseen kohdistuneen väkivallan näkeminen saattavat aiheuttaa lapselle traumoja. Vastauksissaan haastateltavat eivät varsinaisesti kuitenkaan tuoneet ilmi traumaattisen kriisin tai PTSD:n tuntemistaan.

Perheväkivallan kohde

Yleensä perheväkivalta on lastentarhanopettajien näkemyksen mukaan isän tekemää ja kohdistuu äitiin. Myös perheen äiti voi olla väkivaltainen isää kohtaan. Perheväkivalta ei haastateltavien käsitysten mukaan yleensä kohdistu niinkään lapsiin, mutta voi kohdistua

myöskin lapsiin joko välillisesti tai välittömästi. Myös perheen sisarukset voivat olla väkivaltaisia toisiaan kohtaan tai lapset vanhempiaan kohtaan.

“...vasten yleisiä käsityksiä, äiti kohdisti väkivallan isään, et ei se kohdistunu lapsiin, mut se oli siinä perheessä.” H1. S.1.

“...kyl se melkeen niin on, et jos isä pahoinpitelee vaimoonsa niin hyvin herkästi myöskin lasta tai sit et äiti menee väliin, ku isä esimerkiks kurittaa lasta äidin mielestä liian kovasti tai sitte se, et kun äiti joutuu kokoajan henkisesti ahtaalle puolison suhteen, niin sitte äiti saattaa reagoida siihen tavallaan siirtämällä sen käytöksen lasta kohtaan.” H.4., S.53.

Lastentarhanopettajien käsitykset perheväkivallan eri kohteista olivat yhteneväisiä Strausin (1991, 17) sekä Stetsin ja Strausin (1992, 154-155) tutkimustulosten kanssa. Myös Straussin ja Smithin (1992, 254) tutkimustulosten mukaan on todennäköistä, että jos vanhemmat ovat väkivaltaisia toisilleen, kohdistuu väkivalta myös herkästi lapsiin. Paavilaisen (1998, 76) tutkimuksen mukaan väkivallan kohdistuminen toisiin perheenjäseniin ja sen heijastuminen sitä kautta lapsiin on nimenomaan juuri epäsuoraa perheväkivaltaa. Paavilaisen (1998, 72-73) tutkimustulokset osoittivat myöskin, että vanhempien välinen väkivalta heijastuu herkästi lapsiin myös siten, että sisarukset ovat väkivaltaisia toisiaan kohtaan. Aikuiset lapset saattavat lisäksi olla väkivaltaisia ikääntyneitä vanhempiaan kohtaan; tämä voi ilmetä esimerkiksi taloudellisena väkivaltana (mm. Perttu ym. 1998, 4; Taskinen 1993, 15-20).

Perheväkivallan yleisyys

Lastentarhanopettajat eivät osanneet sanoa mitään lukumääriä, kuinka monissa perheissä väkivaltaa käytettäisiin. Jos he olivat havainneet työuransa aikana, että perheväkivaltaa käytetään jossain perheessä, olivat tällaiset tapaukset kuitenkin harvalukuisia.

“...ei sitä usein törmää siihen asiaan...” H.2., S.14.

Arveltiin, ettei perheväkivalta ole kovin yleistä, mutta sitä olisi kuitenkin enemmän kuin ennen. Tähän syynä arveltiin olevan esimerkiksi se, että nykyään sellaisia riskitekijöitä on enemmän, jotka saattavat aiheuttaa väkivaltaa perheissä.

Eräs lastentarhanopettaja kertoi olleensa neljä vuotta töissä päiväkodissa, jossa hän työskenteli haastattelun tekohetkellä. Koko aikana hänelle oli tullut vastaan vain yksi perheväkivaltatapaus. Tähän hän kuitenkin lisäsi tietävänsä, että jos on töissä jossain toisessa päiväkodissa muulla alueella, perheväkivaltatapauksia tulee varmasti paljon useammin esille. Toinen lastentarhanopettaja puolestaan muisti kuulleensa perheväkivaltaan liittyvässä koulutuksessa, että prosentuaalisesti suuri joukko naisista joutuu avo- tai aviopuolisonsa pahoinpitelemäksi elämänsä aikana. Vastausten mukaan joskus on sellaisia lapsiryhmiä, joissa ei tule ilmi yhtään perheväkivaltatapausta koko toimintavuoden aikana, joskus puolestaan ryhmässä saattaa olla monta sellaista lasta, joiden vanhemmat ovat väkivaltaisia.

Arveltiin, että aika moni ihminen syyllistyy perheväkivallan käyttöön nykyään. Vastausten mukaan perheväkivalta on paljon yleisempää, kuin mitä yleisesti uskotaan. Vain harva perheväkivaltatapaus tulee nimittäin ilmi. Perheväkivallan yleisyyttä on vaikeaa tietää juuri siksi, että perheväkivalta on sellainen asia, josta ei haluta puhua perheen ulkopuolelle.

Lapset eivät yleensä halua puhua kenenkään kanssa kotona tapahtuvasta väkivallasta. Eräs haastateltava kertoi, ettei olisi tiennyt perheessä käytettävän väkivaltaa, jos perheen äiti ei olisi kertonut sitä hänelle. Ryhmässä olevasta lapsesta ei nimittäin huomannut ulospäin ollenkaan, että perheen isä oli väkivaltainen. Lastentarhanopettajat tiesivät myös, että perheenjäsenet häpeävät, jos omassa perheessä käytetään väkivaltaa. Eräs haastateltava oletti ryhmässään olevan lapsen kokevan suurta ristiriitaa ja häpeää siitä, että hänen isänsä on väkivaltainen; mieshän on lapsen isä, jota lapsi rakastaa. Lastentarhanopettajat tiesivät uhrin kokevan kuitenkin vielä enemmän häpeää kuin väkivallan tekijän. Lapsien sanottiin suojelevan vanhempiaan ja puolisoita toisiaan siten, että väkivallan käytöstä perheessä ei puhuta ulkopuolisille mitään. Näin oma koti ja perhe yritetään pitää "pystyssä" viimeiseen saakka.

”...mä tiedän sen yhen perheen, niin sehän oli ihan kauhee paikka sille isälle, vielä että mies on niinku nyrkin alla kotona. Sehän melko varmasti kesti tosi pitkään ennen kuin sitä pystyttiin selvittämään.” H1., S.3.

“Lapset on kyllä hirveen pitkään, se oli niin pieni, et se ei osannu peittää, mut lapset on hirveen pitkään suojelevia omia vanhempiaan kohtaan. Ne ei kyllä täällä varmasti ensimmäisenä puhu sitä tilannetta semmosena, kun se on ollu, et se täytyy olla tosi ahdistavaa.” H.5., S.60.

“Että mitä siellä neljän seinän sisällä tapahtuu, se on niin pyhää, että se ei kyllä kulkeudu aina niinku ees naapureiden tietoon. Ja se on niin noloa siellä perheessä, että sitä ei niinku välttämättä kyllä mennä heti puhumaan.” H.5., S.68.

Perheväkivaltaa käytetään sekä maalla että kaupungissa asuvissa perheissä. Eron maaseudun vähemmän väkivaltaisuuteen tuo kuitenkin se, että maalla asuu vähemmän ihmisiä ja perheitä. Maalla perheväkivaltatapaukset eivät ehkä niinkään tule ilmi. Eräs haastateltava kertoi, että hänen paikkakunnallaan vallalla on “suojelumenttaliteetti”: koko yhteisö saattaa tietää jossakin suvussa tai perheessä käytettävän väkivaltaa, mutta kukaan ei puutu siihen; asiaa tavallaan suojellaan, eikä siihen uskalleta puuttua.

Kaupungissa sanottiin olevan enemmän väkivaltaa kuin maalla. Syiksi mainittiin kaupunkielämän “hektisyys”, että kaupungissa ihmisillä on koko ajan kiire, töitä tehdään paljon ja rahan tienaaminen menee perheen edelle. Arveltiin, että perheväkivaltatapaukset eivät tule niin helposti ilmi maalla, koska kaikki lapset eivät ole siellä päivähoitossa. Lasten päiväkodista hakutilanteet saattaisivat nimittäin paljastaa, jos perheessä käytetään väkivaltaa.

Maalla väkivaltaa ajateltiin olevan siis vähemmän, mutta asiasta ei oltu varmoja. Syynä oletettiin olevan sen, että maalla ihmiset ovat enemmän kiinnostuneita toistensa asioista. Kaupunkielämän sanottiin olevan rasittavampaa ja ongelmat, esimerkiksi työttömyys ja kiire, kasautuvat enemmän kaupunkiin.

“...tietäähän sen, että tää kaupunkielämä on paljon rasittavampaa. Työttömänä on helpompi maalla olla, missä on lumityöt tai kissat ja koirat hoidettavana, kai se on sitten helpompaa.” H.3., S.42.

Lastentarjanopettajat sanoivat perheväkivallan peittyvän kaupungissa myös ihmisten välinpitämättömyyteen. Kaupunkilaisia ei kiinnosta toisten ihmisten asiat eikä kaupungissa tavallaan edes saa olla kiinnostunut toisten asioista. Ihmiset ovat kaupungissa kiireisempiä kuin maalla, jolloin toisten asioista ei edes keretä olla kiinnostuneita. Hankalia ja vakavia asioita jotenkin “hyssytellään” erään lastentarhanopettajan mukaan.

Heiskasen ja Piispan (1998, 59) tutkimuksessa Johnson (1996) selittää perheväkivallan yleisyyden eroja maalla ja kaupungissa samantyyppisillä asioilla kuin haastattelemani lastentarhanopettajat vastauksissaan kertoivat.

Vaikka lastentarhanopettajien haastatteluissa ei tullut ilmi mitään lukumääräisiä tietoja tai arvioita perheväkivallan yleisyydestä, käy Pertun (1999, 23) kyselytutkimuksesta ilmi, että 49 prosenttia kaikista tutkimuksen tekoaikana tehdyistä väkivaltatapauksista oli parisuhdeväkivaltaa ja 19 prosenttia oli vanhempien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa. Perheväkivalta on siis melko yleistä Pertun (1999) tutkimuksen mukaan.

Kuten lastentarhanopettajat kertoivat, perheenjäsenet häpesivät ja pelkäsivät perheväkivallan ilmituloa. Myös Kearneyn (1999, 291) tutkimuksen mukaan lapsi pelkää sitä, ettei hän saa olla vanhempansa kanssa, jos ulkopuoliset saavat tietää perheen väkivaltatilanteesta. Pertun (1999, 16) tutkimustulosten mukaan lapsi pelkää myös sellaisissa tilanteissa, joissa hän joutuu jättämään vanhemmat keskenään: lapsi pelkää isän pahoinpitelevän äitiä, jos hän ei ole suojelemassa. Ainakin Paavilaisen (1998, 75-76) tutkimustuloksista käy ilmi, että perheessä tapahtuva väkivalta pyritään salaamaan ulkopuolisilta, aivan kuten lastentarhanopettajatkin haastatteluissa kertoivat.

Riskitekijöitä, jotka saattavat vaikuttaa perheväkivallan käyttöön perheissä

Haastatteluissa tuli ilmi monia tekijöitä, jotka saattavat lisätä väkivallan käytön riskiä perheessä. Tällaisiksi riskitekijöiksi mainittiin huumeiden ja alkoholin (runsas) käyttö, henkilökohtaiset psyykkiset ongelmat, kuten heikko itsetunto, tasapainottomuus, epävarmuus omasta tilanteesta ja paha olo.

“Jotenki musta tuntuu, että alkoholismi myös jotenki liittyy perheväkivaltaan, et ei aina, mut aika usein.” H.1., S.13.

Myös mielenterveysongelma nähtiin olevan sellainen tekijä, joka saattoi aiheuttaa esimerkiksi mustasukkaisuutta tai epäluuloa ja sitä kautta perheväkivaltaa. Molempien vanhempien työttömyys ja taloudelliset vaikeudet saattoivat lisäksi aiheuttaa perheenjäsenille turvattomuuden tunnetta, joka voi johtaa perheväkivallan käyttöön. Myös liian pieni asunto, jolloin perheenjäsenillä ei ole riittävästi omaa tilaa, voi johtaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen perhettä kohtaan. Perheväkivallan käytön riski kasvaa myös lasten ollessa pieniä.

“Et asiat rupee rullaamaan vaan tiettyä rataa, lapset jos on aina kotona, et ei oo päiväkodissa, niin kyllähän se käy pisemmän päälle koville.” H.3., S.43.

Toisen lapsen syntymä sekä vanhempien vuorotyö nähtiin riskitekijöinä. Myös talon rakentaminen on niin iso projekti, että perheväkivaltaa saatetaan käyttää herkemmin. Lisäksi vanhempien rikollinen toiminta voi olla yhteydessä perheväkivallan käyttöön.

Hätä toimeentulosta voi aiheuttaa myös sikäli väkivaltaa perheessä, jos vanhemmat eivät ole yhteisymmärryksessä rahan käytöstä. Eräs lastentarhanopettaja kertoi tästä esimerkin, jossa toinen vanhemmista oli tuhlaavainen ja toinen vanhemmista alkoi kontrolloida tämän rahan käyttöä. Tällainen saattaa helposti johtaa toisen alistamiseen. Lisäksi perheen isän väkivaltaisuus perhettään kohtaan saattaa johtua nimenomaan hänen omasta avuttomuuden tunteestaan: hän ei esimerkiksi työttömyytensä vuoksi pysty turvaamaan perheensä toimeentuloa, vaikka haluaisikin.

Sellaisissa perheissä, joissa on huonompi palkka- tai koulutustaso, kuulutaan niin sanottuihin alempiin sosiaaliryhmiin tai perheissä on muuta epäsosiaalisuutta, saatetaan perheväkivaltaa käyttää herkemmin. Perheenjäsen, joka on väkivaltainen saattaa nimittäin itse kokea epäonnistuneensa niissä tavoitteissa ja haaveissa, joita hänellä on tulevaisuudesta ollut.

Perheväkivaltaa saatetaan käyttää kuitenkin myös sellaisissa perheissä, joissa vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja ja tietoa on paljon.

“...mä en usko, että se luettu tietokaan siihen auttaa. ...et se pitää sit ihan oikeesti tiedostaa mielessään se ongelma, mikä se sit onki, mikä sen laukasee. Et pelkästään se tieto, et se täytyy ihan oikeesti ajatella omassa päässään, et näin en halua toimia ja niinku mieltä jo seki valmiiksi, et sitte, kun se tilanne kohtaa, ni kuinka mä sitte toimin, että mä en oo väkivaltanen.” H.2., S.23.

“...se on se ihmisen niinku oma taso taas se korvien väli niin, taas vaihteeks, että kuinka on niinku sen oman minuutensa kasvattanut, niin kyllä se on se, mikä siinä kaikista eniten vaikuttaa. Että vaikka kuinka ois joku kakkakuski... ..voi ollakin, että joku tämmönen pitkälle koulutettu johtaja, jolla on omaa traumaa jossakin, niin onkin sit se, joka hakkaa perhettään, eikä se kakkakuski.” H1., S. 4.

Palkka- tai koulutustasolla ei siis nähty olevan merkitystä siihen oliko perheessä väkivaltaa. Väkivaltaa sanottiin käytettävän kaikissa yhteiskuntaluokissa. Ajateltiin kuitenkin, että lukeneet tai sivistyneet ihmiset käyttäisivät enemmän nimenomaan henkistä väkivaltaa perheenjäseniään kohtaan. Raskasta ruumiillista työtä tekevä mies turvautuisi puolestaan enemmän fyysiseen väkivaltaan.

Haastateltavat olivat havainneet, että joissakin perheissä saattaa näyttää ulkoisesti kaikki olevan hyvin, vaikka näin ei todellisuudessa olisikaan. Myös niin sanotuissa “hyvissä perheissä” saatetaan lastentarhanopettajien käsitysten mukaan käyttää väkivaltaa.

“...ne kaikkein pirullisimmat isät saattaa ollakki ulospäin tosi fiksuja, mukavia, sosiaalisia, niinsanottuja hyviä isiä ja heil on tämmönen rooli sitten kotona omaa vaimoa ja omaa perhettä kohtaan.” H.6., S.79.

Vaikka vanhemmat veisivät lapsensa monenlaisiin harrastuksiin ja heillä olisi rahaa ostaa lapsillensa kaikenlaista, monenlaisia ongelmia saattaa silti ilmetä. Aikuisen läsnäoloa ei voi korvata rahalla. Myös liian kunnianhimoiset, esimerkiksi oman työelämän, tavoitteet ja sen kautta muiden asioiden etusijalle asettaminen saattavat lastentarhanopettajien mielestä vaikuttaa perheen hyvinvointiin ja ihmissuhteisiin. Nykyajan työelämä on myös sikäli vaativaa ja rankkaa, että vanhemmat joutuvat tekemään kaikkensa töissä, eikä perheen kanssa sitten enää jaksetakaan olla.

“...tämmöinen vanhempien uraputki-ajattelu on yks sellanen, että mennään tiettyä linjaa pitkin ja sit huomataankin, että tässähan mennään kovin kauaksi toisistaan. Kenties on sit löydetty uusia kumppaneita ja sit huomataan, et perhe ei toimi ja se on menny tämmöseks kaaokseks.” H.3., S.43.

“...et mun mielestä nyky-yhteiskunnassa ihan yhtä suurta väkivaltaa lasta kohtaan on tavallaan se, että ollaan jossakin oravanpyörässä ja ei oo lapselle aikaa, eikä huomioo, eikä paljon muutakaan. Että ei niinku kohdata sitä lasta ollenkaan niinku tunnetasolla eikä näin, että... Tai sit sellanen ihan selvä välinpitämättömyys lasta kohtaan...” H.4., S.52.

Vanhempien väkivaltainen malli ja liian tiukka kuri, opettavat lapsia väkivaltaiseen käyttäytymiseen myöhemmin elämässään. Lapset altistuvat väkivallan mallille nykyään myös joidenkin TV-ohjelmien sekä play station- ja pc-pelien kautta. Myös koulumaailma on nykyään kova sekä kaveripiiri saattaa lisäksi olla sellainen, että heidän kauttaan väkivaltaiset käyttäytymismallit välittyvät lapsille.

Kun perheessä on joku kriisivaihe menossa, esimerkiksi vanhemmat ovat päättäneet erota, saatetaan väkivaltaa käyttää perheessä herkemmin.

“...kun isä sai sitten tietää, et äidillä oli myös uus miesystävä ja hyvin vakavasti otettava ja näin, niin se oli niinku tälle isälle liikaa ja sitten hän pahoinpiteli vaimon.” H.3., S.43.

Yksinhuoltajat saattavat myös olla väkivaltaisempia lapsiaan kohtaan kuin ehjissä perheissä ollaan. Lisäksi vastauksista kävi ilmi, että isä- tai äitipuolet voivat olla väkivaltaisempia perheen lapsia kohtaan.

Perheväkivaltaa arvaltiin käytettävän yleisimmin sellaisissa perheissä, joissa myös vanhempien oma perhetausta on rikkonainen tai väkivaltainen. Väkivallan käytön malli on siis tullut kotoa, lapsuuden kokemusten kautta. Ihminen, jonka kotona on käytetty väkivaltaa, ei kuitenkaan vältämättä ole väkivaltainen. Liian tiukkoihin tilanteisiin joutuminen saattaa kuitenkin vaikuttaa tähän henkilöön siten, että hän alkaakin käyttäytyä sellaisten väkivallan mallien mukaan, joita hän on kotoaan saanut. Aviopuolisoiden edelliset kokemukset voivat lisäksi vaikuttaa siihen, kuinka herkästi väkivaltaa käytetään nykyisessä suhteessa.

Haastatteluissa tuotiin ilmi myös vanhempien uusavuttomuus lasten kasvatuksessa. Nykyäänhän on paljon vapaan kasvatuksen isiä ja äitejä, joiden lapset ohjailevat vanhempiaan liikaa. Yleensä jossain vaiheessa myös "vapaan kasvatuksen vanhemmille" tulee raja vastaan ja he ottavat ohjat omiin käsiinsä. Näissä tilanteissa kyseiset vanhemmat saattavat herkästi olla väkivaltaisia lapsilleen. Toisen nykyajan ilmiön sanottiin olevan myös se, että vanhemmat kokevat lapsensa suureksi taakaksi ja liian työläiksi. Lasten kanssa ei jakseta olla.

Perheväkivallan tekijä ei ole kuitenkaan kaikille ihmisille tai aina väkivaltainen. Näin ollen väkivalta kohdistuu yleensä vain omiin perheenjäseniin. Väkivallan tekijän käyttäytyminen liittyykin yleensä perheen kokonaistilanteeseen.

"Just tässä tulee taas mieleen, että se on se mies, joka jää sitten, jos on hyvin vahva nainen, se jää sinne naisen sanan alle ja sit se joutuu näyttämään nyrkein, että kyllä mäkin jotain osaan ja oon sua vahvempi, kun oon mies..." H1. S3.

Muun muassa Straussin ja Smithin (1992, 260), Paavilaisen (1998, 65-66, 81) sekä Haapasalon ja Aaltosen (1999,15) tutkimuksista käy ilmi niitä riskitekijöitä, joista lastentarhanopettajatkin kertoivat haastatteluissa.

Edellä mainittujen tutkijoiden (Haapasalo & Aaltonen 1999, 15; Paavilainen 1998, 81 sekä Straus & Smith 1992, 260) tutkimustulokset osoittavat, että nimenomaan alkoholin käyttö on eräs riskitekijä, joka lisää perheväkivallan käytön riskiä. Paavilaisen (1998, 65-66) tutkimustulosten mukaan puolestaan monilapsisuus on eräs riskitekijä perheväkivallan käytölle. Hänen mukaan kuitenkin vanhempien koulutus ja sosiaalinen asema ei vaikuta siihen, käytetäänkö perheessä väkivaltaa vai ei. Haapasalon ja Aaltosen (1999, 15) tutkimusten mukaan taas esimerkiksi lapsen yksinhuoltajana oleminen saattoi lisätä väkivallan käyttöä perheessä. Kuitenkin heidän tutkimuksessaan mukana olleet henkilöt, jotka olivat väkivaltaisia lapsilleen, olivat muun muassa vähemmän koulutettuja ja huonommassa asemassa taloudellisesti kuin tutkimuksen vertailuhenkilöt.

Lapsen oikeuksia ja etua koskevien lakien tuntemus

Haastattelemi lastentarhanopettajat tietävät lasten etua ja oikeutta koskevien lakien olemassaolosta. Useimmat eivät kuitenkaan muistaneet, mitä kyseisissä laeissa sanotaan.

“...varmaan oon ehkä nähny ne ja ehkä joskus lukenu lävitse...” H.1., S.7.

Lakeja ei myöskään muistettu nimiltä. Muutamissa vastauksissa jonkun lapsen oikeuksia ja etua koskevien lakien nimistä arveltiin olevan “Lapsen oikeuksien laki”. Eräs lastentarhanopettajista vastasi epävarmasti erään lain olevan lastensuojelulaki, muutama muu muisti varmuudella nimen oikein. Päivähoitolaki mainittiin vastauksissa myös. Lapsen oikeuksien yleissopimusta ja lapsen oikeuksien julistusta ei kuitenkaan mainittu.

Ehkä lastensuojelulain tärkein, lastentarhanopettajia toimintaan velvoittava asia, muistettiin kuitenkin. Vastajat tiesivät nimittäin, että he ovat ammatissaan ilmoitusvelvollisia perheväkivaltatapauksista lastensuojeluviranomaisille sekä eteenpäin. Yksi haastateltava, joka tiesi, mihin lastensuojelulaki häntä velvoittaa, mainitsi myös päivähoitohenkilökunnan vaitiolovelvollisuudesta. Eräs lastentarhanopettaja kertoi tietävänsä lastensuojelulaista, että sen mukaan lapsen hyvinvointi menee vanhempien tahdon, toiveiden ja tekojen ohii. Päivähoitolaista muistettiin, että päiväkodinhenkilökunnan eräänä tehtävänä on perheen tukeminen ja että kaikilla lapsilla on nykyään oikeus päivähoitopaikkaan.

Paikat, joista lastentarhanopettaja voi hakea apua perheen väkivaltilanteeseen

Vastauksista esille nousi ainakin seuraavia paikkoja tai yhteistyötahoja, joihin lastentarhanopettajat ottaisivat yhteyttä, jos havaitsisivat, että jossain perheessä käytetään väkivaltaa: lastensuojeluviranomaiset, sosiaalityöntekijät, kriisikeskus Mobile, poliisi, perheneuvola, neuvola, psykologi ja erityislastentarhanopettaja. Lisäksi mainittiin oman päiväkodin työkaverit. Eräs lastentarhanopettaja mainitsi myös tietävänsä paikkana Mobilen miestenryhmän, josta isä, jos hän on perheväkivallan tekijä, voisi saada itselleen apua.

Myös Pertun (1999, 20-21) tutkimukseen osallistuneet työntekijät ohjaisivat perheväkivallan uhrin sosiaalitoimistoon, poliisille, kriisikeskukseen, perheneuvolaan tai psykologin vastaanotolle. Muita yhteistyötahoja kyseiseen tutkimukseen osallistuneiden mielestä olivat terveyskeskus, turvakoti, mielenterveystoimisto, psykiatrinen hoito, sairaala tai päihdehuolto. Viimeksi mainittuja yhteistyötahoja haastattelemani lastentarhanopettajat eivät maininneet lainkaan.

10.2 Tunnistaminen

Merkit lapsessa

Haastateltavat kertoivat havainneensa, että kotona tapahtuneen *fyysisen väkivallan merkkejä* ovat ulkoisesti havaittavat mustelmat tai muut jäljet kehossa. Fyysisesti perheväkivalta näkyy lapsessa myös robottimaisuutena, jolla tarkoitetaan sitä, ettei lapsi naura eikä juttele kuten lapset yleensä tekevät. Kotona tapahtunut fyysinen näkyy kuitenkin yleensä aina jollain tavalla lapsesta ulospäin.

Eräs merkki *psykkisen väkivallan* käytöstä perheessä sanottiin olevan se, että lapsi pelkää selvästi tietynlaisia tilanteita.

“Kun aikuiset sanoo joitakin asioita vähän kovemmin tai käyttäytyy sillä tavalla, että kun lapselle sanotaan asia, ja sitte jos lapsella ei tapahdukaan ja aikuinen menee, että: “nyt mennään”, niin lapsen pelkoreaktiot on sen näkösiä, että niistä huomaa, että häntä on esimerkiksi lyöty.” H.3., S.39.

Eräs haastateltava kertoi esimerkkinä lapsen kohdistuvasta psyykkisestä väkivallasta sen, että lapsi kavahtaa helposti, kun joku ihminen nostaa kättään muussa tarkoituksessa kuin aikomuksenaan lyödä. Lapsen reagoititapa voi olla myös suojautuminen, vetäytyminen, pelästyminen ja käsien suojaksilaitto.

“Just nää tämmöset aikuisten luota vetäytymiset tiukoissa tilanteissa, suojautumiset.” H.3., S.40.

“...tässä nuoremmissa lapsessa oli aina, kun hänelle oltiin vihasia, tuli semmonen suojelureaktio elikkä hän laitto käsiä eteen ja hän odotti, et sieltä tulee jotain muuta, kun vihanen sana.” H.3., S.42.

Haastatteluissa tuli ilmi, että lapsen käyttäytyminen saattaa muuttua lisäksi pidättyväiseksi ja pelokkaaksi. Lapsen pelot nimettiin “selkäsaunan peloksi”. Eräässä haastattelussa kerrottiin esimerkkinä sellainen tapaus, jossa lastentarhanopettajalla oli epäilyjä väkivallan käytöstä perheessä: lapsi oli tehnyt päiväkodissa jotain kiellettyä ja asiasta täytyi henkilökunnan mielestä keskustella vanhempien kanssa. Tällöin lapsi oli mennyt paniikkiin pelätessään saavansa selkään ja sanonut, että isälle ei saa kertoa tapahtuneesta. Se, että lapsi ei ollut halunnut nimenomaan isän tietävän hänen tekemisistään päiväkodissa oli paljastanut isän olevan väkivaltainen kotona. Lastentarhanopettajat kertoivat saaneensa tietää perheessä käytettävän väkivaltaa myös siten, että lapsi kertoi, mitä kotona oli tapahtunut.

“Esimerkiks sellanen, että kerto useemmallekin aikuiselle semmonen kolmen vanha pikkupoika, et hyvin kuvaili, et isä, se ei ollu ees oma isä, vaan uus isä siinä, et löi äitiä ja äiti lenti sohvaan ja äitiin sattu. Tätä samaa kerto varmaan niinku parin viikon ajan.” H.5., S.60.

“...kun 5-vuotias pikkupoika puhu mulle, että isä tuli viime yönä meidän huoneeseen tulitikut ja bensakanisteri käessä ja uhkasi, että hän polttaa meidät kaikki.” H.6., S.78.

Lapsella saattaa ilmetä epäluuloa myös muita aikuisia kuin vain vanhempiaan kohtaan. Lastentarhanopettajat mainitsivat, että lapsen koko olemus saattoi olla sellainen, ettei hän osaa olla vapautunut. Lapsessa tämä näkyy muun muassa siten, ettei hän osaa suhtautua toisiin ihmisiin luottavaisesti tai olla toisen ihmisen kanssa normaalisti. Lisäksi lapsi voi olla selvästi ahdistunut ja pelokas sekä hän saattaa oireilla somaattisilla oireilla, kuten kasteluilla ja vatsakivuilla tai psykosomaattisilla oireilla. Lapsi saattaa myös taantua ja taantuessaan pitää kiinni edes joistakin tutuista asioista elämässään.

“...se ei saanu syötyä, esimerkiks se ei pystynykään nielasemaan. Se pelkäs ihan kauheesti, et ku se nielasee, et se tukehtuu. ...et se on ihan tavallisesti syöny aikasemmin, mutta nyt niinku ei syö...” H.5., S.64.

Perheväkivallasta kärsivä lapsi saattaa olla myös liian rauhallinen lapsi. Esimerkiksi perheessä tiedetään olevan isoja vaikeuksia ja perheväkivaltaa, mutta lapsi ei silti puhu päiväkodissa mitään kotona tapahtuneista asioista. Lapsi on vain hyvin varuillaan ja jatkuvasti levoton. Eräs lastentarhanopettaja kertoi esimerkin tällaisesta lapsesta: kun aikuiset puhuivat keskenään jotakin asiaa, lapsi saattoi tulla ihan lähelle kuuntelemaan, ettei hänestä vain puhuta. Lastentarhanopettajan kertoman mukaan lapsi oli rauhaton myös kotiinlähtöä odottaessaan, tullaanko häntä hakemaan päiväkodista vai ei. Lisäksi lapsi ei halunnut puhua mitään isästään; nimenomaan isä oli väkivaltainen kyseisessä perheessä.

“...kun toiset puhuu jotain isästä, niinku silmistä näkee, että se sillai jännästi vilkasee, että hän ei halua puhua omasta isästään.” H.5., S.61.

Kun kysyin, miten perheväkivallan eri muodot näkyvät tai miten tulevat esille lapsessa, sanottiin fyysisen ja psyykkisen väkivallan muodon näkyvän myös lapsen *toiminnassa ja käyttäytymisessä*.

Perheväkivaltaa kohdanneen lapsen leikkimisen sanottiin olevan erilaista kuin sellaisen lapsen leikki on, jonka kotona ei ole väkivaltaa. Tämä näkyy lapsessa esimerkiksi siten, ettei hän oikein osaa osallistua leikkeihin, vaan on syrjään vetäytyvä, ahdistuneen oloinen ja sulkeutunut. Lapsen leikeistä käy siis parhaiten selville, jos perheessä on tapahtunut jotain sellaista, mitä lapsi ei ymmärrä. Väkivaltaa on haastateltavien havaintojen mukaan enemmän mukana leikeissä sellaisilla lapsilla, joiden kotona ollaan väkivaltaisista kuin sellaisilla lapsilla, joiden kotona ei ole perheväkivaltaa. Perheväkivallasta kärsivä lapsi reagoi myös äkkipikaisesti lähes kaikkeen, varsinkin toisiin lapsiin. Lisäksi väkivaltaisesta kodista lähtöisin oleva lapsi suutahtaa kavereille helposti ihan pienistäkin asioista. Perheväkivallasta kärsivä lapsi ei pysty myöskään keskittymään leikkimään rauhassa pitkiä aikajaksoja. Kotona tapahtuva väkivalta saattaa näkyä lapsessa myös niin, että lapsi ei osaa leikkiä kaverin kanssa kunnolla, vaan saattaa lyödä toista täysin arvaamatta. Leikit voivat olla siis hyvinkin rajuja: lapsi saattaa hakata silmittömästi toista lasta tajuamatta edes itse, mitä on tekemässä.

“No, mä itte oon havainnu hyvin vähän leikeissä sitä, et kyl se tulee lähinnä tuolla vapaammissa tilanteissa, että et tota, joskus joissakin kotileikkitalanteissa huomaa, että tää laps leikkii äitiä tai isää, niin nukkelapsi saa kyllä sitten kyytiä ihan eri tavalla, mitä se on aikaisemmin saanu.” H.3., S.40-41.

“...meijän ryhmässä oli poika, ja just tästä pojasta näky, että isä oli aina semmonen iso machotyyppi, kun hän tuli leikkiin mukaan ja sit tää poika itte, kun leikki taas toista roolia, niin hän oli hyvin onneton pieni vauva, joka aina itki ja ne niinku vaihteli sillee, ne oli jotakin semmosia kummallisia juttuja...” H.3., S.41.

Psykkisen perheväkivallan merkinä mainittiin olevan myös sen, että lapsi kertoo täysin kuvitteellisia juttuja. Aikuinen tietää kuitenkin, etteivät ne ole totta. Väkivallasta ahdistunut lapsi kehittää siis helposti mielessään oman kuvitteellisen maailman ja kodin.

Yleensä kotona tapahtuva väkivalta näkyy lapsen käytöksen muutoksena erilaiseksi kuin se yleensä on; näiden muutosten sanottiin olevan isoja. Jos lapsen kotona on tai oletettiin olevan väkivaltaa, riippui vastausten mukaan perheen tilanteesta ja kyseisen lapsen luonteesta sekä persoonallisuudesta, käyttäytykö lapsi väkivaltaisemmin kuin sellainen lapsi, joka on väkivallattomasta perheestä. Lapsi siis voi olla väkivaltainen tai sitten ei ole. Lapsen reagoititapa perheväkivaltaan voi olla myös mitään puhumattomuus ja tekemättömyys tai hän saattaa reagoida perheväkivaltaan “käymällä ylikierroksilla”. Joka tapauksessa lapsen käytös on hyvin ailahtelevaa. Lisäksi mainittiin joitakin esimerkkejä, miten lapsi, jonka kotona oletetaan olevan väkivaltaa, käyttäytyy: lapsen puhe on rumaa, hän potkii, hakkaa ja riehuu huomattavan paljon.

“...joittenkin poikien kohdalla on ollu tämmönen lapsen oman väkivallan lisääntyminen eli hän tekee samaa toisille, kuin mitä hänelle on tehty. Lapsen puheessa saattaa kuulua samat, mitä isä on toistellu äidille, samat sanat tulee. Tietää, että noi ei oo sen lapsen omaa puhetta, ne on aikuisen puhetta, et laps vaan ulos niitä purkaa itsestään.” H.3., S.40.

“Kyl laps oirehtii ihan selvästi, jos perheessä on joku kriisi, niin se näkyy siinä lapsessa. Laps ei osaa sanoa sitä suoraan, mut se heijastuu, useinmiten.” H.6., S.80.

Eräässä tapauksessa merkki kotona tapahtuvasta väkivallasta oli myös se, että saman perheen pikkusisko käyttäytyy samalla tavalla kuin isoveljensä käyttäytyy. Perheväkivallan

käytön kerrottiin näkyvän myös isä-lapsi –suhteessa: esimerkiksi jos isän ja lapsen suhde ei ole kunnossa, lapsi ei ole iloinen, kun isä hakee hänet päiväkodista.

Perheväkivallasta kärsivä lapsi voi olla myös surumielinen, huumorintajuton sekä moneen asiaan vihaisesti suhtautuva. Psykkisesti lapsi saattaa reagoida olemalla masentunut ja passiivinen. Lapsen käytös saattaa muuttua myös siten, että hän on väkivaltaisempi ja aggressiivisempi nimenomaan toisia lapsia kohtaan. Eräs haastateltava kertoi esimerkkinä lapsen aggressiivisuudesta, että lapsi saattoi saada raivokohtauksia joissakin turhaumatilanteissa, joita hän ei kestänyt.

“Mää voisin kuvitella, että se jossakin vaiheessa menis sillä lailla överiks, että se kaatus päälle, että se lapsi ois tavallaan ihan sen tilanteen ulkopuolella, eikä yhtään ymmärtäis, mitä tekee.” H1., S.7.

Eräs lastentarhanopettaja oli kuitenkin sitä mieltä, että lapsi ei osaa ajatella häneen kohdistuvaa henkistä väkivaltaa siten, että hän näyttäisi sitä käyttäytymisellään ulospäin.

Myös lasten koulunkäynti saattaa kärsiä, jos kotona käytetään väkivaltaa. Mainittiin myös, että perheessä käytetty väkivalta voi tulla ilmi sen kautta, että isovelji huolehtii pikkuveljestään huomattavalla tavalla jatkuvasti.

Taskisen (1993, 69) yhteenvedon mukaan fyysisen perheväkivallan merkkejä ovat ruhjeet ja haavat. Myös lastentarhanopettajat mainitsivat fyysisen väkivallan näkyvän mustelmina tai muina jälkinä keholla.

Taskisen (1993,70-71) mukaan perheväkivalta näkyy lapsissa siten, että tämä karttaa aikuisia; hän saattaa jopa pelätä muita ihmisiä. Lisäksi perheväkivallasta kärsivä lapsi saattaa olla hyvin masentunut, sulkeutunut, alistunut ja passiivinen sekä levoton ja aggressiivisesti käyttäytyvä varsinkin toisia lapsia kohtaan. Myös Brieren (1992, 25, 31) mukaan väkivallan psyykkiset vaikutukset näkyvät lapsen itsetunnon alenemisena ja masentuneisuutena. Kearneyn (1999, 292-293) tutkimustulokset osoittavat lapsen reagoivan mielialan ailahteluin ja sietämällä huonosti pettymyksiä. Juuri tämän tyyppisiä lasten perheväkivaltaan reagoimistapoja olivat myös haastattelemani lastentarhanopettajat havainneet työssään.

Lastentarhanopettajien vastauksissa tuli ilmi perheväkivallasta kärsivien lasten psyykinen oire reagoida väkivaltaan somaattisilla oireilla tai taantumisella. Myös Taskinen

(1993, 70-71) mainitsee taantumisen eräänä lapsen oireena reagoida kotona tapahtuvaan väkivaltaan. Lisäksi hänen listaamiensa oireiden mukaan lapsella saattaa esiintyä myös psykosomaattisia oireita, kuten syömisvaikeuksia, unihäiriöitä, tuhrimista tai vatsahaava. Lastentarhanopettajat kertoivat myös, että lapsi, jonka kotona on väkivaltaa, saattaa elää omassa kuvitteellisessa maailmassaan. Myös Kearneyn (1999, 292-293) tutkimustulokset vahvistavat tämän asian.

Wolakin ja Finkelhorin (1998, 81) artikkelista käy ilmi, että lasten koulunkäynti saattaa kärsiä perheväkivallan takia. Heidän mukaansa perheväkivallasta kärsivä lapsi voi herkemmin pinnata koulusta. Lasten koulunkäynnin vaikeutuminen perheväkivallan takia tuli esille myös lastentarhanopettajien vastauksissa. Kearneyn (1999, 292-293) tutkimustulosten mukaan lapsen koulunkäynti saattoi kärsiä myös väsymyksen takia, koska lapsi ei ollut saanut nukuttua yöllä kotona vanhempien riitojen takia ja nukahti siksi herkästi koulussa.

Lastentarhanopettajat kertoivat, että kotona käytettävä väkivalta vaikuttaa ja heijastuu lapseen joka tapauksessa siten, että lapsessa ja hänen käytöksessään tapahtuu iso muutos. Myös Taskisen (1993, 70-71) mukaan lapsessa tapahtuu yleensä aina äkillinen muutos, jos kotona käytetään väkivaltaa. Lastentarhanopettajien vastauksistakin kävi ilmi, että perheväkivallasta kärsivä lapsi ottaa omaksi tehtäväkseen huolehtia nuoremasta sisaruksestaan. Kearneyn (1999, 292-293) tutkimuksen mukaan perheväkivallan yksi merkki oli juuri se, että lapsi ottaa vastuun kotona aikuisille kuuluvista asioista.

Merkit perheessä

Perheen äidissä kotona käytetty väkivalta voi näkyä *fyysisesti* esimerkiksi niin, että hänellä on mustelmia kasvoissa. Eräs lastentarhanopettaja sanoi kysyneensä väkivallan kohteeksi joutuneelta syytä tämän ulkonäköön ja hänen saamansa selitys oli outo. *Psyykkisesti* perheväkivalta tulee esiin muun muassa niin, että perheen äidin olemus on erilainen kuin yleensä. Hän voi esimerkiksi olla tavallista hiljaisempi ja ahdistuneen oloinen. Tällaisista merkeistä arveltiin tai epäiltiin perheessä olevan jotakin erikoista tekeillä, vaikka

perheenjäsenet eivät siitä haluaisikaan puhua. Eräs haastateltava kertoi kuitenkin saaneensa tietää perheessä käytettävän väkivaltaa, kun äiti oli kertonut lastentarhanopettajalle perheväkivaltilanteista, joita kotona oli ollut. Vastauksissa mainittiin myös, että perheenjäsenten käyttäytyminen voi olla salailevaa, vääristelevää ja he tuntuvat valehtelevan asioista.

“...et jos esimerkiksi lapsella on selkeitä niinku merkkejä väkivallasta, niin keksitään sitte jotakin kellarin rappusissa kaatumista tai jotain, mutta totaniin yleensä kyllä ne merkit näkee, varmasti ne erottaa siitä kellarissa rappusissa kaatumisesta...” H.1., S.11.

Vanhempien käytös saattaa myös olla äärimmäisen kireää lasta kohtaan. Tämä saattaa herättää ajatuksia siitä, käytetäänkö perheessä mahdollisesti väkivaltaa. Eräs lastentarhanopettaja kertoi myös esimerkin, miten hän oli joskus, vanhemman tietämättä, sattunut kuulemaan, miten tämä kohteli lasta ja puhui lapselle. Tiedetään myös, että joillakin vanhemmilla on ronski ja ruma puhetyyli lapselle; tästä on siis havaittavissa, jos perheessä käytettiin henkistä väkivaltaa. Lapsen fyysisen kohtelun sanottiin olevan myös joillakin vanhemmilla melko kovakouraista.

“... semmosta käyttäytymistä, että näkee, että pinna on äärimmilleen kiristynyt ja sitte on ollu joskus sellasia tilanteita, että mä oon tullu joskus sillä tavalla sisälle, että ne ei oo tienny, että mä oon ollu kuulemassa ja se kielenkäyttö ja se uhkailu ja se puhe on ollu semmosta, että tulee mieleen, että onks se muutenki sellasta...” H.2., S.14.

Päiväkodin henkilökunta saattaa epäillä perheessä käytettävän väkivaltaa myös, jos kaikki tuntuu olevan perheessä liian hyvin. Perheenjäsenet saattavat näytellä, että kaikki on hienosti, lapsista huolehditaan ja perheessä vedetään yhtä köyttä. Jokin, esimerkiksi vanhempien käytöksessä, saa työntekijät kuitenkin epäilemään, että perheessä ei ole kaikki niin kuin pitäisi.

“Siellä oli jotakin semmosta, että aavistettiin, että jotakin on, mutta ei oo mitään, mihin tarttua kiinni.” H.3., S.41.

Vastauksissa kerrottiin kiinnittettävän huomiota joskus myös siihen, että vanhemmat saattavat "ojentaa" lapsiaan tilanteeseen nähden turhan ankarasti. Tällainen vanhempien käytös saattaa herättää lastentarhanopettajien epäilyt väkivallan käytöstä perheessä. Toisaalta vanhemmat saattavat olla epäkypsiä vanhemmiksi. Tämä tuli esille muun muassa siten, ettei perheen äiti huolehtinut lapsen tarpeista tai hän saattoi tehdä lapsille todella tiukkoja rajoja, jotka eivät sitten pitäneetkään tietyissä tilanteissa.

Esimerkkinä mainittiin, miten perheen väkivaltatilanne voi tulla ilmi päiväkodin henkilökunnalle myös niin, että joku kyseisen perheen naapureista soittaa ja kertoo havainnoistaan. Eräs merkki perheväkivallasta saattaa olla myös se, että yht'äkkiä vanhemmat eivät enää haakaan lapsia yhdessä päiväkodista, vaikka aikaisemmin ovat hakeneet.

Paavilaisen (1998, 86) tutkimustulosten mukaan perheväkivallan fyysisiä merkkejä olivat ainakin murtumat, selkänikamien sijoiltaan menot ja sisäiset verenvuodot. Lastentarhanopettajien vastauksista kävi ilmi, että fyysisesti perheväkivalta saattaa näkyä perheen äidissä mustelmina.

Taskisen (1993, 69-70) mukaan on aihetta epäillä väkivaltaa käytettävän perheessä, jos syytä siihen, mistä vamma on tullut, ei haluta sanoa. Vanhemmat saattavat myös vähätellä lapsensa fyysisiä vammoja tai eivät ole kiinnostuneita lapsen hyvinvoinnista. Jotkut vanhemmat saattavat lisäksi viivytellä avun hakemista lapsensa vammoihin tai lapsen toistuviin oireisiin haetaan apua aina eri lääkäreiltä. Myös näissä tapauksissa saattaa olla kyse perheessä käytettävästä väkivallasta. Lisäksi Kearneyn (1999, 292-293) tutkimustuloksista kävi ilmi, että vanhemmat tuntuivat salaavan opettajalta jotain ja näyttelivät opettajalle mallivanhempia. Tällaiset vanhempien käytöstavat herättivät myös haastattelemieni lastentarhanopettajien epäilyt perheväkivallan käytöstä perheessä.

10.3 Toiminta

Havaittuaan selvän perheväkivaltatapauksen lastentarhanopettajat toimisivat ilmoittamalla lastensuojeluviranomaisille asiasta. Suurin osa haastateltavista siis tiesi lastentarhanopettajien olevan virkamiehinä ilmoitusvelvollisia eteenpäin, jos olivat havainneet perheväkivaltatapauksen: Lastensuojelulain (1983) pykälässä 40 velvoitetaan lastentarhanopettajia tekemään ilmoituksen sosiaalilautakunnalle, jos he työaikanaan saavat tietää tai havaitsevat lastensuojelun tarpeen jonkun lapsen kohdalla.

Vastauksissa sanottiin, että päiväkodista ollaan joskus yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Joidenkin päiväkodissa hoidossa olevien lasten perheet saattavat olla nimittäin jo entuudestaan perheväkivaltatilanteensa takia sosiaalityöntekijöiden tiedossa tai asiakkaina. Niinpä lastentarhanopettajat ovat saattaneet ottaa yhteyttä perheen kanssa asioivaan sosiaalityöntekijään ja tarkistaa perheen tilanteen häneltä. Myös erityislastentarhanopettaja ja sosiaalityöntekijät antavat joskus konsultointiapua päiväkodin henkilökunnalle, jos he ovat työskennelleet perheen kanssa, jossa epäiltiin käytettävän väkivaltaa.

Lasten kanssa

Lastentarhanopettajat kertoivat toimivansa työssään väkivallattomana mallina jatkuvasti ja sitä kautta opettavansa lapsia oikeaan käytökseen. Eräs lastentarhanopettaja sanoi, että hän puhuisi koko lapsiryhmän kanssa yleisesti väkivallasta ja sodista yms., jos tietäisi jonkun lapsen kotona käytettävän väkivaltaa. Jotkut lastentarhanopettajat sanoivat, että he puhuisivat vain kahdestaan perheväkivaltaan liittyvistä asioista perheväkivallasta kärsivän lapsen kanssa. Haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että he antaisivat lapselle ainakin mahdollisuuden puhua kodin väkivaltaisista tapahtumista tai omista perheväkivaltaa koskevista ajatuksistaan ja kuuntelisivat häntä, jos lapsi haluaisi puhua. Perheväkivaltaan liittyviä asioita ei saa nimittäin missään nimessä "hyssyttellä" eikä salata, vaan lapsen pitää

antaa halutessaan puhua. Lapselle on kuitenkin tärkeää kertoa, että väkivaltainen vanhempi rakastaa lasta teoistaan huolimatta.

“...että kyllä ne yleensä sit siinä vaiheessa ne ymmärtää, ku itestä niistä tuntuu tosi pahalta, nii avautua. Että totanoinni, ne lähtee sitte juttelemaan ja ihan kyselemättäki sen enempää, ku vaan sanoo, et mä oon sitte tässä, ku tarviit.” H.1., S.10.

“Mutta ei niinku mun mielestä kannata mennä niinku kyseleen mitään siltä lapselta. Kyl se puhuis, jos se niinku kokis sen niin, meijät niin turvallisiks, että se haluaa siitä puhua. Kyl se puhuu sit niinku oma-aloitteisesti.” H.5., S.62.

“Ja se mitä me täällä niinku voijaan tehdä ainaki ni, ainaki noille lapsille yritetään niinku joka päivä sitä niinku opettaa, miten niitä ristiriitoja selvitetään, että ei ne nyrkkiä auta ja se mitä on tehny ni, yritetään saaha se lapsi ymmärtämään, että mitä se on tehny väärin ja miltä se on toisesta tuntunu. Se on mejän aivan päivittäistä työtä.” H.5., S.67.

Se, miten lastentarhanopettajat toimisivat sellaisen lapsen kanssa, jonka kotona on väkivaltaa, riippuu haastateltavien mukaan lapsesta. Puhumisen lisäksi keinoina mainittiin asian leikin kautta purkamisen sekä lapsen lähellä olo. Perheväkivallasta kärsivän lapsen sanottiin tarvitsevan paljon hellyyttä ja huomiota, nimenomaan fyysistä läheisyyttä ja turvaa sekä rohkaisua. Eräs lastentarhanopettaja mainitsi lapsen “kesyttämisen” lähelleen. Tällä hän tarkoitti sitä, että jos lapsi pelkää tai epäilee aikuisten liikkeitä tai tekoja ja reagoi niihin vetäytymällä tai suojautumalla, hänelle täytyy opettaa se, että aikuinen ei ole lähestyessään uhka. Lastentarhanopettajat yrittäisivät myös tukea lasta kertomalla, että kotona tapahtuva väkivalta ei ole missään nimessä lapsen syy. Tärkeintä on luoda lapseen mahdollisimman luottamuksellinen suhde: kun lapsi huomaa voivansa luottaa päiväkodin työntekijöihin, kertoo hän todennäköisesti täysin oma-aloitteisesti kotona tapahtuvasta väkivallasta.

Yleensä päiväkodin toimintatapana on, että lasta kielletään, jos tämä on tehnyt tai tekee jotain sopimatonta. Lapselle saattaa olla outoa, ettei hänelle huudeta tai olla väkivaltaisia; lapsihan on tottunut aikuisen väkivaltaisuuteen kotona. Päiväkodissa kieltämisen kautta lapselle yritetään opettaa, että väkivalta ei ole oikea keino ratkaista asioita. Vaikka lapsen vanhemmat olisivat väkivaltaisia, täytyy heitä silti kunnioittaa lapsen

vanhempina; lapsikin kunnioittaa vanhempiaan, olivatpa he miten väkivaltaisia tahansa. Lisäksi lapselle kerrottaisiin, että isä ja äiti ovat toimineet väärin ollessaan väkivaltaisia. Lasta myös lohdutettaisiin ja häneltä kysyttäisiin, haluaisiko tämä lastentarhanopettajan puhuvan asiasta vanhempien kanssa.

Perheväkivallasta kärsivään lapseen pyritään kuitenkin suhtautumaan päiväkodin ryhmässä aivan samalla tavalla kuin muihinkin lapsiin, vaikka perheessä tiedetäänkin käytettävän väkivaltaa. Lapsen halutaan tuntevan, että hän voi olla päiväkodissa, kotioiloistaan huolimatta, vailla huolia ja aivan samanlaisessa asemassa kuin kaikki muutkin lapset ovat. Haastatteluista kävi siis ilmi, että päiväkodin työntekijät pyrkivät olemaan kyseiselle lapselle turvallisen mallin lisäksi turvallisia aikuisia.

Lastentarhanopettajat pitivät erittäin tärkeänä sitä, että he yrittävät työnsä kautta "kääntää lapsen raiteita", jotta lapsi säästyisi väkivallan kierteeltä elämässään. Tällä tarkoitettiin, että päiväkodista voitaisiin ainakin ohjata vanhempia eteenpäin hakemaan apua. Eräs haastateltava arvioi päivähoiton olevan heidän kunnassaan ehkä kaikkein merkittävin lastensuojelun avoimuusmallinen tukitoimenpide. Hänen mielestään päiväkodin ryhmässä opitaan nimenomaan anteeksiantamista, erilaisuuden hyväksymistä, kompromissien tekoa ja ongelmien ratkaisukykyä muutenkin kuin väkivalloin.

"Päiväkoti on yks tärkeä tekijä siinä, koska täällä päiväkodissa laps saa niitä oikeenlaisia kontakteja. Semmosia sopusuhtaisia aikuiskontakteja, jossa kun meitä on monta aikuista on aina varaa valita vähän erilaista ja laps näkee erilaista aikuisen käyttäytymismalleja ja samaten lasten käyttäytymismalleja ja sillä voidaan niinku tätä tämmöstä väkivallan kierrettäkin lapsessa katkasta, sen mallin oppimisen kierrettä. Elikkä laps oppii sen, että hänelle voidaan olla ankaria, tiukkoja, olematta silti väkivaltaisia. Tai kun lapselle ollaan tiukkoja, mehän silti rakastetaan ja pidetään hyvää huolta ja arvostetaan, kunnioitetaan ja keuhutaan. Et jos yhtä asiaa ei osaa, niin varmasti näkee toisessa asiassa, että osaa ja on hyvä. Et kyllä must päiväkoti on yks niitä tärkeimpiä paikkoja, missä tämmösiä lapsia voidaan auttaa." H.3., S.45

"Kyl mä väittäisin, että nää elämisen mallit siinä päiväkodissa, kaverit, se touhuaminen, siel on aikuisen roolit. Siel on miehen ja naisen roolit kanssa. Meijän päiväkodissa on kaks, taikka mun lisäksi toinen vielä, mieslastentarhanopettajaa, että sen miehen mallin löytäminen sieltä, nyt on vielä tämmösiä poikaharjoittelijoitakin vielä." H.6., S.85.

Daviesin (1991) mukaan lapsen tulisi saada jutella jonkun aikuisen kanssa perheväkivallan kokemuksistaan (Wolak & Finkelhor 1998, 87). Myös Kearneyn (1999, 293-294) tutkimustulokset osoittavat, että esimerkiksi opettaja voi auttaa ja tukea perheväkivallasta kärsivää lasta nimenomaan kuuntelemalla häntä. Myös haastattelemi lastentarhanopettajat kuuntelisivat lasta ja juttelesivat perheväkivallasta lapsen kanssa. Lisäksi lastentarhanopettajat mainitsivat toimintatapoinaan asian leikin kautta purkamisen, lapsen lähellä olon, hellyyden ja turvallisuuden tunteen antamisen sekä rohkaisemisen. Haastateltavat kertoivat pyrkivänsä siihen, että perheväkivallasta kärsivän lapsen kanssa syntyisi luottamuksellinen suhde. Näitä seikkoja tuli esille myös Kearneyn (1999, 293-294) tutkimuksessa: lapsen tulisi saada varmuuden tunne siitä, että opettaja todella uskoo häntä.

Taskinen (1993, 87) osoittaa, että aikuisen tulisi saada perheväkivallasta kärsivälle lapselle turvallisuudentunne sekä hänet vakuuttuneeksi myös siitä, ettei kotona tapahtuva väkivalta ole lapsen syytä. Myös lastentarhanopettajat pitivät Taskisen (1993) yhteenvedämiä asioita tärkeinä toimiessaan perheväkivaltaa kohdanneen lapsen kanssa.

Vanhempien kanssa

Lastentarhanopettajat kertoivat, että jos he saisivat tietää jossakin perheessä käytettävän väkivaltaa, keskustelisivat he ensin vanhempien kanssa tilanteesta ja ohjaisivat sitten vanhempia eteenpäin apua saamaan. Keskustelu olisi "ensimmäinen kriisiapu", muttei kuitenkaan terapiaa. Eräs haastateltava sanoi, että hänen voimansa ja kykynsä eivät myöskään riittäisi perheen hoitamiseen päivittäisen päiväkotityön lisäksi.

Perheen väkivaltatilanteesta yritettäisiin keskustella ensin toisen vanhemman, uhrina olleen kanssa ja vasta sen jälkeen yritettäisiin yhteistä keskustelua molempien osapuolien kanssa. Vanhempia lähestyttäisiin varovasti yrittämällä aluksi keskustella esimerkiksi jostakin yhdestä lapselle tapahtuneesta tilanteesta tai tapahtumasta. Arveltiin nimittäin, että "hitaasti etenemällä" vanhemmat kyllä avautuisivat ja kertoisivat myöhemmin perheessä käytettävästä väkivallasta. Lisäksi sanottiin riippuvan tilanteesta, millä lailla toimittaisiin, jos kohdattaisiin perheväkivaltatilanne tai epäiltäisiin sitä. Toimintatapana voisi myös olla perheen tilanteen seuraaminen ja tarkkailu kokoajan, jos

epäiltäisiin perheessä käytettävän väkivaltaa. Eräs lastentarhanopettaja yrittäisi myös vanhemmilta kysymällä saada selville, miksi lapsella on jatkuvasti mustelmia.

Lisäksi eräs haastateltava, joka tiesi perheessä käytettävän väkivaltaa, sanoi kannustavansa äitiä jatkuvasti elämään omaa elämäänsä. Hän kertoi perheväkivallan jatkuvan kyseisessä perheessä edelleen, vaikka vanhemmat ovat eronneet: henkisesti sairas isä ottaa yhteyttä vähän väliä äitiin muun muassa uhkailemalla, jolloin äiti ei pääse irrottautumaan miehestä kunnolla. Päiväkodissa siis tiedetään kyseisen perheen tilanteesta ja äitiä pyritään tukemaan juttelemalla hänen kanssaan sekä yritetään ohjata häntä juttelemaan myös perheneuvolan ammattilaisten kanssa.

Eräs lastentarhanopettaja kertoi hänellä olevan joskus "sen tunteen", että perheessä ei kaikki ole hyvin. Tällaisessa tapauksessa hän saattoi yrittää ottaa kontaktia vanhempiin. Jos vanhemmat ovat kuitenkin vain passiivisia eivätkä osallistu mihinkään on kyseisessä tilanteessa todella vaikeaa yrittää auttaa perhettä.

Haastatteluisissa kysyin lastentarhanopettajilta, kysyisivätkö he vanhemmilta suoraan, käytetäänkö heidän perheessään väkivaltaa. Tällainen menettelytapa epäilytti haastateltavia, koska perheväkivalta koettiin niin araksi aiheeksi. Perheen tilannetta sanottiin kyllä "tunnusteltavan", mutta ei välttämättä kysytty ihan suoraan. Perheen väkivaltilanteen selvittämiseksi suoraan kysyminen voisi olla yksi keino, mutta kysyminen täytyisi tehdä hyvin hienovaraisesti.

"...en mä nyt suoraan sano, et suoraan kysysin sitä, mut ehkä jotenki kautta rantain niinku selvittämään ja toivos, et se tulis sitte vanhemmalta iteltään. On paha lähteä mitään asiaa selvittämään, jos toinen ei suostu puhumaan." H.1., S.8.

"...meillä oli tarkoitus, että jos se nyt jatkuu tai tulee toisia tilanteita, niin sen ryhmän ope, tää pikkupoika ei ollu mun ryhmässä, että silloin sitte jotenki kysellään. Mutta kyllä siihen on hirveen vaikeeta puuttua. Se on niin arka asia ja sitte, mä en osaa sitä sanoa, mut se on jotenki sen kokee, että jos ei oo niinku varma siitä." H.5., S.60.

Jos lapsi olisi uskoutunut ja kertonut päiväkodissa perheen tilanteista, jotka viittaavat perheväkivallan käyttöön perheessä, täytyisi kysyä vanhemmilta, mitä lapsen puheet tarkoittavat. Vanhemmilta kysyttäisiin siis suoraan, jos koettaisiin perheessä

käytettävän väkivallan olevan "vakavaa". Yksi haastateltavista sanoi kuitenkin kysyvänsä ilman muuta vanhemmilta suoraan perheen asioista, jos hänen mielestään lapsen käyttäytyminen olisi jatkuvasti muuttunut vain huonompaan suuntaan. Kyseinen haastateltava kertoi lisäksi tehneensä yhteistyötä paikkakunnan psykologin kanssa ja kysynyt palaverissa suoraan lapsen toiselta vanhemmalta kotona käytettävästä väkivallasta. Eräs lastentarhanopettaja sanoi, että hän kysyisi nimenomaan ensin väkivallan käytöstä perheessä vanhemmilta, kuin että lähtisi suoraan tekemään ilmoitusta viranomaisille. Hänen mielestään on väärin vanhempia kohtaan, jos he eivät ole saaneet selittää mitään, vaan viranomaiset toimisivat vain suoraan, ottamalla esimerkiksi lapsen huostaan. Lisäksi hän kertoi tietävänsä myös, että lapsi huostaanotetaan välittömästi siinäkin tapauksessa, jos hänet on esimerkiksi unohdettu hakea jonkin aivan inhimillisenkin syyn takia hoidosta. Hän kertoi halunneensa perheiltä sellaisia puhelinnumeroita, joihin voisi ottaa ennen lastensuojeluviranomaisia yhteyttä, jos vanhemmat eivät jostain syystä joskus hakisikaan lastaan päivähoidosta.

Perheen väkivaltilanteen tultua ilmi lastentarhanopettajat siis keskustelisivat ja ohjaisivat lähinnä perheväkivallan uhria eteenpäin apua saamaan. Paikka, johon perheväkivallan uhri ohjattaisiin, olisi todennäköisesti perheneuvola. Näin toimisivat myös jotkut Pertun (1999, 20-21, 22, 38-39) tutkimukseen osallistuneet henkilöt. Suurin osa Pertun tutkimukseen osallistuneista ohjaisi perheväkivallan uhrin kuitenkin joko sosiaalitoimistoon tai terveystieteiden keskukseseen.

Haastattelemistani lastentarhanopettajista osa kysyisi vanhemmilta suoraan, käytetäänkö perheessä väkivaltaa, jos he epäilisivät sitä. Osa lastentarhanopettajista puolestaan koki vaikeaksi väkivallasta kysymisen perheiltä. Pertun (1999, 37-38) tutkimukseen osallistuneista henkilöistä 70 prosenttia kysyisi suoraan väkivallan käytöstä asiakkailtaan ja 30 prosenttia vastasi odottavansa, että asiakas ottaisi asian itse esille.

Työyhteisön kanssa

Kaikissa haastateltavien työyhteisöissä tunnuttiin olevan samoilla linjoilla ja ajateltiin perheväkivaltaan liittyvistä asioista samalla lailla. Kenenkään työyhteisössä ei vastausten mukaan ummistettaisi silmiä perheen väkivaltatilanteelta.

Haastattelemieni lastentarhanopettajien mukaan mikään ei estäisi heitä puuttumasta perheen väkivaltatilanteeseen; he siis tietävät, että heidän kuuluu puuttua siihen. Tosin muutama lastentarhanopettaja totesi, että perheessä olevasta väkivallasta olisi oltava kuitenkin vahvasti näyttöä, ennen kuin siihen voisi puuttua. Lastentarhanopettajat eivät kokeneet myöskään itse olevansa vaarassa puuttuessaan perheessä tapahtuvaan väkivaltaan. Eräs lastentarhanopettaja koki myös työskentelevänsä sen verran etäällä perheistä, ettei kokenut perheiden väkivaltatilanteista olevan uhkaa itselleen, vaikka niihin puuttuisikin.

“Kuvittelisin, et nää ihmiset, jotka totanii, jos semmosta on perheessä haluavat sen mahdollisimman pitkään salata. Että ne ei varmasti näytä sitä kenellekään muulle, että kokisin, että en ois ite vaarassa. Eihän se sitte niinku, sehän osottas sen suoraan, jos lähtis sitä väkivaltaa johonkin muuhun kohdistamaan, et sen kiertäminen ois ihan turhaa enää siinä vaiheessa...” H.1., S.7.

Kuitenkin lastentarhanopettajat tiedostavat mahdollisuuden olla vaarassa puuttuessaan perheessä tapahtuvaan väkivaltaan. Ajateltiin, että nykyään muun muassa huumeongelman (jompikumpi vanhemmista käyttää huumeita ja on siksi uhkaava käytökseltään) takia saatettaisiin joutua vaaraan, jos puututtaisiin perheen asioihin. Sanottiin riippuvan perheestä, pelkäisivätkö lastentarhanopettajat itse olevansa vaarassa. Eräs lastentarhanopettaja koki nimenomaan tärkeänä, että perheessä ilmi tulleeseen väkivaltaan puututtaisiin yhdessä muiden työntekijöiden kanssa, ei siis kukaan yksinään.

“Kuka vaan voi tulla tänne puukkoineen ja pyssyineen hillumaan, et eihän se niinku mahotonta oo.” H.1., S.7.

“No, henkilökohtasia puuttumisia se tietenki lieventäs, et kyllä mä siirtäsin sen asian hyvin nopeesti jonnekki muualle sitten, et ilman muuta, et jos sellasia merkkejä niinku tulee, et alkaa olla että: “nyt pidät suus kiinni tai tulee!”” H.3., S.50.

“Kyllä se täytyy aina huomioon ottaa, kun mennään sellasille alueille, että ei sit tuu mitään turhia ongelmia. Siinä mielessä täytyy justiin ottaa se, että jos ei sitä oo niinku yksin allekirjottanu vaan, että minä yksin pelkästään haluan tehdä, siinä tulee se ryhmän arvo.” H.2., S.33.

Jos työntekijä ei itse uskaltaisi ja osaisi puuttua perheessä havaittuun väkivaltaan, pyydettäisiin jotakin muuta päiväkodin työntekijää hoitamaan asia. Jossakin perheessä ilmi tulleeseen väkivaltaan puuttuttaisiin ensin siten, että työntekijät keskustelisivat keskenään, ovatko kaikki huomanneet saman. Lapsen käyttäytymistä ja toimintaa seurattaisiin tietenkin jatkuvasti. Sitten yhdessä mietittäisiin, mihin toimenpiteisiin ryhdytään. Päiväkotia pidettiin erinomaisen hyvänä ja tärkeänä paikkana perheväkivallan havaitsemisen kannalta, koska päiväkodissa työskentelee aina useampi aikuinen. Kun on useampi työntekijä, huomataan paremmin myös perheväkivaltatapaukset. Havainnoista voidaan keskustella toisten työntekijöiden kanssa, eikä kukaan joudu tekemään ratkaisuja yksin.

Lastentarhanopettajat kokivat pystyvänsä konsultoimaan työkavereitaan, pyytämään tueksi, kysymään neuvoa ja keskustelemaan tilanteista. Päätöksenteko yksin koettiin nimittäin hankalaksi. Osa lastentarhanopettajista sanoi, että heillä oli työpaikallaan hyvin tiedossa yhteystiedot, puhelinnumerot ja yhteistyötahot, joihin he ottaisivat yhteyttä saadessaan tietää perheen väkivaltatilanteesta. Tosin joillakin oli tiedossa vain yksi tai muutama yhteistyötaho eikä niistäkään ollut täyttä varmuutta.

Päiväkodin henkilökunta koki saavansa aina johtajan tuen puolelleen. Perheen väkivaltatilanteisiin liittyvistä asioista puhutaan aina johtajan kanssa, jolta työntekijät saavat myös henkistä tukea. Koettiin helpottavaksi, että johtajalta saa tukea auttaessaan perheitä näiden kriisitilanteissa, koska tuen avulla haastateltavat tiesivät toimivansa oikein. Myös perheen intymiteettisuoja säilyy paremmin, jos perheen väkivaltatilanteesta keskusteltiin vain johtajan kanssa, eikä välttämättä ollenkaan muiden ryhmien työntekijöiden kanssa. Eräs haastateltava kertoi heillä päiväkodissa olevan nimenomaan sellainen käytäntö, että ainoastaan johtaja ottaa tarvittaessa yhteyttä sosiaalityöntekijöihin perheen asioissa.

Eräs pienessä kunnassa asuva ja työskentelevä lastentarhanopettaja kertoi, että heidän kunnassaan oli opeteltu parityöskentelyä, tiimityötä ja perhetyöskentelyä. Kyseisessä

kunnassa kokoontuu kuukausittain perhetyön kehittämissyhmä, jolloin kaikki lasten ja lapsiperheiden kanssa työskentelevät ihmiset kokoontuvat. Kaikki alueen lasten ja perheiden parissa työskentelevät tuntevat toisensa sekä myöskin alueen perheet. Tällöin kenen tahansa kehittämissyhmään kuuluvan kanssa voidaan keskustella esimerkiksi jonkin perheen ongelmista ja pyrkiä yhdessä löytämään ratkaisu tilanteeseen.

Kaikki haastattelemani lastentarhanopettajat olivat siis sitä mieltä, että mikään ei estäisi heitä puuttumasta perheessä ilmenneeseen väkivaltaan. Muutama lastentarhanopettaja ajatteli kuitenkin, että perheessä käytettävästä väkivallasta tulisi olla ensin todellista näyttöä ennen kuin he puuttuisivat perheen tilanteeseen. Myös Pertun (1999, 34-36) tutkimukseen osallistuneista henkilöistä suurin osa puuttuisi jo epäilyksensä perusteella perheen tilanteeseen. Kuitenkin myös joidenkin Pertun tutkimukseen osallistuneiden mielestä perheessä käytettävästä väkivallasta olisi oltava täysin varma, ennen kuin he puuttuisivat työntekijöinä tilanteeseen.

Lastentarhanopettajat pitivät tärkeänä myös sitä, että perheessä ilmenneeseen väkivaltaan puututtaisiin yhdessä useampien työntekijöiden kanssa. Näin voidaan tarkkailla ja keskustella yhdessä, ovatko kaikki huomanneet perheessä samanlaisia merkkejä väkivallasta. Myös Pertun (1999, 37-38) tutkimukseen osallistuneista henkilöistä osa keskustelisi muiden työntekijöiden kanssa havainnoistaan ennen kuin puuttuisi perheen tilanteeseen.

Lastentarhanopettajien valmiudet kohdata ja käsitellä perheväkivaltaa

Lastentarhanopettajat kokivat omiksi valmiuksikseen ja vahvuuksikseen perheen tuntemisen sekä perheen tilanteen tietämisen, koska he ovat työskennelleet samojen perheiden kanssa ehkä jo vuosia. Haastateltavat kokivat vahvuuksikseen myös oman "mutu-tunteensa". Tällä he tarkoittivat sitä, että varsinkin pitkään työssä olleena ja perheiden kanssa työskennelleenä he aistivat, jos jossakin perheessä ei kaikki ole kunnossa ja esimerkiksi lapsi tuntuu kärsivän perheen tilanteesta jotenkin. Lisäksi terveen järjen käyttö mainittiin valmiudeksi.

“...kun on ollu pidemmän aikaa, on sen lapsenkin kokemus ja luottamus.” H.1., S.9.

“Mutta kyllä semmosia tapauksia, että sitä niinkun rupee, niinkun tarkentaa iteleen ja niinkun on sarvet pystyssä kokoajan ja rupeaa tarkkailemaan lasta ja perhettä.” H.2., S.14.

Päiväkotityön sanottiin muuttuneen nykyään yhä enemmän lastensuojelutyöksi. Lastentarhanopettajien mielestä perheet tarvitsisivat nykyään myös paljon tukea lasten kasvatukseensa. Tukemisesta huolimatta viimeinen vastuu lapsesta jää kuitenkin aina lapsen vanhemmille.

Kaikki lastentarhanopettajat sanoivat puuttuvansa perheen tilanteeseen, jos havaitsisivat perheväkivaltaa. Kuitenkin monien lastentarhanopettajien kynnys puuttua perheväkivaltatilanteisiin on liian korkealla. Tähän sanottiin olevan syynä sen, että perheen kanssa pitäisi olla tutut välit, joita kaikilla ei ole. Päivähoitohenkilökunnan tiedot perheväkivallasta koettiin liian vähäisiksi. Tieto lisäisi varmuutta puuttua perheessä ilmi tulleeseen väkivaltaan; omia epäilyjä ei enää luultaisi kuvitelmiksi.

Kaikki haastattelemani lastentarhanopettajat kokivat omat perheväkivaltaa koskevat valmiutensa, taitonsa ja koulutuksensa riittämättömiksi. Perheväkivaltaan liittyvää koulutusta oli joillakin haastateltavilla ollut työssäoloaikana vähän tai ei ollenkaan.

“...se, mitä on ollut, niin nää alueen sosiaalityöntekijät, joitten kans tämmöset yhteiset istunnot joskus, et on ollu tämmösiä yhteisiä palavereja, joissa he on kertonu omista mahdollisuuksistaan ja myös perheväkivalta on tullu siellä yhtenä asiana.” H.3., S.46.

Lastentarhanopettajien koulutuksesta haastateltavat kokivat oppineensa, etteivät ainakaan enää ihmettelisi perheväkivaltaa ilmiönä. Eräs lastentarhanopettaja oli oppinut perheväkivallasta koulutuksessa sen verran, että enää sitä kohdatessa omat tunteet eivät nousisi pinnalle. Toinen lastentarhanopettaja muisteli, että koulutuksessa käytiin läpi myös sitä, miten olla eteenpäin yhteydessä havaitessaan jossakin perheessä olevan väkivaltaa. Hän kertoi myös saaneensa koulutuksesta edes jonkinlaisen yleiskuvan perheväkivallasta. Tietojensa pohjalta kyseinen lastentarhanopettaja arveli, että hän pystyisi ainakin näkemään perheväkivallan merkit, jos jossakin perheessä käytettäisiin väkivaltaa. Lisäksi eräs

lastentarhanopettaja sanoi oppineensa koulutuksesta, että päiväkodin henkilökunnan tehtävä on tukea perheitä kasvatustyössä päiväkodin sääntöjen puitteissa, mutta huomioimalla samalla myös vanhempien toiveet.

Haastateltavat mainitsivat, että lastentarhanopettajien koulutuksessa käsitellään perheväkivaltaan liittyviä asioita heidän mielestään kuitenkin melko vähän ja hyvin suppeassa merkityksessä. Koulutuksesta saatavat valmiudet ovat heidän mielestään huonot. Eräs lastentarhanopettaja muisteli, että koulutuksen tarjoamat tiedot perheväkivallasta olivat lähinnä vain keskusteluja aiheesta. Hän sanoi, että ei muista saaneensa koulutuksesta ainakaan mitään teoriatietoa.

“Ne oli niitä videoita, mitä me katottiin. Siinäpä ne ja keskusteltiin ja näyteltiin niitä juttuja, että totaniin ei siellä... En mä muista, et siinä ois mitään kauheesti semmosia määriä esimerkiks ollu. Tai tilastoja on voinu olla, mut ei oo ainakaan jääny mieleen.” H.1., S.10.

Monet lastentarhanopettajat kokivat myöskin, että heidän työssäoloaikanaan saama koulutus perheväkivallasta oli ollut todella vähäistä.

Kaikenkaikkiaan lastentarhanopettajat kokivat omat perheväkivallan kohtaamiseen liittyvät valmiutensa puutteellisiksi. Lisäksi perheväkivaltaan liittyvä perus- ja jatkokoulutus sekä omat taidot koettiin riittämättömiksi. Myös Pertun (1999, 34-36, 47) tutkimukseen osallistuneet henkilöt kokivat valmiutensa lapsen kohdistuvan väkivallan kohtaamiseen melko tai täysin riittämättömiksi. Kyseisen tutkimuksen mukaan lisäksi perheväkivallan tunnistamisen valmiuksissa koettiin olevan puutteita. Lisäksi tutkimukseen osallistuneet henkilöt arvelivat, ettei heillä ollut riittävästi tietoa olemassa olevista palveluista, joita tarjota perheväkivallasta kärsivälle asiakkaalle. Kyseisessä tutkimuksessa mukana olleet kokivat puutteena myös sen, ettei heillä ollut yhteisiä toimintatapoja muiden perheväkivaltaan liittyvien asioiden parissa työskentelevien henkilöiden kanssa.

11 POHDINTA

11.1 Tulosten tulkintaa ja johtopäätöksiä

Lastentarhanopettajat tiesivät perheväkivallan muodoista sekä fyysisen että psyykkisen väkivallan. Syyksi siihen, että lastentarhanopettajat eivät puhuneet vastauksissaan muista perheväkivallan muodoista, arvelen sen, että mainitut muodot ovat tavallisimpia, yleisimmin tiedossa olevia, eikä päiväkotien arkipäivässä välttämättä tule esille perheväkivallan muita muotoja. Osittain syynä luulen olevan myös sen, että lastentarhanopettajat eivät tiedä tai miellä kaikkia tutkimuksen teoriaosassa esiteltyjä muotoja (esimerkiksi kemiallinen-, taloudellinen-, rakenteellinen- ja uskonnollinen väkivalta) perheväkivallan muodoiksi. (Perttu ym. 1998, 4; Taskinen 1993, 15-20.) Joku perheväkivallan muoto määritelmiseen on myös niin uusi, ettei se välttämättä ole yleisesti tiedossa.

Tutkimuksen teoriaosassa olen esitellyt tutkimuksia, jotka käsittelivät vanhempien välinpitämättömyyttä ja kaltoinkohtelua lapsiaan kohtaan (mm. Paavilainen 1998, 40-41). Myös haastattelemani lastentarhanopettajat pitivät välinpitämättömyyttä tai kaltoinkohtelua suorastaan väkivaltana. Lastentarhanopettajien vastausten mukaan nimenomaan nykyajan vanhempien jatkuva kiire aiheuttaa monen lapsen kohdalla "vanhemmattomuutta", jota lastentarhanopettajat pitivät myöskin väkivallan ilmentymänä.

Lastentarhanopettajien vastauksissa väkivallan fyysinen ja psyykkinen muoto tulivat

esille myös käsiteltäessä perheväkivallan vaikutuksia ja merkkejä. Fyysisestä väkivallasta keskusteltaessa lastentarhanopettajat vastasivat vain hyvin lyhyesti siihen, mitä fyysinen väkivalta on sekä mitkä ovat sen vaikutukset ja merkit. Psykkisestä väkivallasta lastentarhanopettajat tuntuivat puolestaan tietävän huomattavasti enemmän tai ainakin he halusivat kertoa siitä useampia esimerkkejä. Jotkut lastentarhanopettajat sanoivat, että heidän mielestään fyysinen väkivalta tulee perheissä herkemmin esille tai ainakin se näkyy ulospäin paremmin. Mielestäni lastentarhanopettajien vastaukset ja esimerkit puhuivat kuitenkin enemmän sen puolesta, että lastentarhanopettajat olisivat havainneet perheissä käytettävän useammin psyykkistä väkivaltaa. Uskon kuitenkin, että he tiesivät enemmän myös fyysisestä väkivallasta, vaikka se ei tullutkaan useammin haastatteluvastauksissa esimerkkeinä esille.

Lastentarhanopettajien mukaan perheväkivallan kohteena ja väkivallan tekijänä voi olla kuka tahansa perheenjäsen. Perheväkivallan yleisyydestä lastentarhanopettajilla oli se käsitys, ettei se ole kovinkaan yleistä; he eivät ainakaan sanoneet kohtaavansa sitä usein päiväkodissa. Toisaalta lastentarhanopettajat arvelivat, että perheväkivaltaa olisi nykyään enemmän kuin ennen. Sen yleisyyttä on heidän mukaansa kuitenkin vaikeaa tietää, koska väkivallasta kärsivät perheet eivät halua puhua tai tuoda ilmi helposti, mitä kotona tapahtuu. Jotkut lastentarhanopettajat sanoivat riippuvan päiväkodin sijaintialueesta, onko perheitä paljon, joissa käytetään väkivaltaa. Se, ettei perheistä näy ulospäin väkivallan käyttö, on myös ainakin ammattiauttajien keskuudessa yleisesti tiedossa. Perheväkivaltaa tulee nykyään kuitenkin yhä enemmän ilmi julkisuuteen ja siitä puhutaan paljon myös tiedoitusvälineissä.

Kysyessäni lastentarhanopettajilta perheväkivallan kanssa tekemisiin joutumista, sain monissa haastatteluissa vastaukseksi, että he eivät ole mielestään suoranaisesti olleet tekemisissä perheväkivallan kanssa. Kuitenkin lukiessani haastatteluvastauksia, tuli niissä ilmi monia sellaisia esimerkkejä, jotka osoittivat, että lastentarhanopettajat ovat kyllä havainneet perheessä käytettävän väkivaltaa tai ovat olleet tekemisissä väkivaltaperheen kanssa. Toisaalta muutaman lastentarhanopettajan jotkut vastaukset olivat ristiriitaisia: yhdessä vastauksessa samasta asiasta puhuttiin yhtä ja toisessa vastauksessa puhuttiin aivan päinvastaista. Näistä saman lastentarhanopettajan tiettyyn asiaan liittyvistä erilaisista

vastauksista päättelin, että lastentarhanopettajien tiedot ovat ehkä monissakin perheväkivaltaan liittyvissä asioissa puutteelliset tai sekaisin. Lastentarhanopettajat eivät ehkä välttämättä osaa tunnistaa kaikkia mahdollisia perheväkivallan merkkejä perheistä tai yhdistää tiettyjä väkivallan merkkejä nimenomaan perheväkivaltaan. Kuten lastentarhanopettajat itse kertoivat, ovat he saaneet tietonsa ja oppineet toimintamallinsa pitkään perheiden kanssa työskentelemällä, eivät koulutuksen kautta. Koska tietojen sekaannusta ja epävarmuutta oli tutkimuksessa kuitenkin havaittavissa, olisi erittäin tärkeää, että lastentarhanopettajat saisivat asianmukaista koulutusta perheväkivalta-asioista. Lastentarhanopettajathan työskentelevät nimenomaan yhtenä läheisimpänä ammattiryhmänä perheiden kanssa.

Perheväkivallan käytön riskitekijöistä lastentarhanopettajien tiedot olivat hyvät. Pääasiallisina riskitekijöinä perheväkivallan käyttöön lastentarhanopettajat mainitsivat alkoholin käytön sekä henkilökohtaiset psyykkiset ongelmat, mielenterveysongelman sekä perheen taloudelliset vaikeudet. Lastentarhanopettajien kokemuksen mukaan perheväkivaltaa saatetaan käyttää myös sellaisissa perheissä, jossa ulkoisesti kaikki näytti olevan hyvin. Vaikka lastentarhanopettajat tiesivät paljon perheväkivallan riskitekijöistä, tarvitsisivat he kuitenkin tutkimuksen mukaan enemmän tietoa ja lisäkoulutusta muun muassa paikoista, joista voisi hakea apua perheen väkivaltilanteeseen.

Lastentarhanopettajien vastauksissa tuli esille, että he tietävät velvollisuudestaan ilmoittaa perheväkivaltapauksesta lastensuojeluviranomaisille, jos he ovat sellaisen havainneet työssään. Vaikka kaikki vastaajat tiesivätkin velvollisuutensa, tuloksista käy ilmi, etteivät kaikki lastentarhanopettajat ole kuitenkaan täysin varmoja toimintatavoistaan lastensuojeluilmoituksen teossa. Tämä johtuu osittain myös siitä, että jotkut lastentarhanopettajat kokivat omat tietonsa esimerkiksi perheväkivallan oireista ja merkeistä riittämättömiksi. Haastattelemieni lastentarhanopettajien vastauksista kuvastuu kuitenkin heidän lämmin, ymmärtäväinen, auttamishaluinen ja ammattitaitoinen tapansa suhtautua ja toimia niiden lasten ja vanhempien kanssa, joiden kotona käytetään väkivaltaa. Kuitenkin tulokset osoittavat, että lisäkoulutusta tarvittaisiin myös siihen, että lastentarhanopettajat saisivat enemmän toimintavarmuutta työskennellessään perheväkivalta-perheiden kanssa.

perheväkivaltaperheiden kanssa.

Tulosten mukaan lastentarhanopettajille tarvittaisiin lisäkoulutusta myös lapsen oikeuksia ja etua koskevista laeista. Lastentarhanopettajienhan tulisi työssään kiinnittää huomiota vanhempien tapaan kohdella lapsiaan, erityisesti silloin, kun se ei ole lapsen oikeuksien ja edun mukaista. Jos lapsi on joutunut perheväkivallan uhriksi, tulisi lastentarhanopettajan puuttua asiaan lastensuojelullisin toimenpitein, kuten lastensuojelulaki edellyttää.

Tutkimus toi selkeästi esille, että lastentarhanopettajat halusivat lisää tietoa ja ohjeita perheväkivallasta sekä toimintatavoista perheväkivaltatilanteissa. Heillä oli myös näkemys sekä siitä, millaista tietoa he halusivat että siitä, miten ja mistä he näitä tietoja voisivat saada.

Millaista tietoa lastentarhanopettajat halusivat lisää perheväkivalta-asioista?

Lastentarhanopettajat kaipaivat tietoa ja ohjeita, miten perheväkivaltaperheen kanssa toimittaisiin ja jatkettaisiin vaikeassa tilanteessa eteenpäin sekä mihin viranomaisiin voitaisiin ottaa yhteyttä avun saamiseksi. Lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että jos he saisivat enemmän tietoa, tulisi heille myös lisää varmuutta toimia tilanteissa, joissa havaitsevat perheväkivaltaa työssään. He halusivat saada työnsä tueksi myös jonkinlaisen perheväkivaltaan liittyvistä asioista konkreettisesti kertovan ohjepaketin. Ohjeiden toivottiin sisältävän tietoa ainakin seuraavista asioista: miten lastentarhanopettajan kuuluisi toimia perheväkivaltatilanteessa, mitä ylipäänsä päiväkodissa kuuluisi tehdä perheväkivaltatilanteessa, miten olla perheen kanssa ja havainnoida lasta sekä perhettä havaittuaan, että perheessä käytetään väkivaltaa, miten keskustella perheen kanssa tilanteesta ja miten edetä asioissa eteenpäin. Eräs lastentarhanopettaja tiivistä haastatteluvastauksissaan edellisen asian seuraavasti: “Täytyisi saada tietää ja varmuutta siihen, että ensin perheväkivalta-asiaa hoidetaan näin, sitten näin ja sitten näin”. Monet haastattelemistani lastentarhanopettajista toivoivat myös, että työyhteisössä kerrattaisiin niitä toimenpiteitä, miten pitää toimia, kun kohtaa perheväkivaltaa; minne siis pitää ottaa yhteyttä, miten toimia tilanteessa, kun ei enää ole aikaa miettiä toimenpiteitä.

Lastentarhanopettajat halusivat tietää myös perheväkivallan tyypilliset tunnusmerkit, etteivät he jättäisi puuttumatta perheessä ilmenneeseen väkivaltaan vain siitä syystä, kun eivät olisi huomanneet väkivallan merkkejä. Eräs lastentarhanopettaja mainitsi, että vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä pitäisi tietää enemmän sekä ylipäänsä kriisitilanteessa toimimisesta. Kyseinen lastentarhanopettaja haluaisi saada myös tarkkaa, tutkittua tietoa väkivallasta korvaamaan omat luulonsa ja uskomuksensa.

Lastentarhanopettajat kaipasivat myös eräänlaista “tietojen päivittämistä eli missä nyt mennään”: minkälaisia seikkoja pitäisi havainnoida enemmän perheväkivaltaan liittyvissä asioissa ja miten nykypäivän perheet voivat tällä hetkellä. He halusivat myös tietää kunkin päiväkotialueen perheväkivaltatilanteista sosiaalitoimelta ja poliisilta eli siitä, millaisiin tapauksiin he joutuvat mahdollisesti puuttumaan. Tällaisista tapausesimerkeistä eräs lastentarhanopettaja ajatteli saavansa lisää vinkkejä niistä merkeistä, joita päiväkotien työntekijöiden pitäisi oppia tarkkailemaan ja havaitsemaan paremmin. Lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että kun eri alojen työntekijät kertoisivat avoimemmin esimerkiksi perheiden tilanteista ja asioista toisilleen, ei kenelläkään olisi turhia “omia epäilyjä” siitä, miten asiat todellisuudessa mahtavat olla.

Eräs haastateltavista peräänkuulutti myös lastentarhanopettajien aiempaa parempia valmiuksia vastuun kantamiseen ja –ottamiseen. Hänen mielestään lastentarhanopettajan täytyy uskaltaa sanoa, mitä epäilee ja mikä omasta mielestä on esimerkiksi jonkun perheen tilanne. Lisäksi kyseinen lastentarhanopettaja sanoi, että täytyisi uskaltaa ottaa asia esille työkaverin kanssa sekä omata valmiudet ottaa asia esille myös vanhempien kanssa, eikä vain arvella omassa mielessään.

Mistä lisätietoa voitaisiin saada lastentarhanopettajille?

Haastattelemani lastentarhanopettajat toivoivat, että moniammatillista yhteistyötä perheväkivaltaan liittyvissä asioissa olisi enemmän esimerkiksi lastensuojeluviranomaisten, sosiaalityöntekijöiden, Ensi- ja Turvakodin työntekijöiden ja perheneuvolan kanssa. Jotkut kertoivat tietävänsä, että sosiaalityöntekijät olivat tietoisia perheen väkivaltatilanteista,

mutta eivät olleet kertoneet niistä päiväkotiin. Tällaista sosiaalityöntekijöiden menettelyä lastentarhanopettajat pitivät vääränä. Lastentarhanopettajat sanoivat, että haluaisivat tietää nimenomaan hoidossa olevan lapsen kannalta perheen tilanteesta sosiaalityöntekijöiltä. Lasta on vaikeaa tukea ja auttaa päiväkotiryhmässä, jos ei tunne perheen tilannetta.

Lastentarhanopettajat toivoivat saavansa tietoa perheväkivaltaan liittyvistä asioista nimenomaan itsenäisesti opiskeltavasta ja luettavasta tietopaketesta. Yksi haastattelemani lastentarhanopettaja ehdotti sellaisia yhteisiä tapaamisia, joissa voisi vaihtaa omia ajatuksia ja kokemuksia toisten päiväkotien lastentarhanopettajien tai muiden perheväkivallan parissa työskentelevien kanssa. Kyseisen lastentarhanopettajan mukaan keskustelusta saisi esimerkiksi tietoa toisilta lastentarhanopettajilta, millaisissa tapauksissa ainakin olisi hyvä puuttua perheen asioihin.

Lisäksi lastentarhanopettajat ehdottivat vastauksissaan vähintään yhden päivän lisäkoulutusta, esimerkiksi täydennys- tai työpaikkakoulutusta. Myös lääninhallituksen, perheneuvolan tai sosiaalityöntekijöiden järjestämää koulutustilaisuutta ehdotettiin siitä syystä, että kaksi viimeeksi mainittua ammattiryhmää ovat työssään tekemisissä perheväkivalta-perheiden kanssa. Koulutus voisi lastentarhanopettajien mukaan olla esimerkiksi yhdessä opettajien ja toisten päiväkotien henkilökunnan kanssa. Lastentarhanopettajat toivoivat kuitenkin, että koulutuksia ei järjestettäisi päiväkodissa, jotta he pääsisivät irroittautumaan työpaikastaan ja keskittyä oppimaan uusia asioita. Myös jotakin kurssia tai seminaariluentotyypistä ehdotettiin sekä täsmäkoulutusta useamman kunnan työntekijöille.

Lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, että moniammatillisen yhteistyön avulla myös vastuu ja paineet perheen auttamiseksi jakautuisivat eri työntekijöiden kesken paremmin. Yhden lastentarhanopettajan mukaan myös vanhemmat täytyisi ottaa mukaan moniammatilliseen tiimiin, jossa perheen asioita käsitellään. Lastentarhanopettajat ehdottivatkin haastatteluvastauksissaan vanhempien ja työntekijöiden yhteisiä palaverejä, jossa voisi olla ulkopuolinen ihminen (esimerkiksi lastensuojeluviranomainen) puhumassa perheväkivalta-aiheesta. Tällainen vanhempien ja henkilökunnan yhteinen tilaisuus voisi toimia myös väkivaltaa ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä.

Muuta pohdintaa

Kuten edellä käy ilmi, lastentarhanopettajat kaipaavat enemmän moniammatillista yhteistyötä ainakin perheväkivaltaan liittyvissä asioissa. Mielestäni muidenkin kasvatuksen, opetuksen ja sosiaalityön työntekijöiden tulisi nähdä lastentarhanopettajat sekä ylipäänsä päiväkotit tärkeinä perheväkivallan ennaltaehkäisijöinä. Päiväkodissahan työskennellään päivittäin tiivistä perheiden kanssa eli tavallaan lastentarhanopettajat ovat ”näköalapaikalla” perheiden elämään. Toivon, että tutkimuksestani on se hyöty, että lastentarhanopettajat huomattaisiin yhtenä tärkeänä ammattiryhmänä, jotka toimivat perheiden kanssa tiiviisti ja saattavat sikäli olla ensiarvoisen tärkeitä henkilöitä huomaamaan perheessä käytettävän väkivaltaa. Toivon, että tutkimus herättäisi muut perheväkivallan kanssa työskentelevät ammattilaiset huomaamaan kuinka tärkeää lastentarhanopettajien kanssa on tehdä moniammatillista yhteistyötä.

Seuraavassa katkelma erään lastentarhanopettajan haastattelusta:

”Ja sit me koetaan, et me saahan hyvin vähän apua sieltä, että ne mielellään vaan niinku sysää sen meille, ku me ollaan niin avainasemassa, me ollaan niinku tässä, mutta me ei niinku ymmärretä, et mitä me niinku muka voijaan tehdä. Että mejän mielestä se on kyllä niinku sosiaalitoimen työ enemmänki toimia lastensuojeluviranomaisena enempi.” H.5., S.63.

Ainakin kyseisen lastentarhanopettajan vastauksesta voi päätellä, että vaikka lastentarhanopettajat huomaisivat perheen väkivaltatilanteen, voisivat he kuitenkin vain yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa toimia parhaalla mahdollisella tavalla perheväkivaltatilanteessa. Lastentarhanopettajien työ ei ole toimia sosiaalityöntekijöinä, he voivat vain tehdä yhteistyötä heidän kanssaan. Lastentarhanopettajien työtä esimerkiksi perheväkivaltatilanteen havaitsemisessa ja siitä varmistumisessa helpottaa kuitenkin se, että vaikeita päätöksiä perheväkivaltaan liittyvissä asioissa ei tarvitse tehdä yksin; päiväkodin eri ryhmät ja useat työntekijät antavat varmasti oman tukensa ja tuovat varmuutta havaintoihin ja päätöksiin.

Tutkimuksen tuloksista nousee selkeästi esille se, että lastentarhanopettajat kokevat tarvitsevansa lisää tietoa, ohjeita ja koulutusta perheväkivallasta ja toimintavoista, miten

heidän tulisi toimia havaitessaan perheväkivaltaa käytettävän jossakin perheessä. Tulosten mukaan lastentarhanopettajilla on kyllä tietoa perheväkivaltaan liittyvistä asioista, kuten siitä, mitä perheväkivalta on sekä sen oireista ja merkeistä. Lastentarhanopettajien vastauksista heijastuu kuitenkin epävarmuus siitä, ovatko heidän tietonsa ja taitonsa sittenkään riittävät perheväkivaltaan liittyen. Edellä mainitut asiat ovat tutkimuksen pääasialliset löydökset. Jos ajattelen tutkimusongelmia, olen saanut kaikkiin ongelmiin vastauksen. Lastentarhanopettajilla on siis jonkin verran tietoa perheväkivallasta ja he myös tunnistavat joissakin tapauksissa perheväkivallan merkkejä. Lisäksi heillä on mielessään joitakin toimintatapoja. Kaikkiin näihin tutkimusongelminä olleisiin asioihin lastentarhanopettajat kuitenkin kaipaisivat lisää koulutusta, tietoa ja tukea. Se on tutkimuksen päätulos. Jos puolestaan vertaan tämän tutkimuksen tuloksia esitutkimuksena olleen kyselyn tuloksiin, on todettavissa, että tutkimusten tulokset olivat samansuuntaisia.

Itselleni tärkein tutkimustulos oli nimenomaan se, että koulutusta perheväkivaltaan liittyvistä asioista kaivataan lisää. Perheväkivalta koetaan niin vakavana, vaikeana ja tärkeänä asiana tämän päivän maailmassa, että sen kohtaamiseen halutaan saada lisää valmiuksia. Itselleni perheväkivalta ilmiönä sekä siihen liittyvät monet asiat olivat tutkimuksen tekoa aloittaessani vieraita. Kuitenkin tällä tutkimusmatkalla kyseiset asiat ovat selkiytyneet ja olen saanut oppia monia uusia ja mielenkiintoisia asioita. Uskon myös, että väkivallasta kärsivän lapsen tai perheen kohtaaminen, perheväkivallasta kysyminen tai tilanteen käsittely olisi minulle nyt helpompaa, koska tiedän perheväkivaltaan liittyvistä asioista enemmän. Seuraava askel ja mielenkiinnon kohde olisikin päästä käytännön työhön mukaan työskentelemään väkivaltaperheiden kanssa, perheväkivaltaa ennaltaehkäisevään tai siinä auttavaan työhön.

11.2 Tutkimuksen luotettavuuden pohdintaa

Tutkimuksen luotettavuuteen eli validiteettiin ja reliabiliteettiin vaikuttaa ainakin se, miten onnistuin tutkimusaineiston keräämisessä valitsemani menetelmän eli haastattelun avulla

sekä miten organisoin ja analysoin tutkimustuloksia. Goodwinin ja Goodwinin (1984) mukaan validiteettia ja reliabiliteettia pidetään kuitenkin joskus epäsovinnaisina laadulliseen tutkimukseen, koska siinä tutkija on itse tutkimusväline (Tynjälä 1991, 388). Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat Pattonin (1990, 11) mukaan nimenomaan tutkijan luotettavuus, uskottavuus ja rehellisyys. Tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan sitä, vastasivatko tutkimuksen johtopäätökset eli tutkijan tulkitsemat merkitykset ja merkityskategoriat sitä, mitä tutkittavat vastauksillaan tarkoittivat (Ahonen 1995, 129). Tynjälän (1991, 387) mukaan luotettavuudessa on kysymys totuudesta, esimerkiksi puhuvatko tutkittavat vastauksissaan totta tai tulkitseeko tutkija merkityksiä totuudenmukaisesti.

Tässä tutkimuksessa haastattelu oli hyvä ja luotettava metodi. Uskoakseni sain kyseisellä menetelmällä niin luotettavaa tietoa haastateltavilta kuin voin saada. Toki haastatteluvastauksiin ja niiden luotettavuuteen vaikuttaa aina se, että kaksi toisilleen vierasta ihmistä keskustelee keskenään. Tynjälän (1991, 392) mukaan tutkijan täytyisikin saavuttaa tutkittaviensa luottamus. Tällöin haastattelujen ilmapiiri olisi varmasti vapautuneempi. Välttämättä haastateltava ei kuitenkaan aina ole juuri sitä mieltä jostakin asiasta, mitä hän vastauksessaan sanoo olevansa. Hän siis saattaa antaa tietynlaisen vastauksen ajatellessaan, että niin olisi hyvä vastata. Tutkimuksella saavutetaan usein vain tiettyjä näkökulmia tutkittavasta ilmiöstä, ei siis välttämättä ilmiön koko totuutta (Tynjälä 1991, 388). Tutkimukseni haastattelujen luotettavuutta puolustaa kuitenkin se, että "haastateltavieni ääni kuuluu" tutkimuksen tuloksissa. Kaikki tutkimustulokset on nimitäin saatu haastatteluvastauksia analysoimalla ja tuloksissa olevat esimerkit on kirjoitettu sillä kielellä sekä niitä sanoja käyttäen, joita haastateltavatkin käyttivät. Tutkimuksen luotettavuutta parantaa nimenomaan se, että tutkimuslöydösten merkityksistä on esitetty raportissa esimerkkejä. (Ahonen 1995, 131.) Myös Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 189) mukaan on tärkeää, että tutkimustulokset heijastavat tutkittavien ajatusmaailmaa niin hyvin kuin mahdollista.

Tutkimustani ei ole tehty minkään tietyn lähestymistavan mukaisesti. Aineiston keruun suunnittelu sekä varsinainen keruu toteutettiin teorian vaikuttaessa taustalla ja tutkimuksen tulokset pohjautuvat aineistoon. Suunnittelin etukäteen kysymykset ja aihealueet, mitä aion kysyä haastateltavilta ja laadin haastattelurungon. Hirsjärven ja

Hurmeen (2000, 184) mukaan hyvän haastattelurungon laatiminen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Lisäkysymysten teko, haastattelurungosta poiketen, vaikuttaa sikäli tutkimuksen luotettavuuteen, että ne saattavat johdattaa haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla kysymykseen. Jos lisäkysymystä ei esitä jostakin asiasta puhuttaessa haastateltavan kanssa, on haastateltavan vastaus ainakin tällöin hänen rehellinen oma mielipide asiasta. Olen kuitenkin sitä mieltä, että lisäkysymykset haastateltaville eivät huonontaneet tutkimuksen luotettavuutta, vaan ne ovat olennainen osa teemahaastattelun menetelmää. Myös Hirsjärvi ja Hurme (1982, 129) korostavat tutkijan ja tutkittavien välisen vuorovaikutuksen reflektointia. Tutkijan tulisi varautua esimerkiksi tekemään erilaisia lisäkysymyksiä tutkittavilleen, jos näyttää siltä, että tutkittava ei ymmärrä kaikkia teema-alueiden käsitteitä samalla tavalla kuin tutkija ymmärtää. Lisäksi Hirsjärvi ja Hurme (2000, 184) mainitsevat, että teemahaastattelu ei ole ainoastaan pääteemojen kysymistä haastatteluissa.

Olin sopinut haastattelut etukäteen kaikkien haastateltavien kanssa. Kaikki haastattelut suoritettiin kunkin haastateltavan työpaikalla. Kaikki lastentarhanopettajat olivat varanneet aikaa haastattelulle, mutta olen kuitenkin sitä mieltä, että haastattelut olisi voinut tehdä jossain muualla kuin haastateltavien työpaikalla. Vaikka sainkin asiantuntevia vastauksia kaikilta, luulen, että haastattelupaikan takia haastateltavilla oli ainakin jonkin verran mielessään työasiat. Kaikki haastattelut tehtiin erillisessä tilassa, mutta silti viereisessä huoneessa saattoi leikkiä lapsia tai esimerkiksi puhelin soida huoneessa kesken haastattelun. Uskon, että jos haastattelutilanne ja paikka olisi ollut täysin rauhoitettu vain kyseiselle haastattelulle, olisin saanut vieläkin luotettavampia vastauksia. Lincolnin ja Cuban (1985, 291) mukaan tutkimuksen luotettavuuteen voivat vaikuttaa erilaiset ulkoiset tekijät. Haastattelun ajalla ja paikalla on merkitystä myös Ahosen (1995, 153) mukaan tutkimuksen aitouteen. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 185) mainitsevat tallenteiden huonon kuuluvuuden huonontavan haastatteluaineiston luotettavuutta. Haastattelunauhoitusten kuuluvuus on kyllä paikka paikoin huono puhelimen soinnin takia. Välillä haastateltavien vastauksista oli myös hankalaa saada selvää, jos he puhuivat liian hiljaa tai liian kaukana mikrofonista.

Lastentarhanopettajien motivaatio tutkimukseen osallistumiseen oli kuitenkin hyvä.

He itse olivat lupautuneet haastateltaviksi vastattuaan esitutkimukseen ja jokaisen kanssa oli myös sovittu kullekin sopiva ajankohta haastattelun teolle. Lisäksi kaikkien haastatteluvastauksista kävi ilmi heidän mielenkiintonsa, huolestuneisuutensa sekä motivoitumisensa perheväkivaltaa käsitteleviä asioita kohtaan. Olen siis sitä mieltä, että tutkittavien motivaatio ei huonontanut tutkimuksen luotettavuutta, ainoastaan haastattelutilanteeseen ja -paikkaan liittyvät tekijät vaikuttivat siihen jonkin verran.

Tutkimukseni aihetta ajatellen myös haastateltavien työssäoloajalla on merkitystä tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Koska vain yksi lastentarhanopettaja oli ollut haastatteluhetkellä alle kaksi vuotta työssä, oli tutkimusjoukon tiedot, kokemukset ja taidot pääpiirteissään erittäin hyvät lastentarhanopettajan työstä sekä ongelmista, joita työssä mahdollisesti kohtaa. Tutkimushenkilöiden taustat vaikuttavat tutkimustuloksiin myös Ahosen (1995, 153) mukaan.

Keräämäni tutkimusaineisto on melko laaja (litteroitua tekstiä 89 sivua). Litteroin kaikki haastattelut sanasta sanaan käyttäen sellaista puhekieltä, jota haastateltavatkin käyttivät. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että aineisto on litteroitu sekä kaikki haastattelut on myös nauhoitettu kasetille. Aineistoa analysoidessa litteroituihin haastatteluihin voi aina palata yhä uudelleen tekstejä lukiessa tai nauhoitettuja kasetteja kelatessa. Tutkimuksen tulosten luotettavuuteen vaikutti kuitenkin huonontavasti se, että en litteroinut kaikkia haastatteluja heti haastattelun teon jälkeen. Muutaman haastattelun litteroin vasta noin puoli vuotta haastattelun teon jälkeen. Kun litteroinnin suorittaa vasta pitkän ajan kuluttua haastattelusta, ei litteroituun tekstiin voi enää liittää mitään sellaisia seikkoja, jotka haastattelun aikana ehkä jäivät mieleen, esimerkiksi haastateltavasta tai haastattelutilanteesta. Tällaiset, esimerkiksi tutkijan omat huomiot, saattaisivat helpottaa myöhempää tulosten tulkintaa. Muun muassa edellä mainitun syyn takia Hirsjärvi ja Hurmekin (2000, 185) korostavat, että heti haastattelun jälkeen tehty litterointi parantaa haastatteluaineiston laatua; haastatteluaineiston luotettavuushan riippuu sen laadusta.

Tutkimuksen tulosten luotettavuus tutkimuksessa on myös hyvä, koska päälinjoiltaan kaikkien haastateltujen lastentarhanopettajien vastaukset olivat melko yhdenmukaisia ja kaikista nousi esiin sellaisia asioita, jotka olen tulosten analysoinnin avulla saanut tutkimuksen päätuloksiksi. Haastattelin kuutta henkilöä tässä tutkimuksessa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suuri tutkimusjoukko ei ole tarpeellinen eikä mahdollinen (Alasuutari 1995, 30). Sain haastateltavilta kuitenkin runsaasti tutkimukseen liittyvää tietoa ja vastauksia tutkimusongelmiin, vaikka tutkimuksen tuloksia ei voikaan yleistää koskemaan kaikkia lastentarhanopettajia. Nimittäin ihmisten käsitykset, kokemukset ja tiedot perheväkivaltaan liittyvistä asioista saattavat olla hyvinkin erilaisia. Myös Uljensin (1992) mukaan tutkittavien käsitysten validiteetissä on tulosten yleistettävyyden ongelma. Tulokset ovat nimittäin valideja vain tutkituilla henkilöillä ellei heidän käsityksiään pystytä liittämään empiirisesti siihen tutkittavien ryhmään, joista tutkimuksen tuloksia saadaan (Häkkinen 1996, 25). Lisäksi Lincolnin ja Cuban (1985, 290) mukaan tutkimuksen tulosten yleistettävyyden ongelma on ongelmallista myös silloin, jos tutkija tuntee vain oman tutkimusympäristönsä. Tutkimusta tehtäessä onkin tärkeää pyrkiä siihen, että siinä tulisi esille mahdollisimman hyvin tutkittavien käsitykset sekä heidän maailmansa. Tehdessään tutkimusta, tutkijalla tulisikin olla reflektiivinen ote työhönsä, etteivät hänen omat kokemuksensa pääse vaikuttamaan tuloksiin (Grönfors 1982, 82). Tutkija vaikuttaa aina saatavaan tietoon jo tietojen keruun aikana ja tutkittavien käsitykset muotoutuvat tutkijan tulkintojen sekä käsitteistön mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189.)

Tulosten luotettavuutta omalta osaltaan huononsi varmaankin se, että jouduin tekemään kaksi haastattelua lähes kokonaan uudestaan. Uudelleen tehdyillä haastatteluilla sain kyseisiltä lastentarhanopettajilta luultavasti laajemmat ja uudestaan mietityt vastaukset. Uskon, että uudelleen haastattelu huononsi tutkimuksen luotettavuutta sikäli, että toiset vastaukset eivät enää ole niin rehellisiä, tai edes samanlaisia, mielipiteitä asiasta kuin ensimmäiset vastaukset olivat. Myös Hirsjärvi ja Hurme (2000, 189) toteavat, että ihmisten käsitykset saattavat todella vaihdella samasta asiasta melko lyhyessäkin ajassa.

Tutkimuksen teko on ollut omanlaisensa prosessi ja löytömatka perheväkivalta-aiheeseen. Tutkimuksen aloittaminen tuntui melko helpolta, koska olin innostunut löydettyäni itseäni kiinnostavan aiheen. Sain tutkimuksen myös hyvin alkuun, tehtyäni esitutkimuksen ja saatuaani sen kautta vapaaehtoiset haastateltavat varsinaiseen tutkimukseen. Koko tutkimuksen teon aikana olen jaksanut mielestäni tehdä töitä ja prosessoida sitä eteenpäin melko tasaisesti, ilman pitkiä taukoja. Tutkimusmatkani aikana on kuitenkin välillä tuntunut, että olen ollut liian "sisällä" omassa tutkimuksessani, enkä

ole enää osannut työstää aihetta eteenpäin luovasti ja miettiä sitä tarpeeksi kriittisesti. Kvale (1989) toteaa tutkimuksen teko -prosessista, että luotettavuuskysymykset ovat jatkuvasti läsnä tutkimusprosessissa ja sen teko on jatkuvaa tarkistamista, kyseenalaistamista sekä teoreettista tulkintaa (Tynjälä 1991, 396). Nyt tutkimuksen teon loppuvaiheessa olen alkanut myös väsyä ylipäänsä koko prosessiin. Siitä huolimatta olen yrittänyt motivoida itseäni hiomaan tutkimuksen loppuun saakka valmiiksi. Olen kuitenkin todella tyytyväinen ja iloinen, kuinka paljon minulla on ollut mahdollisuus oppia uusia asioita perheväkivallasta. Mielestäni motivaationi on ollut tutkimuksen teon aikana melko hyvä koko ajan ja uskon, että tutkimuksen tekoon ajoittain väsyminen kuuluu tutkimusprosessiin luonnollisena asiana. Olen sitä mieltä, että tutkimukseni luotettavuus ei ole kärsinyt omasta motivoitumisestani tai sen puutteesta tutkimuksen teon aikana.

11.3 Jatkotutkimusaiheet

Jo tutkimuksen teon alusta asti mielessäni oli, että vastaava tutkimus kuin nyt tekemäni, olisi tärkeää tehdä myös luokanopettajien keskuudessa. Ajattelin ehdottaa sitä jatkotutkimusaiheena. Tutkimuksen teon loppuvaiheessa huomasin kuitenkin Opettaja -lehden numerosta 1-2 / 2001, että Suomessa on juuri valmistunut vuonna 2000 tehty kyseistä aihetta käsittelevä tutkimus. Siinä selviteltiin koulun työntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia perheväkivallan seurauksista ja koulun mahdollisuuksia tukea perheväkivaltaa kohdanneita lapsia ja nuoria. Vaikka kyseinen tutkimus onkin jo tehty, ehdottaisin silti lisää jatkotutkimusta esimerkiksi yksittäisten opettajien perheväkivaltaa koskevista tiedoista sekä henkilökohtaisista toimintatavoistaan kohdata perhe, jossa käytetään väkivaltaa. Jos havaittaisiin, että opettajillakaan ei olisi riittävästi tietoa perheväkivallasta, kykyä tunnistaa sitä tai hyviä toimintatapoja perheväkivaltilanteissa, olisi erittäin tärkeää saada lisää koulutusta, tietoa ja taitoja myös opettajille perheväkivaltaan liittyvistä asioista. Haastattelemieni lastentarhanopettajienhan mielestä kaikkien kasvatus-, sosiaali- ja terveysalojen työntekijöiden tulisi tietää enemmän perheväkivaltaan liittyvistä asioista.

Nykyään suositaan yhä enemmän moniammatillista yhteistyötä ja jotkut lastentarhanopettajat kertoivat, että koulun kanssa aletaan tehdä pikkuhiljaa myös enemmän yhteistyötä. Siksi olisikin tärkeää, että myös opettajilla olisi riittävästi valmiuksia perheväkivallan kohtaamiseen. Ainakin tutkimuksessa mukana olleet lastentarhanopettajat olisivat valmiita myös yhteiseen koulutukseen opettajien kanssa perheväkivaltaan liittyvistä asioista.

Yhtenä keskeisimpänä asiana tutkimuksessa nousi esille se, että myös lastentarhanopettajien peruskoulutuksen tulisi antaa enemmän tietoa perheväkivaltaan liittyvistä asioista sekä valmiuksia perheväkivallan kohtaamiseen. Mielestäni yksi hyvä jatkotutkimusaihe olisikin tutkia sitä, miten koulutusta voitaisiin muuttaa antamaan lisää tärkeää tietoa ja valmiuksia perheväkivallasta; siis esimerkiksi mitkä aihealueet ja oppiaineet tukisivat paremman tiedon saamista perheväkivallasta sekä miten käytännössä opiskelijoille voitaisiin paremmin opettaa perheväkivallan kohtaamista. Tässä jatkotutkimusaiheen ajattelisin lähinnä keskittyvän koulutuksen suunnitteluun konkreettisesti tulevia lastentarhanopettajaopiskelijoita varten, ei niinkään enää suunnittelua vain haastateltavien mielipiteiden tasolla.

Eräs jatkotutkimusaihe voisi olla myös vertailevan tutkimuksen tekeminen lastentarhanopettajien tämänhetkisten tietojen ja sellaisten tietojen välillä, kun lastentarhanopettajat olisivat saaneet lisäkoulutusta tai käyneet perheväkivaltaa käsittelevällä kurssilla. Miten ja miltä osin tiedot ja valmiudet parantuisivat lisäkoulutuksen myötä? Tällainen tutkimus antaisi ainakin tietoa siitä, millaista lisäkoulutuksen tulisi olla, jotta se lisäisi tietoja ja valmiuksia.

Mielenkiintoista, haastavaa ja varmasti vaikeaa olisi tutkia myös sitä, miten perheet suhtautuvat sekä mitä perheissä ajatellaan siitä, että esimerkiksi päiväkodin henkilökunta puuttuisi perheen yksityisasioihin (perheväkivaltilanteeseen) ja yrittäisi auttaa siinä. Tällainen tutkimus antaisi ainakin tietoa siitä, pystyykö perheen ulkopuolinen, mutta siihen kiinteästi yhteydessä oleva henkilö todella auttamaan ja saako hän asioita muuttumaan. Tällainen tutkimus antaisi tietoa myös siitä, miten ulkopuolinen henkilö voisi auttaa perhettä paremmin sekä millaiset keinot perheet hyväksyvät auttamisekseen.

Tutkimus voisi valottaa hiukan myös sitä, millainen henkilö luonteeltaan ja persoonaltaan sopisi perheen auttajaksi ja tukijaksi.

Jatkotutkimusaiheena voitaisiin tutkia myös lastentarhanopettajien käsityksiä seksuaalisesta väkivallasta. Tässä tutkimuksessahan tuli ilmi, että lastentarhanopettajat eivät puhuneet seksuaalisesta väkivallasta yhtenä perheväkivallan muotona, eivätkä muussakaan vaiheessa tuoneet ilmi siitä tietämystään. Tutkimuksen avulla olisi siis kiinnostavaa selvittää lastentarhanopettajien tietoja seksuaalisesta väkivallasta ja pyrkiä myös antamaan heille tietoa siitä. Joskushan julkisesti käydään keskustelua siitä, mikä milloinkin on inestiä tai seksuaalista väkivaltaa päiväkodeissa. Tällainen keskustelu saattaa pelottaa lastentarhanopettajia normaalista läheisyydestä ja kanssakäymisestä lasten kanssa. Tutkimuksen kautta olisi tärkeää saada lastentarhanopettajille tietoa, jotta he voisivat huoletta olla normaalissa läheisessä kanssakäymisessä lasten kanssa.

Lähteet

- Ahonen, S. (1995). Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa: L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen, & S. Saari (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 113-158.
- Alasuutari, P. (1995). Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Bentovim, A. (1995). Trauma-organized systems. Physical and sexual abuse in families. London: Karnac Books.
- Briere, J. N. (1992). Child abuse trauma. Theory and treatment of the lasting effects. California: Sage.
- Campbell, J. (1991). Public-Health conceptions of family abuse. Teoksessa: D. D. Knudsen & J. L. Miller (toim.) Abused and battered. Social and legal responses to family violence. New York: Aldine de Gruyter, 35-47.
- Egeland, B., Jakobvitz, D. & Sroufe, L. A. (1988). Breaking the cycle of abuse. *Child Development*, 59 (4), 1080-1088.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fantuzzo, J., Boruch, R., Beriama, A., Atkins, M. & Marcus, S. (1997). Domestic violence and children: Prevalence and risk in five major U.S. cities. *Journal of The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36 (1), 116-122.
- Franklin, B. (1986). Introduction. Teoksessa B. Franklin (toim.) The rights of children. New York: Basil Blackwell, 17-18.
- Graham-Bermann, S. A. (1996). Family worries: Assessment of interpersonal anxiety in children from violent and nonviolent families. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25 (3), 280-287.
- Graham-Bermann, S. A. & Levendosky, A. A. (1998). Traumatic stress symptoms in children of battered women. *Journal of Interpersonal Violence*, 13 (1). Saatavilla myös elektronisessa muodossa: EBSCOhost – Netscape (käytetty tässä tutkimuksessa).

- Grönfors, M. (1982). Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Porvoo: WSOY.
- Haapasalo, J. (1999). Kaltoinkohtelun ylisukupolvisuus lastensuojelun asiakasperheissä. Teoksessa: J. Haapasalo (toim.) Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5. Tietosanoma, 47-84.
- Haapasalo, J. & Aaltonen, T. (1999). Lapsen pahoinpitelyalttius lastensuojelun asiakasperheissä. Teoksessa J. Haapasalo (toim.) Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5. Tietosanoma, 11-44.
- Hartup, W. W. (1989). Social relationships and their developmental significance. *American Psychologist*, 44 (2), 120-126.
- Heinänen, A. (1993). Turvakotilapset – pakolaiset omassa maassaan. Teoksessa: Miten auttaa lasta. Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 89. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 233 – 244.
- Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998). Usko, toivo ja hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (1982). Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1998). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Holden, G. W., & Ritchie, K. L. (1991). Linking extreme marital discord, child rearing, and child behavior problems: Evidence from battered women. *Child Development*, 62 (1), 311-327.
- Häkkinen, K. (1996). Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Hänninen, S-L. & Valli, S. (1986). Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia. Helsinki: Otava.
- Kangas, U. (1990). Päivähoidossa olevan lapsen oikeusturva kasvatustilanteessa. Yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Kearney, M. (1999). The role of teachers in helping children of domestic violence. Childhood education. Infancy through early adolescence. *Journal of The Association for Childhood Education International*, 75 (5), 290-295.
- Kvale, S. (1996). *Interviews. An introduction to qualitative research interviewing*. California: Sage.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Suomen laki- ja asetuskokoelma.
- Lapsen oikeuksien julistus.
- Lastensuojelulaki 683/1983. Suomen laki- ja asetuskokoelma.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, California: Sage.
- Mikkola, M. & Helminen, J. (1994). *Lastensuojelu*. Helsinki: Legisactio Oy/Karelactio.
- Murphy, J. (1991). An investigation of child sexual abuse and consequent victimization: some implications of telephone surveys. Teoksessa: D. D. Knudsen & J. L. Miller (toim.) *Abused and battered. Social and legal responses to family violence*. New York: Aldine de Gruyter, 79-87.
- Paavilainen, E. (1998). *Lasten kaltoinkohtelu perheessä. Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Paavilainen, T. (1999). Nuorten vankien lapsuuden väkivaltakokemukset ja heidän vanhempiensa parisuhdeongelmat. Teoksessa: J. Haapasalo (toim.) *Väkivallan kierre. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 5 / 99*. Tietosanoma, 103-126.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Second edition. California: Sage.
- Perttu, S. (1999). *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kyselytutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeista*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro. 19. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Perttu, S. & Söderholm, A-L. (1998). *Väkivaltaa kokeneiden auttaminen*. Opas

- ammattihenkilöstölle. Sosiaali- ja Terveysministeriö, Ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan osasto, Oppaita 1998:I fin. Helsinki: Edita.
- Pylkkänen, K. (toim.) (1989). Mielenterveyden häiriöiden diagnostinen ja tilastollinen ohjeisto DSM III R. Tautiluokitus 1987, osa 3. Käänt. K. Kuoppasalmi. Helsinki: Valtion painatuskeskus. Alkuperäisjulkaisu 1987.
- Päivähoitolaki 36/1973. Suomen laki- ja asetuskokoelma.
- Rosenberg, M. S. & Rossman, B. B. R. (1990). The child witness to marital violence. Teoksessa: R. T. Ammerman & M. Herson (toim.) Treatment of family violence. New York: John Wiley, 183-210.
- Sariola, H. (1993). Laitosväkivalta. Teoksessa: Miten auttaa lasta. Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 89. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 215 - 231.
- Stets, J. E. & Straus, M. A. (1992). Gender differences in reporting of marital violence and its medical and psychological consequences. Teoksessa: M. A. Straus & R. J. Gelles (toim.) Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families. New Brunswick, NJ: Transaction, 151-165.
- Straus, M. A. (1992). Injury and frequency of assault and the "representative sample fallacy" in measuring wife beating and child abuse. Teoksessa: M. A. Straus & R. J. Gelles (toim.) Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families. New Brunswick, NJ: Transaction, 75-91.
- Straus, M. A. (1992). Ordinary violence, child abuse, and wife beating: What do they have in common? Teoksessa: M. A. Straus & R. J. Gelles (toim.) Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8,145 families. New Brunswick, NJ: Transaction, 403-424.
- Straus, M. A. & Smith, C. (1992). Family patterns and child abuse. Teoksessa: M. A. Straus & R. J. Gelles (toim.) Physical violence in American families: Risk factors adaptations to violence in 8,145. New Brunswick, NJ: Transaction, 245-261.

- Straus, M. (1991). Physical violence in American families: Incidence rates, causes, and trends. Teoksessa: D. D. Knudsen & J. L. Miller (toim.) *Abused and battered. Social and legal responses to family violence*. New York: Aldine de Gruyter, 17-34.
- Taskinen, S. (1993). Väkivalta on vallan väärinkäyttöä. Teoksessa: *Miten auttaa lasta. Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito*. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 89. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 13 – 25.
- Taskinen, S. (1993). Perheiden auttaminen. Teoksessa: *Miten auttaa lasta. Lapsen fyysisen ja seksuaalisen pahoinpitelyn tutkimus ja hoito*. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 89. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto 69 - 91.
- The state of world's children 1997. New York: Oxford University Press.
- Törrönen, M. (1994). Lopuksi. Teoksessa M. Törrönen (toim.) *Lapsen etu ja viidakon laki*. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 94. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 138 - 140.
- Törrönen, M. (1994). Tulkittu lapsi. Teoksessa M. Törrönen (toim.) *Lapsen etu ja viidakon laki*. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 94. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 54 - 71.
- Tynjälä, P. (1991). Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja *Kasvatus* 22 (5-6), 387-389.
- Vainio, A-M. (1997). Margaret Norrie McCain: Perheväkivallan kitkeminen kuuluu kaikille. *Mielenterveyslehti* 4, 15-17.
- Virta, K. (1994). Selvitys lastensuojelulain soveltamiskäytännöistä. Pieksämäki: Raamattutalo.
- Wolak, J. & Finkelhor, D. (1998). Children exposed to partner violence. Teoksessa: J. L. Jasinski & L. M. Williams (toim.) *Partner violence. A comprehensive review of 20 years of research*. California: Sage Publications, 73-111.
- YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (1993). Ulkoasiainministeriön julkaisuja. Helsinki.

Liite 1**Tutkimuskeskusteluna toteutettu teemahaastattelu****LAPSI JA PERHEVÄKIVALTA****- tuttua vai tuntematonta lastentarhanopettajalle?****HAASTATTELUKYSYMYKSET**

1. Oletko joskus joutunut tekemisiin perheväkivallan kanssa työssäsi, miten? (Esimerkiksi auttanut perhettä väkivaltatilanteessa tai joutunut keskustelemaan perheessä ilmenneestä väkivallasta perheen tai jonkun muun siitä tietävän henkilön kanssa.)
- Oletko koskaan epäillyt, että jossain perheessä käytetään väkivaltaa?(Mikä asia, tilanne tai tapahtuma herätti epäilyksesi?)
2. Perheväkivaltaa esiintyy monella tavalla. Kerro, mitä tiedät väkivallan eri muodoista. (Eli mitä eri muodot ovat ja miten tämä väkivallan muoto tulee esille?) (muitakin kuin fyysinen ja psyykkinen)
3. Minkälainen käsitys sinulla on siitä, minkä tyyppistä väkivaltaa perheissä esiintyy tavallisimmin? (Fyysinen, henkinen, seksuaalinen, kemiallinen, taloudellinen, rakenteellinen, uskonnollinen)
- Miten tämän perheväkivallan muodon käyttö (esimerkiksi fyysisen, psyykkisen jne.) näkyy lapsessa?
4. Mitä arvelet perheväkivallan ilmenemisen yleisyydestä? (Onko perheväkivalta tavallista?)

5. Luuletko, että siinä on eroa, esiintyykö perheväkivaltaa enemmän maalla vai kaupungissa?
- Onko perheväkivalta erilaista muodoltaan ja tekotavaltaan maalla tai kaupungissa? (esimerkiksi vaikuttaako tietynlainen asuminen -lähiöt jne.- tms. perhesuhteisiin ja mahdollisesti väkivallan käyttöön perheissä?)
6. Minkälaisissa perheissä luulet, että väkivaltaa käytetään? Onko olemassa jotain "tiettyä" perhetyyppiä, jossa sitä erityisesti ilmenee? (esimerkiksi vaikuttaako jotkut nyky-yhteiskunnan asiat siihen, että perheissä käytetään väkivaltaa? Työttömyys, runsas alkoholin käyttö, avioerot, rikollisuus, huumeet?)
7. Mitä tiedät perheväkivallan vaikutuksista lapseen ja hänen kehitykseensä? (Fyysiseen-, psyykkiseen-, itsetunnon- ym. kehitykseen)
- Esimerkiksi näkyykö kotona tapahtunut väkivalta lapsessa niin, että se heijastuu lasten leikkeihin?
8. Oletko huomannut, että sellaiset lapset olisivat väkivaltaisempia, joiden kotona on tai oletetaan olevan perheväkivaltaa? Miten se ilmenee?
9. Oletko koskaan kysynyt suoraan vanhemmilta, käytetäänkö perheessä väkivaltaa?
10. Oletko tuttu sellaisten lapsen oikeuksia ja etua koskevien lakien kanssa, jotka velvoittavat sinua työssäsi. Mitä niistä tiedät? (Mitkä siis ovat nämä lait ja mitä niissä sanotaan?)
11. Mistä hakisit tai mistä tiedät saavasi apua perheen väkivaltilanteeseen? (...tiedätkö, että nämä ovat paikkoja, josta saat apua perheen väkivaltilanteeseen?)

12. Mitä valmiuksia lastentarhanopettajalla mielestäsi on perheväkivallan kohtaamiseen ja käsittelemiseen? Mitä valmiuksia tulisi olla? Miten parantaisit tai kehittäisit näitä valmiuksia?
- millaisia tietoja, menetelmiä ja toimintatapoja
 - yleisellä ja henkilökohtaisella tasolla (henk. koht. -> rohkeus kohdata asia, kyvyt toimia eli mitä itse teet / autat lasta "arjessa", kun lapseen on kohdistunut väkivaltaa?)
 - voiko päiväkotia olla mielestäsi malli- tai esimerkkipaikka, jossa lapsi näkee ei-väkivaltaisen tavan toimia (eli päiväkotia on tavallaan sellaisen lapsen "raiteilleen laittaja", joka on perheväkivallan uhri)?
13. Pelkäätkö itse olevasi vaarassa, jos puuttut perheen väkivaltatilanteeseen?
- estääkö pelkosi sinua puuttumasta tilanteeseen?
 - mitä voitaisiin tehdä, että tällainen pelko ei estäisi lastentarhanopettajia puuttumasta perheen väkivaltatilanteisiin?
14. Saatko apua tai tukea työyhteisöltäsi perheen auttamiseksi väkivaltatilanteessa? Jos saat, minkälaista?
- Esimerkiksi pohditteko yhdessä ratkaisua ja apukeinoja perheen vaikeaan tilanteeseen, miten? Vai ummistavatko työntekijät silmänsä tilanteelta?
15. Näetkö lastentarhanopettajana perheväkivalta-asioista tietämisen ja siihen enemmän puuttumisen tärkeänä nyt ja tulevaisuudessa?
- Mitä siis ajattelet perheväkivallan määrästä ja esiintymisestä nykymaailmassa?
 - Mitä ja millaista tietoa tms. kaipaisit lisää, jotta valmiutesi perheväkivallan kohtaamiseen työssäsi olisivat paremmat?
 - * "Peräänkuulutatko" moniammatillisuutta eli eri ammattilaisten yhteistyötä?

* Mistä lisätietoa mielestäsi tulisi saada lisää? (Mitä perus- /to-
koulutus, ammatillinen täydennyskoulutus, kurssit tai työelämä
voisivat tarjota lisää?)

- Onko esimerkiksi kaupungilla tai kunnalla tarjota jotain
koulutusta?

T: Vaikee kysymys sanoa sillä tavalla, mitä se nytte on, on tota... Mä oon neljä vuotta ollu täällä työssä ja yks tapaus on tullu vastaan. Et se ei kovin isolta niinku vaikuta, mut sit taas mä tiedän, et jos vaihdetaan joku toinen alue, joku toinen päiväkot, niin varmasti asia tulee paljon useemmin esille tämmösis ja tämmösis asioissa... et kuin yleistä se tällä hetkellä on. Et en tukeudu tilastoihin, joita oon kuullu jostain perheväkivaltaseminaarista, en edes muista lukuja.

J.2. Jostain tapauksesta oli puhe, niin mikä tapaus ja millanen, voitko kertoa vähän tästä?

T.2.: Joo, semmonen tapaus, että perheessä ei hirveen hyvin menny taloudellisesti, äiti kotona ja lapsilla ei menny koulussa, isommalla lapsella ei menny hyvin, nuorin oli meillä ja tässä nuoremmissa lapsessa oli aina, kun hänelle oltiin vihasia, tuli semmonen suojelureaktio elikkä hän laitto käsiä eteen ja hän odotti, et sieltä tulee jotain muuta, kun vihanen sana, puolustus toimi jo sitä vastaan, ja siinä vaiheessa sit, kun äiti tuli ensimmäisen kerran sillä lailla vastaan, et hänellä oli mustelma poskella, niin sitten kysyttiin, että mitä teillä on perheessä ja sit tää lähti oikein kunnolla purkautuun. Et tää oli sellanen, et tää oli jo sosiaalitoimen tiedossa, sosiaalityöntekijä, joka perheessä oli käyny tiesi asiasta, mutta meille ei ollut tullut tietoa, että isä käyttäytyy joskus juovuksissa väkivaltaisestikin ja joskus oli hyvällä tuulella ja joskus sitten taas huonommalla tuulella.

J.2.: Aika hullua, et sosiaalitoimi ei mitään ilmottanu teille...

T.2.: Joo, meillä ei ollu mitään tietoo siitä.

J.2.: Mut et tää oli se tapaus, missä te kysyitte suoraan?

To T.2.: Joo, siinä vaiheessa, silloin kysyin äitiltä suoraan, et tota mikä tässä on, että kun lapsista näkyy päälle päin, että kun hänelle ollaan vihasia, niin hän heti suojelee itseensä, pelkää, että häntä lyödään ja selvät merkit on siihen, välillä oli just täällä kasvoissa mustelmia, onks teillä perheessä väkivaltasuutta. Äiti kerto kyllä sit hyvin avoimesti sen, että puoliso on välillä väkivaltainen. Äiti oli jo pari kertaa jo sitte aikasemminkin ollut tuolla, lähteny tyttöjen kanssa Mattilan perhekotiin.

J.2.: Muistatko tai tiiätkö, että miten tää meni eteenpäin, kun tää oli sosiaalitoimen tiedossa, että miten siinä sitten mentiin eteenpäin muuten, tiiätsä sitä yhtään?

T.2.: No, tää oli tämmönen pitkäaikasessa sosiaalitoimen hoidossa ollu perhe ja he kävivät kyllä sitten jossain vaiheessa tämmösessä perheterapiatyypisessä, et ihan muutaman kerran ja sit niinku isä totes, että hän yrittää. Mut luulen, että tää on semmonen pitkäaikaistapaus. Hoidellaan pisempään...

J: No, luuletko, et siin on eroa, esiintyykö perheväkivaltaa enemmän maalla tai kaupungissa?

Ti T: Itseasiassa mä en usko siihen, vaan mä uskon, et se on semmonen tietynlainen prosentti, joka esiintyy sekä maalla että kaupungissa. Mä uskon myös siihen, että riippumatta sosiaalisesta taustastakaan, se pysyy jonkinlaisena poikkeamana siellä, että maalla vaan niitä perheitä on